

T.C.
KALKINMA BAKANLIĞI

ON BİRİNCİ KALKINMA PLANI
(2019-2023)

KENTSEL YAŞAM KALİTESİ

ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORU

ANKARA 2018

YAYIN NO: KB: 3014- ÖİK: 795

Bu çalışma Kalkınma Bakanlığının görüşlerini yansıtmaz.
Yayın ve referans olarak kullanılması Kalkınma Bakanlığının
iznini gerektirmez.

Bu yayın 500 adet basılmıştır.

İçindekiler

İçindekiler.....	i
Tablolar Listesi.....	ii
Şekiller Listesi.....	ii
Kutular Listesi.....	ii
Kısaltmalar.....	iii
Komisyon Üyeleri.....	v
Yönetici Özeti.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. KENTSEL YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI.....	2
2.1. Kentsel Yaşam Kalitesine Yönelik Temel Araştırma Alanları.....	5
2.1.1. Bireysel İyi Olma Hali ile İlişkili Yaşam Kalitesi Araştırmaları.....	5
2.1.2. Sağlık ile İlişkili Yaşam Kalitesi Araştırmaları.....	9
2.1.3. Kentsel ve Çevresel Kalite ile İlişkili Yaşam Kalitesi Araştırmaları.....	9
3. MEVCUT DURUM ANALİZİ.....	14
3.1. Dünyada Genel Durum.....	14
3.1.1. Kentsel Yaşam Kalitesi Kavramının Dünyadaki Gelişim Çizgisi.....	14
3.1.2. Uluslararası Standartlar ve Yükümlülükler.....	22
3.1.3. Başarılı Şehir Uygulamaları.....	28
3.2. Türkiye’de Genel Durum.....	30
3.2.1. Türkiye’de Kentleşmenin Seyri ve Kentsel Yaşam Kalitesi Alanında Yapılan Çalışmalar.....	30
3.2.2. Onuncu Kalkınma Planı Döneminin Değerlendirilmesi.....	41
3.2.3. Yaşam Kalitesi Alanına Yönelik Yasal/Yönetimsel Durum.....	44
3.2.4. Kentsel Yaşam Kalitesi Hedeflerine Ulaşmada Başlıca Sorunlar.....	48
3.2.5. Uluslararası Mukayeseli Olarak Türkiye Şehirleri İçin Temel Göstergeler ve Uluslararası Konum.....	57
3.2.6. Dünyadaki Eğilimlerin Türkiye’deki Dinamiklere Muhtemel Yansımaları.....	60
4. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ.....	69
4.1. On Birinci Kalkınma Planı Hedefleri ve Orta-Uzun Vadeli Hedefler.....	72
4.2. Kentsel Yaşam Kalitesi Hedeflerine Dönük Genel Amaç, Hedef ve Uygulama Stratejileri.....	74
4.3. Plan Hedeflerini Gerçekleştirmek İçin Yapılması Önerilen Araştırmalar.....	97
5. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME.....	102
KAYNAKÇA.....	107
EKLER.....	113

Tablolar Listesi

Tablo 1. Yaşamın dört kalitesi	2
Tablo 2. Yaşam kalitesi tanım kümesindeki araştırma alanları	5
Tablo 3. Yaşam kalitesinin nesnel ve öznel koşullara göre durumu	10
Tablo 4. Yaşam kalitesi araştırmaları ve ölçek konusu.....	11
Tablo 5. Kentsel yaşam kalitesi ile ilişkili uluslararası standartlar	27
Tablo 6. Kentsel yaşam kalitesi ile ilişkili ulusal standartlar	28
Tablo 7. Türkiye’deki kentleşme pratikleri ve yaşam kalitesi	31
Tablo 8. Kentsel Göstergeler Kılavuzunda yer alan temel alan, alt alan ve göstergeler.....	36
Tablo 9. Türkiye’deki kentsel yaşam kalitesi çalışmalarında belirtilen temel sorunlar.....	50
Tablo 10. Uluslararası mukayeseli olarak Dünya şehirlerinin yaşam kalitesi standartları	58
Tablo 11. Mekan kalitesi bileşenleri ve göstergeleri.....	63

Şekiller Listesi

Şekil 1. Yaşayabilirlik, Yaşanabilirlik ve Sürdürülebilirlik İlişkileri	4
Şekil 2. Yaşam Kalitesi Kavramının Bileşenleri.....	6
Şekil 3. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidi	7
Şekil 4. Kentsel yaşam kalitesinin dünyadaki gelişim çizgisi.....	14
Şekil 5. İGE’ye göre Türkiye şehirlerinin genel durumu.....	34
Şekil 6. TÜİK 2016 yılı İllerde Yaşam Bileşik Endeksi sonuçları	38
Şekil 7. Kalkınma Planları açısından kentsel yaşam kalitesi kavramı	42
Şekil 8. Fiziki altyapıya erişim oranları	51
Şekil 9. Sosyal sermaye açısından illerin karşılaştırılması	53
Şekil 10. Ekonomik rekabetçilik ve yer kalitesi ilişkisi	64
Şekil 11. Kentsel yaşam kalitesini oluşturan kavramların tartışılması.....	71
Şekil 12. Kentsel yaşam kalitesine yönelik kavramların sınıflandırılması	72
Şekil 13. Yaşam kalitesi ölçme ve değerlendirme sistemi önerisi	81
Şekil 14. Kentsel yaşam kalitesi, insan, yaşam ve mekan ilişkileri	105

Kutular Listesi

Kutu 1. Kentsel yaşam kalitesinin izlenmesi	20
Kutu 2. Sağlık alanında kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi	22
Kutu 3. Sosyal yaşanabilirliğin geliştirilmesine yönelik uygulamalar.....	43
Kutu 4. Büyük ölçekli kentsel kullanımlarda kentsel yaşam ve mekan kalitesinin yükseltilmesi	48
Kutu 5. Toplumsal Yaşam işlevi gören alanların oluşturulması	75
Kutu 6. Mahalle düzeyinde kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin ölçülmesi.....	77
Kutu 7. Kentsel mekan kalitesinin tarihi, kültürel, coğrafi özelliklerine göre geliştirilmesi ...	94
Kutu 8. Çocuklar için sosyal yaşanabilirliğin ilçe düzeyinde mekansallaştırılması	96
Kutu 9. Kentsel yaşam kalitesini geliştirme ortamları	98
Kutu 10. Kentsel yaşam kalitesinin mahalle ölçeğinde geliştirilmesi.....	101

Kısaltmalar

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemleri
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
EDAM	: Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Derneği
ISO	: Uluslararası Standartlar Teşkilatı
İGE	: İnsani Gelişme Endeksi
İMSAD	: Türkiye İnşaat Malzemesi Sanayicileri Derneği
KBS	: Kent Bilgi Sistemleri
KENTGES	: Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2023)
KENTİZ	: Kentleri İzleme Sistemi
MAKS	: Mekânsal Adres Kayıt Sistemi
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
SEGE	: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEPAV	: Türkiye Ekonomi ve Politika Araştırmaları Vakfı
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TODAİE	: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği
UCLG-MEWA	: BM ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı

UIA	: Uluslararası Mimarlar Birliği
UNDP	: BM Kalkınma Programı
UN-HABITAT	: BM İnsan Yerleşimleri Programı
UNICEF	: BM Çocuklara Yardım Fonu
URAK	: Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu
vb.	: ve benzeri
YİKOB	: Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı
YKG	: Yeni Kentsel Gündem

Komisyon Üyeleri

BAŞKAN

Mehmet Murat GÜL

İstanbul Teknik Üniversitesi

RAPORTÖR

Koray VELİBEYOĞLU

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü

KOORDİNATÖRLER

Fatih GÖKYURT

Kalkınma Bakanlığı

Volkan İdris SARI

Kalkınma Bakanlığı

Özlem İNAN

Kalkınma Bakanlığı

Başkan, Raportör ve Koordinatör hariç adlarına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

ÜYELER

Ahmet KINDAP

Dünya Bankası

Ahmet MUTLU

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Ali Rıza DEMİREL

İller Bankası

Arzu ERATAK

TÜİK

Aslı AKAY

TODAİE

Aydın GÜLAN

İstanbul Üniversitesi

Aziz ŞİŞMAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Battal DOĞAN

Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı

Burak BÜYÜKCİVELEK

Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Cemil ARSLAN

Marmara Belediyeler Birliği

Deniz ÇAĞLAYAN GÜMÜŞ

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Devrim ÇUBUKÇU

TÜSİAD

Dursun Yıldırım BAYAR

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Ebru GÜNGÖR

Kültür ve Turizm Bakanlığı

Ece CEYLAN BABA

İMSAD

Emine ÖĞÜN

Öğün Mimarlık

Emine ÖZMETE

Ankara Üniversitesi

Emir OSMANOĞLU

Kent Araştırmaları Enstitüsü

Emrah SÖYLEMEZ

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Emre YAYLAGÜL

Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Erdem AKÇIL

Kamu Teknolojileri Platformu

Erdoğan DAĞLI

İstanbul Kartal Kentsel Geliştirme Derneği

Erkan UÇANER

Türkiye Bilişim Derneği

Ersoy PEHLİVAN

İstanbul Bilişim ve Akıllı Kent Teknolojileri A.Ş.

Erva Zeynep BUDAK	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı
Faruk GÖKSU	Kentsel Vizyon
Fatih Fethi AKSOY	Çiğdemim Derneği
Filiz HEKİMOĞLU	Şehir Plancıları Odası
Gamze ÖZER	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Gökhan YILMAZ	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
Gözde ATA	UNDP
Gül Şermin BİROL	İzmir Büyükşehir Belediyesi
Hakan GÜMÜŞ	Gayrimenkul için Strateji Platformu
Hasan TAŞÇI	Esenler Şehir Düşünce Merkezi
Hayriye Görkem GÜNER	UNICEF
Hülya AKPOYRAZ	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
Köksal ALVER	Selçuk Üniversitesi
Mehmet DUMAN	UCLG-MEWA
Mehmet Feridun DUYGULUER	Serbest
Melikşah YASİN	İstanbul Üniversitesi
Merve AKI	Dünya Kaynak Enstitüsü (WRI) Türkiye
Merve VARANKAYA	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
Mine AŞÇI	Söke Belediyesi
Muharrem Gürleyen GÖK	TÜİK
Murat AR	Sağlıklı Kentler Birliği
Murat ERMEYDAN	İstanbul Peyzaj Mimarları Odası
Murat ŞEKER	İstanbul Üniversitesi
Necati BİNİCİ	Kent Konseyleri Birliği
Necdet ÖZTÜRK	Dünya Engelliler Vakfı
Niyazi SEÇGİN	TSE
Onur ŞİMŞEK	Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi
Ömer DEMİREL	Cumhuriyet Üniversitesi
Özdemir SÖNMEZ	İstanbul Ticaret Üniversitesi
Özge AKTAŞ MAZMAN	TESEV
Selçuk SERTESEN	TEPAV
Sıla Senem BÜKÜLMEZ	Eskişehir Büyükşehir Belediyesi
Ülkü DUMAN YÜKSEL	Gazi Üniversitesi
Yeliz KAÇARLAR	Çanakkale Kent Konseyi

Yönetici Özeti

Kentleşme, ülkeler bazında farklı hızlarda yaşanıyor olsa da küresel düzeyde sürmekte olan ve etkileri giderek daha fazla hissedilen bir olgu niteliğindedir. Dünya nüfusunun yarısından fazlasının artık şehirlerde yaşadığı günümüzde kente ait her mesele daha önemli hale gelmiş ve ülkelerin gündeminde de kentleşmenin yeri ve ağırlığı artış göstermiştir. Yapılan tahminlere göre 2050 yılında dünya nüfusunun üçte ikisi kentlerde yaşayacak ve kentler küresel ekonominin yüzde 80'inden fazlasını oluşturan merkezler olarak karşımıza çıkacaktır.

Kentleşme trendlerine bakıldığında, kırsal alandan şehirlere göç azalarak da olsa devam etmekle birlikte, küçük şehirlere büyük şehirlere yönelen göçün daha belirgin hale gelmektedir. Bu süreç başta gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere dünyada metropolleşme eğilimlerini artırmaktadır. Nitekim 2018 yılı itibarıyla nüfusu 10 milyonun üzerinde olan 33 şehirden 19'u Asya, 6'sı Güney Amerika'da yer almakta iken Afrika ve Avrupa'da 3'er ve Kuzey Amerika'da 2 şehir bu gruba girmektedir (Birleşmiş Milletler, 2018).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin şehirleşme süreçleri incelendiğine ortak ve farklılaşan özellikler ortaya çıkmaktadır. Her iki ülke grubunda da kentleşme ile ekonomik büyüme birlikte ilerlediği görülmektedir. Ancak, gelişmiş ülkelerde yüksek şehirleşme oranı yanında düşük şehirleşme hızı yaşanırken, gelişmekte olan ülkelerde nispeten düşük şehirleşme oranı, yüksek şehirleşme hızına eşlik etmektedir. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerin bugünün gelişmiş ülkelerinin yaşadığı kentleşme süreçlerini daha hızlı ve daha büyük nüfus ölçeklerinde yoğun olarak yaşadığını göstermektedir.

Diğer yandan, özellikle gelişmekte olan ülkelerde insanların beklenti düzeyiyle kentleşmenin mevcut koşulları arasındaki fark, yaşam kalitesinin artırılmasına dönük ihtiyacı daha fazla gündeme getirmektedir. Ayrıca kentleşmede küresel gündem de sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamında kentlerin, kapsayıcı, güvenli, dirençli ve sürdürülebilir hale getirilmesini hedeflemektedir. Bu bağlamda BM Habitat III Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Konferansında ortaya konulan Yeni Kentsel Gündemin ortak vizyonu da "herkes için şehirler" olarak belirlenmiş ve kentleşmenin faydalarından herkesin eşit olarak yararlanabildiği, daha iyi ve daha yaşanabilir bir kentsel geleceğe erişmek için hedefler ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak günümüzde küresel ölçekte artan yerel rekabet, yükselen gelir ve refah düzeyi kentsel yaşam kalitesi beklentilerini artırmış ve bu durum kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik politikalara önem kazandırmıştır.

Türkiye'deki şehirleşme sürecine bakıldığında ise, şehirleşme oranının 1980'lere kadar gelişmekte olan ülkelere yakın seyrederken, 1980 sonrası yaşanan hızlı şehirleşmeyle birlikte günümüzde gelişmiş ülkelerin düzeyini yakaladığı görülmektedir. Bununla birlikte şehirleşme hızı bakımından gelişmekte olan ülkelere yakın seviyede ve gelişmiş ülkelerin üzerinde bir değere sahiptir. Bu durum şehirlerde yaşam kalitesini artıracak kentsel hizmetler ve diğer mekânsal düzenlemelerin hızlı ve etkili şekilde hayata geçirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Diğer yandan, ülkemizde ekonomik büyüme hızının kentleşme hızının altında kaldığı dönemlerde şehirleşmenin olumsuz etkileri daha yoğun olarak hissedilmektedir. Özellikle, 1980 yılından sonra 2000 yılına kadar süren dönemde şehir nüfusunda ciddi bir artış yaşanmış, ancak milli gelirden bu ölçüde bir artış yakalanamamıştır. Bu durum şehirlerde yoğun bir gecekondulaşma süreci ile birlikte çevresel, ekonomik ve sosyal sorunları artırmıştır. Kişi başı milli gelirin ve eğitim düzeyinin artması, çevre ve toplum bilincinin gelişmesi ile sivil toplum girişimlerinin güç kazanması sonucunda söz konusu sorunların çözümüne dönük ihtiyaç ve talepler ülkemiz gündeminde daha fazla yer edinmiştir.

Bu bağlamda, özellikle Onuncu Kalkınma Planında yaşanabilir mekânlar temasına yapılan vurgu ile güçlenen kentsel yaşam kalitesi gündemi önem kazanmaya devam etmektedir. On Birinci Kalkınma Planı döneminde bir vizyon olarak ele alınan yaşam kalitesi konusunun somut hedeflere dönüştürülmesi öngörülmektedir. Bu kapsamda mekânsal planlama, kentsel hizmetlere erişilebilirlik, katılımcılık ve sahiplenme ile yerel kalkınma boyutlarını ele alan Kentsel Yaşam Kalitesi Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) süreci tasarlanmıştır. Bu tasarımda söz konusu boyutlardaki gelişmelerin ölçülmesi ve yerel yönetimlerin bu alanlardaki iyi uygulamalarının teşvik edilmesine öncelik verilmiştir. Ayrıca hem Komisyon katılımcılarının belirlenmesi hem de rapor yazım sürecinde sivil toplum kuruluşlarının (STK) katılımının yüksek düzeyde tutulmasına özen gösterilmiş ve STK temsilcileri için ayrı bir çalışma grubu teşkil edilmiştir.

ÖİK Raporu, Kalkınma Bakanlığı tarafından yayımlanan "On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Özel İhtisas Komisyonları ve Çalışma Grupları El Kitabı'nda belirlenmiş olan

esaslar çerçevesinde hazırlanmıştır. Raporunda; kentsel yaşam kalitesi kavramı, kentsel yaşam kalitesinin dünyada ve Türkiye'deki genel gelişim çizgisi ve bu bağlamda mevcut durumu, yapısal sorun alanları, gelişme eğilimleri, başarılı şehir uygulamaları, plan dönemi perspektifinde geliştirilen amaç, hedef ve stratejiler ile ilgili öneri ve değerlendirmelerin yanı sıra On Birinci Kalkınma Planının orta, uzun vadeli hedeflerine yönelik konu başlıkları yer almaktadır.

Raporun giriş bölümünde kentsel yaşam kalitesi kavramı ele alınmaktadır. Yaşam kalitesi kavramının; yaşam standardı, yer kalitesi, bireysel iyi olma hali ile çevresel ve toplumsal yaşam kalitesi gibi kavramlarla benzeşen ve farklılaşan yönleri açıklanmıştır. Ayrıca kavrama dair sınıflandırmalar, bileşenler ve araştırma alanları incelenmiştir.

İkinci bölümde, kentsel yaşam kalitesi alanında dünyada ve Türkiye'deki tarihsel süreç ve mevcut durum ele alınmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında mekân kalitesinin kentin imajı, kimliği ve marka değeri bakımından önemi artarken, yaşam kalitesinin kalkınmada oynadığı rol güçlenmiştir. Uluslararası gündemde kentsel yaşam kalitesine ilişkin gelişmeler ülkemizde de yakından izlenmiş ve Türkiye, kentsel yaşam kalitesi bileşenlerinin içinde yer aldığı çok sayıda uluslararası anlaşmaya, sözleşmeye, şarta, deklarasyona ve beyannameye taraf olmuştur. Bu bölümde özellikle 1990'lı yıllar sonrası hız kazanan yaşam kalitesi ölçümü ile ilgili kamu, özel ve STK'lar tarafından yürütülen çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca, Türkiye'de kentsel yaşam kalitesi sorunlarını konu edinen akademik çalışmalarda tespit edilen temel sorunlar ve kalkınma planlarında yaşam kalitesinin ele alınışındaki değişimler değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, kentsel yaşam kalitesinin On Birinci Kalkınma Planı döneminde odaklanacağı temel amaçlarla, kısa-orta-uzun vadeli hedef ve stratejiler yer almaktadır. Bu hedef ve stratejiler, dünyadaki eğilimlerin yansımaları ve ÖİK alt gruplarının yaptığı çalışmaların ekseninde aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır:

- Kentsel yaşam kalitesinde kentsel hizmetlere erişim
- Kentsel yaşam kalitesinde ölçme, değerlendirme ve dağılım
- Mekânsal planlama, tasarım ve uygulamanın kentsel yaşam kalitesine yansıması
- Kentsel yaşam kalitesinde kent bilinci ve sahiplenme
- Yerel ve bölgesel kalkınmanın sağlanması ve kentsel yaşam kalitesi

Ayrıca, ÖİK katılımcıları tarafından sunulan ülkemizdeki iyi uygulama örneklerine ilgili başlıklarda yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise kentsel yaşam kalitesi alanında ülkemiz bakımından öne çıkan politika öncelikleri bir bütün olarak sunulmuştur. Sonuç olarak, ülkemizde kentlerin yaşam kalitesinin artırılmasında mekânsal planlama ve uygulama boyutunun yeniden düşünülmesi, kentsel hizmetlere sunumda adalet ve erişilebilirliğin sağlanması, kentsel aidiyet ve sahiplenmenin güçlendirilmesi öncelikli görülmektedir. Bu hedeflerin kentlerin kalkınma vizyonu ile birlikte düşünülmesi ve şehirlerin bu hedefler doğrultusunda yarışmasının teşvik edilmesi önem arz etmektedir.

1. GİRİŞ

“Yaşam kalitesi” kavramı küreselleşme sürecinde giderek insanlığın ortak değeri haline gelmiştir. Artan önemine bağlı olarak toplumlararası gelişmişlik kıyaslamasının temel göstergesi olarak kullanılmaktadır. Yaşam kalitesinin sağlanması, ekonomi politikalarının belirlenmesi, sağlık politikalarının yönlendirilmesi, kentleşme politikalarının revize edilmesi, toplumsal güvenliğin sağlanması gibi sosyal, ekonomik ve kültürel düzenlemelerin nihai amacı haline gelmiştir. Bu nedenle yaşam kalitesi ölçütlerinin gerçekleştirilmesi her geçen gün yaşamımızda daha merkezi bir konum kazanmaktadır.

Kentsel yaşam kalitesi, kentli haklarının karşılanma düzeyi, kentsel hizmetlerin herkes için adil ve erişilebilir olması ve vatandaş memnuniyeti ile ilişkilendirilmektedir. Son yıllarda kentlere yönelik uygulanacak politikalarda gerçekleştirilmek istenen temel amaçlardan biri haline gelen bu kavram, Habitat III gibi uluslararası kentsel gündemlerde de öncelik verilen konular arasındadır.

2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planında ilk defa başlı başına bir eksen olarak yer bulan “Yaşanabilir Mekânlar” olgusunun uygulamaya yansımaları bağlamında bu ÖİK ile kentsel yaşam kalitesi kavramının ülkemiz açısından öne çıkan boyutlarının tespit edilmesi ve bu konuda plan dönemi için amaç, hedef ve politika önerilerinin geliştirilmesi beklenmektedir. Diğer yandan, yaşanabilirlik vurgusu yapan Onuncu Kalkınma Planına ve diğer kalkınma planlarına bakıldığında kentleşmenin sadece niceliksel olarak ölçüldüğü görülmektedir. Kalkınma planları dönemlerinde kentleşme oranının artışı görülebilirken kentleşmenin toplam kalitesi ve kentteki yaşam kalitesinin ne düzeyde olduğu tespit edilememektedir. Bu ÖİK ile kentlerde mevcut durumun tespit edilebilmesine yönelik kent bazında ihtiyaç duyulan verilere ilişkin önerilerin geliştirilmesi de öngörülmektedir.

Bir şemsiye terim olan kentsel yaşam kalitesi; sosyal ve mekânsal adalet, erişilebilirlik, yerellik, katılım gibi temel amaçların bütün kentliler için sağlanmasını hedefleyen kentsel politikaların merkezine yerleşmiştir. Özellikle çevre ve mekân boyutunda kentsel yer kalitesi öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, Komisyonun temel amacı kentlerdeki yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik şehircilik alanında uygulanacak yöntem ve politikaları tartışıp öneriler geliştirmektir.

2. KENTSEL YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI

Yaşam kalitesi kavramının çok boyutlu oluşu ve konuya dair farklı yaklaşımlar nedeniyle tanımında uzlaşılması güçleşmiştir. Yaşam kalitesinin önceleri yaşam standardı ile eşdeğer tutulduğu düşünüldüğünde belirli ayrıştırmaların yapılmasında gerek vardır. Yaşam standardı, gayri safi yurtiçi hasıla, yoksulluk oranı, çevre kalitesi gibi faktörlerin niceliksel olarak ölçümü ile elde edilmektedir. Bu anlamda, belirli bir yer ve zaman için kentsel yaşamın nasıl bir durumda olduğuna yönelik genel resmi algılamamıza yardım etmektedir. Ancak, ölçülebilir olanların yanında yaşam kalitesi daha öznel, niteliğe dayalı ve somut olmayan faktörleri de barındırmaktadır. Burada Veenhoven'in bilimsel sınıflandırması bir fikir verebilir¹ (Tablo 1). Veenhoven, yaşam kalitesi kavramını, refah ve mutluluk terimleri ile eşdeğer kullanmakta ve sınıflamasını buna göre kurmaktadır. İlk dilimde, çevrenin yaşanabilirliği dışsal, temel standartlara dayalı ve nesnel olarak ölçümlenebilecek ulaşım, altyapı vb. boyutları; ikinci dilimde bireyin yaşamda yapabilirliklerini, potansiyel olarak genişleyebilecek içsel ve sunulan fırsatlara bağlı performansı yansıtmaktadır² (ör. fiziksel sağlık, akıl sağlığı, bilgi, yetenek); üçüncü dilim yaşamın dışsal çevredeki yararına (ör. iyi ahlaklı olma) odaklanmaktadır; dördüncü ve son çeyrek dilim ise yaşamın değerini bilme anlamında içsel bir bakışla kişinin yaşam doyumu ve memnuniyet boyutunu nasıl algıladığını vurgulamaktadır.

Tablo 1. Yaşamın dört kalitesi

	Dışsal kaliteler	İçsel kaliteler
Yaşam fırsatları	Çevrenin yaşanabilirliği	Bireyin yaşam becerileri (kabiliyeti)
Yaşam Sonuçları	Yaşamın değeri (fayda)	Yaşamın değerini bilme

Kaynak: Veenhoven, 2006

Şehirlerdeki yaşam kalitesi bireylerin yaşam memnuniyeti ve yaşamdan beklentileri olarak düşünülürse, bu kavramlar doğrultusunda yaşam kalitesi ölçütleri kentteki ekonomik, sosyal ve çevresel değişkenlere göre gruplandırılabilir. Örneğin, kentleşme ve kalkınmanın üst hedeflerinden biri olan ekonomik açıdan **yaşayabilirlik** (varlığını bağımsız olarak

¹ Veenhoven, R. (2006). "The Four Qualities of Life: ordering concepts and measures of the good life", 'Understanding Human Well-being' içinde United Nations University Press.

² Buradaki kabiliyetler (life-ability) Amartya Sen ve Martha Naussbaum'un savunduğu yapabilirlikler çerçevesi ile benzeşmekle birlikte somut yaşam becerileri ile bu becerileri geliştirmeye izin verme, ortamı bulma ve yapabilme arasındaki fark yaşam performansının geliştirilmesinde asıl belirleyici olmaktadır.

sürdürebilme) kavramı, kentlerin mevcut ve gelecekteki iş gücü için geniş alanda çalışma imkânları sağlayabilecek çeşitli ekonomik temeller oluşturabilme yetisine sahip olmasıdır. Sosyal değerler çerçevesinde ise başka bir üst hedef olan **yaşanabilirlik** öne çıkmaktadır. Burada, insanların güvenliklerinin sağlanabilmesi ve sosyal çeşitlilikle uyumun elde edilmesi için sunulan hizmet ve fırsatlara eşit şartlarda erişimin sağlanmasına imkân veren kent mekânları ve hizmetleri belirleyici olmaktadır. Üçüncü olarak, ekonomik gelişme ile yaşam çevresinin **sürdürülebilirlik** koşulunu sağlaması için kentlerin, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme kapasitesini göz ardı etmeden günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, ‘yaşam kalitesi’ ölçütleri bu üç temel alanın çoklu kesişim alanında yer almaktadır (Şekil 1).

Ekonomik yaşayabilirlik açısından bakıldığında ekonomik büyüme, verimlilik, endüstri ve iş olanaklarının çeşitliliği ve işgücüne katılım gibi temel parametreler gündeme gelmektedir. Bu anlamda, yaşam kalitesi bir kentsel çevrenin ekonomik canlılığının önemli bir bileşenidir.

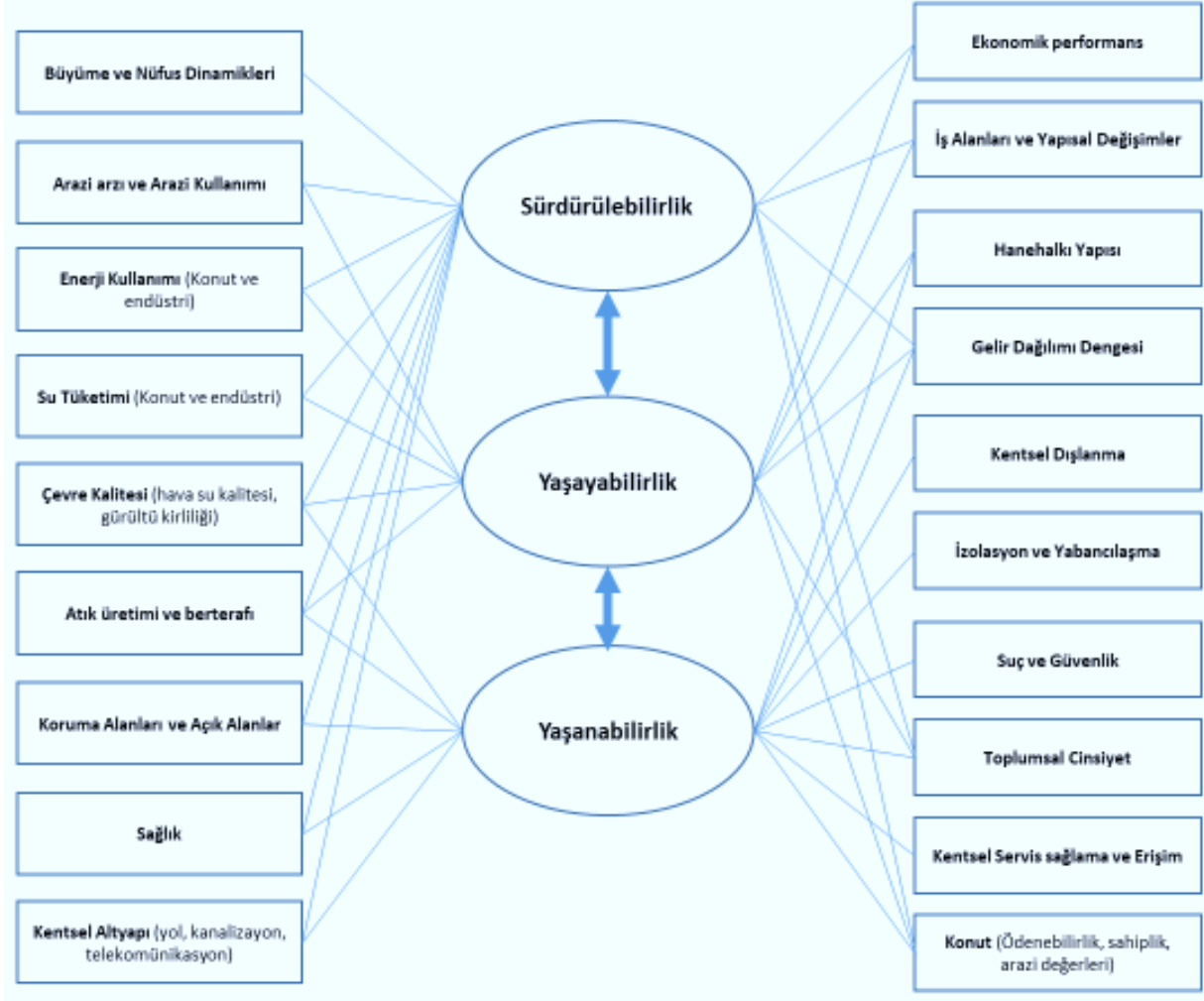
Sosyal yaşanabilirlik kesin ve evrensel tanımı olmayan çoklu bir kavram olması ve kentsel yaşanabilirliğin anlamının yere, zamana, değerlendirmenin amacına ve değerlendirmeyi yapanın değer sistemlerine göre değişiklik göstermesi nedeniyle ölçülmesi güçleşmektedir. Bu çerçevede sosyal yaşanabilirlik genellikle sağlık, güvenlik, ödenebilir (erişilebilir) konut alanları, alışveriş ve eğlence olanaklarının varlığı, erişilebilirlik, kamusal mekânlar ve topluluk kavramları ile tarif edilmektedir.

Çevresel sürdürülebilirlik ise kaynak kullanımının ölçülmesi, enerji kullanımı, çevre kalitesi, çevrenin ekolojik yönden korunması ve önemli habitatlar gibi boyutları içermektedir. Yaşam kalitesinin temel parametrelerini oluşturan bu ölçütlerin yaşam çevrelerinin temelini oluşturması açısından önemi büyüktür.

Sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik birbirlerini destekleyen kavramlardır. Sürdürülebilirlik ancak yaşanabilirlik ilkesi içinde anlam kazanır. Yaşanabilirlik, bir yerleşmenin iyi olarak nitelenebilmesi için gerçekleştirilmesi gereken başarı ölçütleri olarak tanımlanmaktadır ve sosyal/toplumsal alana endekslidir. Bir başka deyişle, yerleşmelerin insanların yaşam kalitesine ilişkin göstergeleri içermesi ve insan odaklı olmasıdır.

Şekil 1. Yaşayabilirlik, Yaşanabilirlik ve Sürdürülebilirlik İlişkileri

Kaynak: Stimson vd., 1998

Sonuç olarak, “yaşam kalitesi”, insanların refahı ve iyi olma durumları ile ilgilidir. İnsanların kişisel durumlarını nasıl algıladıkları; insanların yaşadıkları çevrenin öznel ya da nesnel ölçütlere göre iyi olması durumu gibi pek çok açıdan değerlendirilebilmektedir. İnsan merkezli olarak “insanın iyi olma hali”, doğa merkezli olarak “çevresel iyi olma hali” ve mekân merkezli olarak “yerin iyi olması” durumunu ifade etmektedir. Bu raporda kentsel yaşam kalitesine yaklaşıırken mekân perspektifi daha büyük önem kazanmaktadır.

Burada belirtilen üç temel alanın dışında bir de bireysel alan vardır ki fizyolojik ve psikolojik olarak bu alandaki deneyim (mutluluk, yaşam doyumu, sağlık, güvenlik vd.) yaşam kalitesi algısını doğrudan etkilemektedir. Bireysel alana yönelik tartışma bir sonraki bölümde verilmektedir.

2.1. Kentsel Yaşam Kalitesine Yönelik Temel Araştırma Alanları

Yaşam kalitesi çok boyutludur ve çok çeşitli bilim alanları açısından farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir (Tablo 2). Bu geliştirilen çalışmalarda yaşam kalitesi farklı düzeylerde ele alınmaktadır (Şekil 2).

Tablo 2. Yaşam kalitesi tanım kümesindeki araştırma alanları

	Bireysel/kişisel İyi Olma Hali ile İlişkili Yaşam Kalitesi Araştırmaları	Sağlıkla ilişkili Yaşam Kalitesi Araştırmaları	Kentsel ve Çevresel Kalite ile İlişkili Yaşam Kalitesi Araştırmaları
İlgili Disiplin	Psikoloji ve/veya Sosyoloji	Sağlık alanındaki ilgili kısımlar (bakım ve tedavi, halk sağlığı, engelli ve yaşlılar, akıl sağlığı vd.)	Ekonomi, coğrafya, şehir planlama/tasarım, kamu ve siyaset bilimi
Araştırma Alanı	Bireysel iyi olma hali, mutluluk, yaşam doyumu	Ekonomik, sosyal ve çevresel koşulların insan/toplum sağlığına etkileri	İnsan-çevre etkileşimi ve ilişkileri

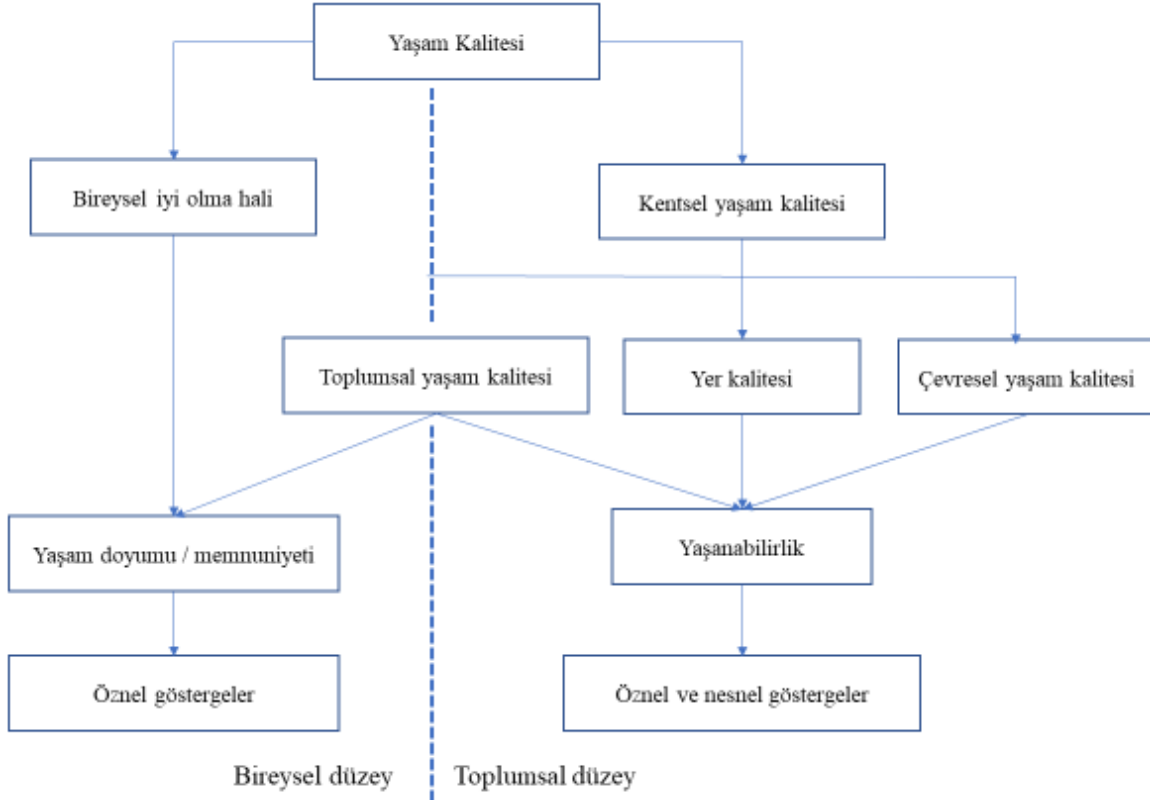
2.1.1. Bireysel İyi Olma Hali ile İlişkili Yaşam Kalitesi Araştırmaları

Bireysel iyi olma hali ile ilişkili kuramsal bakış açıları çeşitlilik göstermektedir. Bu konudaki ilk görüşler batı tarihinde Aristo'ya kadar uzanmaktadır. Aristo'ya göre iyi olma hali sadece bizim sahip olduklarımızla değil yaptığımız eylemlerle ortaya çıkmaktadır. Aristo, mutluluğu iyi yaşam ve iyi eylemlerle açıklamakta, mutluluk eylemini "Eudaimonia" terimiyle tanımlamaktadır. Bu terim, içe nüfuz eden iyi ruhsal durum halini veya sağlıklı, mutlu ve varlıklı olmayı içeren iyi oluş halini yansıtmaktadır. Aristo 'eudaimonia' (mutluluk) açıklarken zenginliğin ve sağlığın ancak mutluluğa ulaşmada bir araç olduğunu söylemekte, eudaimonia'nın haz, gurur veya para ile doğrudan ilişkilendirilemeyeceğini söylemektedir³.

Hazcılık ise insan eylemlerinin temelini hazza ulaşmak olduğunu savunmaktadır. Yaşamın amacının her türlü yaşamsal gereksinmelerin doyurulması olduğu, yaşamın en önemli değerinin haz ve zevk almak olduğu ve ideal yaşama ancak bu şekilde ulaşılacağını savunan bu düşünce biçimi daha sonraları faydacıları etkilemiştir.

³ Veenhoven ve Dumludağ (2015). İktisat ve Mutluluk, İktisat ve Toplum Dergisi, Sayı:58, sf.46-51.

Şekil 2. Yaşam Kalitesi Kavramının Bileşenleri⁴

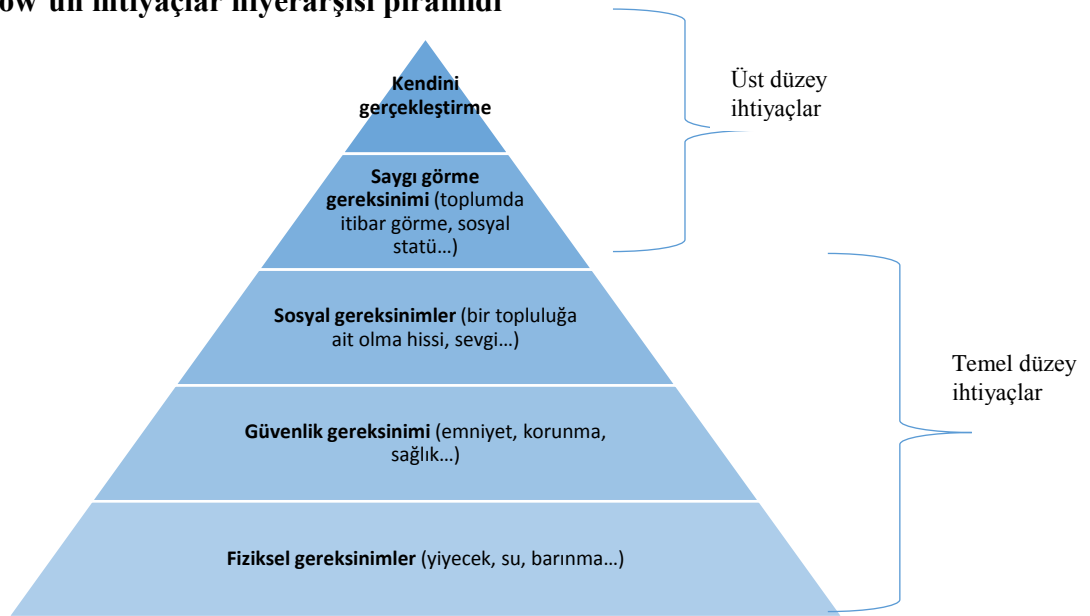
Aydınlanma sonrası dönemde Jeremy Bentham'ın faydacılığı ön plana alan anlayışı hâkim olmaya başlamıştır. Bu öğretiyeye göre zevk ve mutluluk gerçek değeri olan temel kavramlardır. Eylemler mutluluğa katkı sağlıyorsa doğru, sağlamıyorsa yanlıştır ve herkesin mutluluğu eşit değerdedir. Faydacılık herkesin mutluluğunu eşdeğer görerek bireysel değil toplumsal faydayı esas almaktadır. Faydacılığın maddi zenginlikle sağlanan faydanın mutluluğun temel koşulu olduğunu ileri sürmesi klasik iktisatta da refah artışının mutluluğun en önemli ölçütü olarak görülmesini sağlamıştır. Adam Smith 'Ulusların Zenginliği'nde zenginliğin (maddi faydanın) mutluluk sağlayıcı olduğunu ileri sürmektedir. Bireyin çalışması faydasını artırarak bu yoldan isteklerini tatmin edip elde ettiği hazzın çoğalmasına neden olacaktır. Bir bakıma çalışma/üretim eylemi ile sağlanan fayda bireyin mutluluğunu artırmakta temel etkidir ve bireyin mutluluğu amaçlanmasa da toplumun refahını dolayısıyla mutluluğunu artıracaktır⁵.

⁴ Baycan, T. ve Nijkamp, P. (2006). Quality of Urban Life: A Taxonomic Perspective, Studies in Regional Science, 36(2), 269-281.

⁵ Veenhoven ve Dumludağ (2015). İktisat ve Mutluluk, İktisat ve Toplum Dergisi, Sayı:58, sf.46-51.

Modern zamanlarda insan psikolojisi alanında Abraham Maslow'un 1950'lerdeki çalışmaları ve geliştirdiği "İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı" faydacıların aksine toplumsal değil bireysel iyi olma halini tekrar öne taşımıştır. Maslow ihtiyaçları temel olarak bir piramit şeklinde örgütlemiş ve iki ana grupta ele almıştır. İlk grupta alt düzeydeki güdüler (fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçları gibi), ikinci grupta ise üst düzeydeki ihtiyaçlar (ait olma ve benlik saygısı gibi) yer alır. Alt düzey ihtiyaçların üst düzey ihtiyaçlar karşılanmadan önce doyurulması gerekir. Maslow'un hem bireysel-toplumsal hem de fiziksel-zihinsel boyutlara yönelik getirdiği ayrımlar iyi olma halinin algılanması açısından önemli olmuştur (Şekil 3). Maslow'un temel ve üst düzey insan ihtiyaçları perspektifinden bakışı evrensel bir gereklilikler skalası da oluşturmuştur.

Şekil 3. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidi

Postmodern kültür ise tüketime endeksli ve boş zaman ekonomisinden beslenen daha çok hazcılığa (hedonism) dayanan bir modelde bireyi önde tutmaktadır. Modern öncesi toplumlarda tüketim, ihtiyaçlar üzerine kurulu iken ve ihtiyaç fazlasının tüketimi hoş görülmezken, kimliklerin tüketimle eşleştiği günümüz toplumlarında artık bu anlayış yerini, arzuların öncelikli olduğu hazcı bir yapıya bırakmıştır⁶. Tüketimin günümüzde Maslow'cu anlamda itibar görme, bir gruba ait olma istekleri nedeniyle sadece alt düzey fizyolojik ihtiyaçlar kapsamında değerlendirilmesi yanıltıcıdır. Üst düzey ihtiyaçlar bakımından tüketim

⁶ Fischler, R. (2000). "Planning for Social Betterment: From Standard of Living to Quality of Life", In Urban Planning in a Changing World: The Twentieth Century Experience, R. Freestone (ed.), E & FN Spon, London, 139-157.

artık kimlik inşasında da etkili olmaya başlamıştır. Bir başka deyişle, tüketilen ve satın alınan nesnelere bireylerin kimliklerinin parçası haline gelmiştir. Tüketimin bir eğlence ve boş zaman faaliyeti haline dönüşmesi nedeniyle kitle iletişim araçları, eğlence ve tüketim mekânları devreye girerek bu deneyimi görünür hale getirmektedir⁷. Özellikle gayrimenkul endüstrisinin yeni pazarlama stratejilerinin önemli bir bileşeni haline gelen kentsel yaşam kalitesi kentteki tüketim mekânlarının sunduğu yüksek yaşam deneyimini temsil etmekte, böylelikle postmodern tüketim kültürü eliyle yalnızca boş zamanın değil, yaşam kalitesi kavramının da içi bu şekilde doldurulmaktadır. Boş zamanın bir ekonomiye dönüşmesi ve maddi tüketim kültürü ile ilişkilendiriliyor olması kentsel yaşam kalitesiyle ilgili politikaların çeşitliliğinde olumsuz etken olmaktadır⁸.

Yaşam kalitesi maddi ölçülebilir boyutunun yanında maddi olmayan boyutlarıyla da algılanan bir niteliktir ve bu açıdan bakıldığında tüketme iştahı ile doğrudan açıklanamamaktadır. Ancak, bireylerin daha fazla tüketmeyi daha iyi yaşam kalitesi olarak kabul ettiği ortamda bunun için daha çok çalışarak yaşam kalitesini düşürme paradoksu da aynı anda deneyimlenmektedir.

Bireyin iyi olma halini kişinin kendi alanına hapseden neo-klasik iktisadi ve paranın bireysel iyi olma hali ve refahın tek ölçütü olmasını Amartya Sen ve Martha Nussbaum gibi iktisatçılar eleştirmiş, ekonomik refah kadar sosyal refahın da önemli olduğu vurgusu öne çıkmıştır. Aristo gibi, Sen ve Nussbaum da insanın neye sahip olduğundan çok neler yapabileceğiyle ilgilenmiştir. Araç ile (örneğin para) amacı (örneğin iyi olma hali) birbirinden ayırmışlardır. Dolayısıyla, Sen ve arkadaşlarının eleştirileri bireyin yaptıklarından ziyade yapabilirliğinin geliştirilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Başka bir deyişle, bireyin yapabilirliklerini (capabilities) geliştirmek, onun özgürlük alanını genişletecek ve yaşam doyumunu yükseltecektir. Sen'in kapasite yaklaşımının temel olarak insanı, bireysel iyi olma halini ve insanın temel kapasite ve özgürlük ve tercihlerini merkeze alan bir kalkınma perspektifi geliştirmesi, yeni bir kalkınma anlayışının önerilmesi yanında bireyin yaşam kalitesinin tarif edilmesi bakımından da önemlidir. Sen, Maslow'cu ihtiyaçlar perspektifine yakın bir biçimde barınma, beslenme, ulaşım, güvenlik, bilgiye erişim gibi birkaç temel yapabilirlik kategorisi tanımlayıp daha öteye gitmekten kaçınırken Nussbaum yapabilirlikleri

⁷ Özcan, B. (2007). Hedonizm ve Kimlik Temeline Dayalı Postmodern Tüketim Yaklaşımı, İstanbul Üniversitesi.

⁸ Salihoğlu, T. ve Türkoğlu, H. (2016). İstanbul'daki Boş Zaman Değerlendirme Mekanlarının Dağılımı Üzerine Niceliksel Bir Değerlendirme, Planlama 2016;26(3):204-218.

bir hak olarak görmekte, anayasal anlamda garanti altına alınması gerektiğini öne sürdüğü 10 yapabilirlik kategorisi önermektedir: i) hayat, ii) sağlık, iii) bütünlük, iv) duyular, hayal gücü ve düşünce, v) duygular, vi) muhakeme-pratik akıl, vii) yakın ilişki, viii) diğer canlılar-hayvanlar-bitkiler, ix) oyun ve x) çevresinde kontrol gücünün bulunması.

2.1.2. Sağlık ile İlişkili Yaşam Kalitesi Araştırmaları

Sağlık ile ilgili yaşam kalitesi, kişinin içinde bulunduğu sağlık durumundan duyduğu memnuniyet ve sağlık durumuna verdiği duygusal cevabı da içeren bir kavram olarak kabul edilmektedir. Bu alana dair araştırmalar sağlıkla ilgili farklı bakım, tedavi seçenekleri ile (bakım ve tedavi, halk sağlığı) farklı toplumsal grupların (ör: engelli ve yaşlılar) yaşam kalitesini geliştirme gibi konuları içermektedir⁹.

Sağlığa bağlı yaşam kalitesi çalışmalarında bireyin sağlığı üzerine kuruludur. Burada sağlıklı olmak bireyin hasta olmama durumu ya da tıbbi bir müdahaleye ihtiyaç duymaması şeklindeki dar anlamıyla değil DSÖ tanımında da yer alan beden, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik hali olarak anlaşılmalıdır. Sağlık alanında yaşam kalitesi algısının geniş anlamda kullanımı bu yönde yapılan çalışmaları da zenginleştirmiştir.

Çeşitli sağlık endeksleri aracılığıyla bireylerin sağlıklı yaşam ümidi ve yaşam memnuniyetleri ölçümleri yapılmaktadır. Örneğin, sağlık müdahalelerinin etkinliğini ölçmek üzere geliştirilmiş ‘Kaliteye Göre Ayarlanmış Yaşam Yılları’ (QALY) endeksinin temel varsayımı, bir yıllık bir tam iyilik halinin aynı dönemde acı dolu ya da yatağa bağlı yaşamdan daha fazla değerinin olduğudur. Bunların dışında DSÖ yaşam kalitesi anketi (WHOQOL-100), bu anketin kısa formu (WHOQOL-BREF), yaşam kalitesi anketi yaşlı modülü (WHOQOLOLD), çocuklar için KINDL ve PedsQol, engelliler için (DIS-QOL) bu alandaki çalışmalarda kullanılmaktadır.

2.1.3. Kentsel ve Çevresel Kalite ile İlişkili Yaşam Kalitesi Araştırmaları

Kentsel ve çevresel kalite ve yer kalitesi ile ilgili çalışmalar bu raporun ana konusunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla, ortam/yer merkezli araştırmalar daha detaylı olarak ele alınacaktır.

---

⁹ İnan, Ö. (2018). Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi, Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi.

Bireysel iyi olma hali tarif edilirken doğal ortam ile nadiren ilişki kurulmaktadır. Oysa insanın yaşam kalitesi ve mutluluğu doğadan bağımsız değildir. Sürdürülebilirlik doğa ve toplum, ekonomi alanlarında denge kurmak üzerine gelişmiş olsa da doğanın diğer iki boyutu kapsayacak şekilde genişlemesi yönünde güncel ele alışlar bulunmaktadır¹⁰. Sürdürülebilirlik; kıt kaynakları dengeli ve yok etmeden kullanma dengesine dayanmakta, dolayısıyla herkesin fazla tükettiği durumda bunun felaketle sonuçlanacağını savunmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde fazla tüketmenin yarattığı sorunlara işaret edilmekle birlikte ne kadar tüketebileceğimiz sorusu üzerine kurulu tüketimcilik anlayışı yerinde durmaktadır.

Kentsel-çevresel yaşam kalitesi araştırmalarına bakıldığında kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi ve bu ölçümün hangi alan ve alt alanlarda, hangi seviyede (yerel/ ulusal), hangi düzlemde (nesnel/öznel) ve hangi zaman kesitinde yapılabileceğine yönelik pek çok kavramsal modeli referans alan çalışmaya rastlanmaktadır.

Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik çalışmalarda öznel ve nesnel göstergeler kullanılmaktadır. Nesnel yaşam kalitesi göstergeleri araştırmacılar için bir ölçme konusu niteliğindeyken, öznel yaşam kalitesi göstergeleri kişilerin algıları ve değerlendirmelerinin ölçülmesi sonucunda elde edilmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda da bütünlüklü bir kentsel kalite algısı oluşturulabilmesi için hem nesnel hem de öznel göstergelerin kullanılması gerektiği söylenmektedir¹¹. Örneğin, yaşam kalitesinin önemli bir bileşeni olan bireysel iyi olma hali hem nesnel hem de öznel koşulların aynı anda iyi olması durumuna bağlanmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Yaşam kalitesinin nesnel ve öznel koşullara göre durumu¹²

		Nesnel Durum	
		İyi	Kötü
Öznel Durum	İyi	Bireysel iyi olma hali	Uyum sağlama
	Kötü	Uyumsuzluk	Yoksunluk

¹⁰ Adams (2006). The Future of Sustainability Re-thinking Environment and Development in the Twenty-first Century, Report of the IUCN Renowned Thinkers Meeting.

¹¹ Marans, R. (2003). Understanding environmental quality through quality of life studies: the 2001 DAS and its use of subjective and objective indicators, Landscape and Urban Planning, 65 (1-2), 73-83.

¹² Tesfazghi, E.S., Martinez, J.A. ve Verplanke, J. J. (2010). Variability of Quality of Life at Small Scales: Addis Ababa, Kirkos Sub-City, Social Indicators Research, 98, 73–88.

Yaşam kalitesi araştırmalarının bütününe bakıldığında araştırma yaklaşımı ve konuları açısından bazı coğrafi ölçeklerin daha çok hedeflendiği görülmektedir (Tablo 4). Yaşam kalitesi algısı kişiden kişiye olduğu kadar bir yerden başka bir yere ve bir ölçekten başka bir ölçeye göre de değişim göstermektedir.

Tablo 4. Yaşam kalitesi araştırmaları ve ölçek konusu

Ölçek	Araştırma yaklaşımı	Araştırma Konuları
Kentler Arası	<ul style="list-style-type: none"> • Uluslararası • Ulusal • Bölgesel 	<ul style="list-style-type: none"> • Mukayeseli yaşanabilirlik araştırmaları ve piyasa, hanehalkı araştırmaları • Şehir endeks ve sıralamaları • Şehir rekabetçilik endeksleri • Yaşam kalitesi ve göç • Yaşam kalitesi ve yer seçim kararı • Şehir ekonomisi ve ekonomik büyüme süreçleri • Beşeri sermaye, yer kalitesi ve konum
Kent içi	<ul style="list-style-type: none"> • Kent • Kent içi Bölgeler / Alanlar • Mahalle 	<ul style="list-style-type: none"> • Kentsel göstergelerin izlenmesi • Kentsel büyüme süreçleri ve ekonomi
	<ul style="list-style-type: none"> • Nüfus grupları ve yaşam kalitesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Kentsel çevreler ve yaşam doyumu • Yaşam kalitesi ve toplumsal cinsiyet • Yer seçim kararları ve nitelikli işgücü • Kentsel yaşam kalitesinin öznel değerlendirmesi • Yaşam tarzı çalışmalarları
	<ul style="list-style-type: none"> • Kentsel karakteristikler ve çevresel/yer kalitesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Kentsel letafet kaynakları ve kentsel yaşam kalitesi • Kentlerin morfolojisi ve yaşam kalitesi • Kentsel servisler ve yaşam kalitesi • Kentsel dönüşüm ve yaşam kalitesi • Kentsel çevre koşulları ve halk sağlığı • Konut gelişme biçimleri ve mahalle memnuniyeti • Kentsel fiziki çevrenin sosyal ve estetik çekiciliği • Kentsel hareketlilik ve ulaşım • Kentsel açık alanlar ve kamusal aktiviteler • Kimlik ve kent imgesi
	<ul style="list-style-type: none"> • Konut alanları memnuniyeti 	<ul style="list-style-type: none"> • Yapı stoku ve niteliği • Mahalle karakteristikleri

Kentsel tasarımda ise yaşam kalitesi araştırmalarında yer kalitesi ön plana çıkmıştır. Çoğu zaman birbiri yerine kullanılsa da mekân ve yer birbirinden ayrı anlamlara sahiptir. Mekân, açık ve soyut bir geniş alan olarak tarif edilebilirse, “yer” o mekân içerisinde anlam

ve değer yüklenen kişi ya da nesneyi ifade etmektedir¹³. Yer kalitesi kavramını görünen fiziki nesnel yapıların yanında aynı yerlerin farklı öznel ve zihinlerdeki nitelikleriyle de algılarız. Kentlilerin zihinsel haritalarının oluşturulması ve fiziki mekana yönelik algılarının ölçümündeki ilk ampirik araştırmalardan biri Kevin Lynch tarafından yapılan kent imgesi çalışmalarındır¹⁴. Fiziksel çevre algısını tanımlamaktaki çalışmalar 1960'lı yıllardan itibaren hızla artmış Appleyard, Rapoport, Nasar, Lang gibi araştırmacıların katkısıyla çevre kalitesi ve psikolojisi alanında gelişim göstermiştir.

Lynch, yerleşim kalitesinin performansını ölçmek için verimlilik ve adalet üst kriterler olmak üzere; canlılık, duyu, uyum, erişim ve kontrol başlıklarını önermektedir¹⁵. Nasar ise, çevre kalitesini; doğallık, bakım, açıklık ve tanımlılık, tarihsellik ve düzen kriterleri bağlamında kullanıcının algısına bağlı olarak düşünmektedir.

Bentley ve arkadaşları 'Sorumlu Çevreler: Kentsel tasarımcılar için bir rehber' adlı çalışmalarında bir yeri nitelikli hale getirmekte geçirgenlik, çeşitlilik, okunaklılık, dayanıklılık, görsel uygunluk, zenginlik ve bireyselleştirme olmak üzere birbiri ile bağlantılı 7 ana kriterden bahsetmektedir¹⁶.

Jacobs ve Appleyard "Bir Kentsel Tasarım Manifestosuna Doğru" adlı çalışmalarında iyi nitelikte bir kentsel çevrede olması gereken nitelikleri yine 7 ana başlık altında sıralamıştır: yaşanabilirlik (konfor), kimlik ve kontrol (aidiyet), kentsel fırsatlara erişim hayal gücü ve eğlence (deneyim), özgünlük ve anlam (kavrayış), komünite ve kamusal yaşam (katılım), kentsel kendine yeterlik (öz yeterlilik), herkes için kentsel çevre (erişilebilirlik)¹⁷.

Greene, bir yerin kalitesini işlev, düzen, kimlik ve cazibe olmak üzere 4 temel kıstasla değerlendirmektedir. Bağlantılar, güvenlik, konfor ve çeşitlilik işlev başlığı altında; düzen, bütünlük, açıklık, süreklilik ve denge başlığı altında; odak, birlik, karakter, teklik, kimlik başlığı altında; ölçek, uygunluk, canlılık, uyum ise cazibe başlığı altında ayrıntılanmaktadır¹⁸.

---

¹³ Pacione, M. (2009). Urban Geography: a global perspective, Third Edition, Routledge, NY.

¹⁴ Lynch, K. (1961). The Image of the City, MIT Press.

¹⁵ Lynch, K. (1981) Good City Form, The MIT Press: MA.

¹⁶ Bentley, I., Alcock, A., Murrain, P., McGlynn, S., Smith, G.(1985). Responsive Environments: a manual for designers, Architectural Press, Oxford.

¹⁷ Jacobs, A. ve Appleyard, A. (1987). Toward an urban Design Manifesto, APA Journal, 53(1), 112-120.

¹⁸ Greene, S. (1992). Cityshape Communicating and Evaluating Community Design, APA Journal, 58(2), 177-189.

Kamusal Alanlar İçin Projeler adlı kuruluş¹⁹ ise nitelikli ve başarılı kentsel kamusal alanların konfor ve imaj, erişim ve bağlantılar, kullanımlar ve aktivite ile sosyallik olmak üzere 4 temel öz niteliğinden bahsetmektedir. Bu öz niteliklerin etrafında nitel (ölçülemeyen) ve nicel (ölçülebilir) değer ve göstergelere dayalı bir soğan halkası modeli önermektedir.

---

¹⁹ Project for Public Spaces, <https://www.pps.org/>

3. MEVCUT DURUM ANALİZİ

Bu bölümde, yaşam kalitesi kavramının Dünyada ve Türkiye’deki gelişim çizgisi ile yaklaşım biçimlerini yansıtan örnekler üzerinde durulmaktadır. İlk kısımda Dünyada kentsel yaşam kalitesinin geçirdiği dönemsel değişimler üzerinde durulmakta, uluslararası standart ve yükümlülükler çerçevesinde gelişimi incelenmekte ve Dünyada başarılı kabul edilen şehirlerden örnekler verilmektedir. İkinci kısımda ise Türkiye’ye yönelik değerlendirmeler, Dünyadaki değişime benzer şekilde ülkemizdeki kentleşme süreci üzerinden dönemselleştirilerek aktarılmakta, Onuncu Kalkınma Planı döneminin yaşam kalitesi perspektifinde bir değerlendirilmesi verilmektedir. Sonrasında, mevcut yasal yönetsel durum ile kentsel yaşam kalitesine ulaşmadaki sorunlar Türkiye’de bu alanda yapılan çalışmalar ışığında verilmektedir. Ayrıca Türkiye şehirlerinin uluslararası mukayeseli konumu çeşitli uluslararası araştırmalar ile analiz edilmekte ve Dünyada gelecek eğilimlerinin kentsel yaşam kalitesi alanını nasıl dönüştürebileceği ve yansımaları üzerine tartışma yürütülmektedir.

3.1. Dünyada Genel Durum

3.1.1. Kentsel Yaşam Kalitesi Kavramının Dünyadaki Gelişim Çizgisi

Dünyada yaşam standartları oluşturmaktan kentsel yaşam kalitesi kavramına geçiş ve buna yönelik dönüşümleri temel olarak dört dönemde inceleyebiliriz (Şekil 4).

Şekil 4. Kentsel yaşam kalitesinin dünyadaki gelişim çizgisi

Modern anlamda kentsel yaşam kalitesine yönelik erken düşüncelerin endüstrileşen kentlerin yarattığı problemlerin çözümüne yönelik olarak 19. yüzyılın sonlarına doğru gelişmeye başladığından bahsedilebilir. Buna bağlı olarak erken 20. yüzyıl şehirciliğinde temel hedef sağlıklı yaşam çevrelerinin tasarlanması olmuştur. Endüstri kentinin getirdiği sağlıksız, kirli ortamlar ve kötü yaşam koşullarından arındırılmış bahçe kent ideali gibi örnekler insanların yaşam standartlarını geliştirmeye yönelik adımlar olarak gelişmeye başlamıştır. Daha iyi şehir planlarının yanında yaşam standartlarını iyileştirmeye yönelik sağlık ve hijyen ekseninde geliştirilen yasal düzenlemeler, kamu sağlığı yasaları da buna katkıda bulunmuştur. Yoksulluk ve kötü yapılaşmış yaşam çevrelerine savaş açan sosyal reformcuların önünde ücretlerin ve çalışma saatlerinin standardize edilmesi, konutların asgari yaşam koşullarının belirlenmesi gibi konuları esas alan iyi yaşam standartlarının geliştirilmesi düşüncesi temel hedef olmuştur. Erken 20. yüzyıl sosyal refah politikalarında yaşam standartları yaklaşımının işgücünün yeniden üretimi, yoksulluğun azaltılması ve sosyal düzenin temini için ortaya konulan tüm normların bir sentezi olarak ele alındığı görülmektedir. Yaşam kalitesi bu bağlamda metodolojik olarak temel ihtiyaçların ve minimum gelirin hesaplandığı bir formüle dönüşmüştür²⁰.

Modernist şehir planlamanın, endüstriyel alandaki Taylorist bilimsel yönetim, ilerleme düşüncesi ve verimlilikten etkilendiği 20. yüzyılın ilk yarısındaki gelişmelerde standartlaşma, modernliğin bir sembolü ve anahtar kavramlarından biri olmuştur. Alman modernist mimarlar 1930'larda konut açığına yönelik getirdikleri minimum yaşam koşulları standartlarını toplu konut alanlarına uygulamışlardır. Modernist şehir planlamanın kurucularından Le Corbusier'in gelişen modern yaşamın fiziki standartlarını konutun içine taşımaya çalışması, konforu yaşam için makine olarak adlandırdığı konut alanında araması da aynı dönemdedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Clarence Perry'nin (1929) komşuluk birimi kavramını oluşturarak mahalle düzeyinde temel kentsel yaşam standartlarını tarif etmesi de benzer şekilde iki dünya savaşı arası periyotta önemli gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki temel hedef modern teknoloji ve bilimin getirdiği imkânların yaşam çevrelerine aktarılması düşüncesi olmuştur. Bu dönemdeki sosyal reformistler ve politika üreticiler yüksek yaşam standartlarının sağlanmasını devletlerin sağlaması gereken temel ödevler olarak tarif etmiştir. Sağlıklı konut üretimi, temel gıda ihtiyaçlarının giderilmesi,

---

²⁰ Fischler, R. (2000). "Planning for Social Betterment: From Standard of Living to Quality of Life", In *Urban Planning in a Changing World: The Twentieth Century Experience*, R. Freestone (ed.), E & FN Spon, London, 139-157.

rekreatif olanaklara normal erişim gibi konular toplumun gelişmişlik göstergeleri refahı ve zenginliği açısından önemli bulunmuştur. Temel niceliksel hesaplama yöntemlerine dayanan yaşam standartları anlayışı bu dönemde eleştirilse de devletlerin yaşam kalitesini ölçmekte kullandığı pragmatik bir araç olarak kendine önemli bir yer bulmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrası tarif edilen ikinci periyot niceliksel ve maddi değerlere dayalı yaşam standartları yaklaşımının dönüşümüne sahne olmuştur. Burada kentlerin gündemindeki birinci gelişme, hızlı ekonomik büyüme ve yüksek verimlilik sonucu ortaya çıkan kentsel refah ve artan gelir standartlarıdır. Yaşamın maddi koşulları iyileştikçe kent yaşamına yönelik daha yüksek istek ve beklentilerin ortaya çıktığı bir döneme girilmiştir. Endüstrileşmiş batı kentlerinde büyük ölçekli kentsel altyapı yatırımları ve kentsel yenileme çalışmaları ortaya çıkmıştır. 1950’li ve 1960’lı yıllardaki kesintisiz ekonomik büyüme ve refahın getirdiği bu iyileşmeler, tüketim toplumuna doğru geçiş ile batı toplumlarında minimum yaşam standartları düşüncesinden vazgeçilmesine neden olmuştur. Bu dönemdeki ikinci önemli gelişme de modernleşmenin getirdiği ekonomik refahtaki büyük ilerlemeye rağmen yaşam çevrelerinin niteliğinden duyulan mutsuzluğun sosyo-kültürel ve kentsel politika alanlarının hareketlenmesi sonucunu doğurmasıdır. Tüm bu gelişme ve arayışlar yaşam kalitesi kavramının maddi olarak gelişmişlik göstergelerinden öte iyi yaşamı sağlayan niteliklere yönelik olması düşüncesini ortaya çıkarmıştır²¹.

Bu düşünce kentsel tasarım alanında 1960’larda Lynch ve Appleyard gibi isimlerle başlayan çevre psikolojisi çalışmalarının; kentte yaşayanların bilişsel iyi olma hali üzerinden tarif edildiği, bireylerin yaşam çevresi algısı ve maddi olmayan niteliklere odaklanmasına neden olmuştur. Benzer şekilde, 1970’lerden itibaren giderek güçlenen çevre hareketlerinin çevre kalitesine yaptıkları vurgu da önemlidir. Dolayısıyla, tüm politik kullanışlılığına rağmen yaşam standartlarının insan refahını ve iyi olma halini maddi değerlere dayalı hesaplara indirgediği yaklaşım şiddetle eleştirilmiştir. Böylelikle, bu periyotta kentsel yaşam kalitesi nicelikten niteliğe geçiş ve yaşanabilirlik kavramı üzerinden anlaşılmaya başlanmış, insanların psikolojik ihtiyaçlarını gözeten, öznel boyutlara da ilgi artmıştır.²².

1945 sonrası dönemde gelişmeye başlayan kentsel sosyal hareketler ve sosyal bilimlerdeki radikal değişimler yaşam kalitesi alanındaki değişimlerde önemli bir katalizör

---

²¹ Fischler, R. (2000).

²² Murdie, R.A., Rhyne, D., Bates, J. (1992). Modeling quality of life indicators in Canada: a feasibility analysis, Institute of Social Research, York University, Toronto.

olmuştur. Bu bağlamda sosyal bilimlerdeki araştırmacılar hem bilişsel hem duygusal olarak insanların ve sosyal süreçlerin öznel reaksiyonlarını anlamaya yönelmişlerdir. 1950’li yıllarda Maslow’un psikoloji alanına getirdiği ve bugün çok iyi bilinen temel insan ihtiyaçlarının hiyerarşisini merkeze alan modeli önemlidir. Maslow bize barınma, güvenlik gibi temel insan ihtiyaçları ile toplumda itibar görme ve en nihayetinde kendini gerçekleştirme gibi daha yüksek ihtiyaçlar arasında hiyerarşik bir ilişki olduğu ve bireysel doyumun bu basamaklara göre şekillendiğini söylemektedir. Sosyal bilimlerde 1970’lerdeki en önemli gelişme ise ABD’de ‘Sosyal Göstergeler Araştırmaları’nın ortaya çıkması ve düzenli bir hale dönüşmesidir. Böylelikle “yaşam kalitesi” bağımsız bir akademik çalışma alanı olarak kendine yer bulmaya başlamıştır.

Sosyal bilimlerde giderek belirginleşen bu yeni yaklaşım sağlık ve tıp alanına da yansımış, algılanan yaşam kalitesi kamu sağlığının en önemli göstergesi olarak kabul görmeye başlamış ve araştırma vurgusu kentsel yaşam kalitesinin öznel niteliklerine yoğunlaşmıştır. Bireysel iyi olma hali politik, sosyal, kültürel ve çevresel etmenlerle bir bütün olarak algılanarak yeniden tarif edilmiştir.

Kentsel politika ve yönetim alanında da yaşam standartları anlayışını eleştiren ‘Yaşam Kalitesi Hareketi’ ön plana çıkmaya başlamıştır. Yerel demokrasinin gücü, müzakereye dayalı planlama düşüncesi, sosyal içerme ve halk katılımı da kentsel yaşam kalitesinin temel belirleyicileri arasında yerini almıştır. Tüm bu gelişmelerin sonucunda kamu politikalarının oluşturulmasında yaşam kalitesinin önelliği kabul edilmiş ancak yine de yaşam standartlarının hesaplanması önemli bir değişken olarak geçerliliğini korumuştur. Bu gelişmeler ışığında yaşam kalitesine odaklanan politikalar nesnel ve öznel göstergelerin farklı ölçeklerde nasıl etkin olabileceği üzerine gelişim göstermiştir.

Bu dönemden itibaren giderek yoğunlaşan BM, OECD, DSÖ gibi uluslararası kuruluşların evrensel olarak kabul görmüş ve çok çeşitli ölçeklerde karşılaştırmalı yaşam kalitesi araştırmaları alanına sağladığı önemli katkılar gözlemlenmektedir.

1960’lı yıllarda BM, gelişmede temel insan ihtiyaçları yaklaşımını kullanmaya başlamış temel insan ihtiyaçlarının (beslenme, barınma vd.) karşılanması ve mutlak yoksulluğun azaltılmasını hedeflemiştir. Daha sonraki dönemde, kişi başı milli gelirin gelişmişlik seviyesini açıklamak için yetersiz olduğunu düşünen bir grup ünlü iktisatçı tarafından geliştirilen ve 1990 yılından beri düzenli olarak yayımlanan İnsani Gelişme Endeksi (İGE)

uluslararası kabul gören bir ölçüm biçimi haline gelmiştir. Temelde eğitim, sağlık ve gelir göstergelerine dayanarak hazırlanan İnsani Gelişme Raporları, tüm dünya ülkelerindeki sosyal gelişmeyi sistematik olarak ölçüp seçilmiş göstergelere göre ülkeleri "toplumsal gelişmişliklerine göre" sıralayan önemli bir "yaşam kalitesi" raporu olarak kabul edilmektedir.

Diğer taraftan, İGE halen çok kullanılmakla birlikte zamanla Sosyal Gelişmişlik Endeksi gibi farklı metodolojiler kullanan alternatif yeni endeksler de türetilmiştir²³. Bu tür endekslerin ortaya çıkmasındaki temel etkenlerden biri sosyal ve siyasal konuların yeterince içerilmemiş olmasıdır. Martha Nussbaum, John Rawls, ve Amartya Sen gibi yazarların sosyal refaha yönelik çalışmaları klasik iktisadın gelir artışına dayalı ekonomik refah düşüncesine karşı düşüncelerin gelişmesini sağlamıştır²⁴. Örneğin, Nobel ödüllü kalkınma iktisatçısı Amartya Sen, *Development as Freedom (Özgürlükle Kalkınma)* adlı kitabında kalkınmayı tanımlarken gelir ve sosyal hizmetlere erişime ilaveten ekonomik ve siyasi özgürlükler, güvenlik ve devletin şeffaflığı gibi yönetimsel ve sosyal faktörlerin altını çizmiştir. Sen'in kapasite yaklaşımı, sadece gelir artışına dayalı iktisadi anlayış ve bunu temel alan yaşam standartları yaklaşımını eleştirmektedir. Sen'e göre refah oluşumu ile yaşam kalitesinin daha iyileştirilmesi arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Gayri Safi Milli Hasıla seviyesi ve ortalama gelir seviyesi birbirine benzer pek çok örnekte sağlık ve eğitim seviyeleri şaşırtıcı derecede farklılık göstermektedir. Aynı zamanda, bazı zengin ülkeler yaşam süresi beklentisi, çocuk ölüm oranı ve diğer bazı bireysel iyi olma hali göstergelerinde fakir ülkelere göre daha geri kalabilmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) insani gelişme kavramı aracılığıyla ulusal gelir ve ekonomik büyüme ile toplumsal refah arasında her zaman doğrudan ilişki kurmanın mümkün olamayabileceğine dikkat çekmiş ve gelişmekte olan ülkeleri hızlı büyümenin barındırabileceği toplumsal eşitsizliklere karşı da uyarmıştır. Gelir dışında insani boyuta dikkat çeken bu yaklaşım İGE'yi de etkilemiştir.

Yine Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN-HABITAT) çerçevesinde Kentsel Göstergeler Programı oluşturulmuştur. Bu program çerçevesinde barınma, sosyal kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması, çevre yönetimi, ekonomik kalkınma ve

---

²³ Sökmen, A. (2014). Sosyal Gelişmişlik Endeksi Türkiye için ne ifade ediyor?, Değerlendirme Notu, TEPAV.

²⁴ Stanton, A. (2007). The Human Development Index: A History, Working paper, Political Economy Research Institute.

yönetişim temalarında göstergeler belirlenmiştir²⁵. Daha sonra Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri programları ile bu gösterge ve hedefler geliştirilmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, tüm bireylerin temel eğitim hakkından yararlanmasının sağlanması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, salgın hastalıklarla mücadele edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve kalkınma için küresel ortaklık gibi konulardan oluşan ve sayısı 17'ye yükselen temel hedefi içermektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri içerisinde kentsel yaşam kalitesini doğrudan ilgilendiren 11 no'lu "sürdürülebilir şehirler ve topluluklar yaratarak kentleri ve yerleşim yerlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirmeyi hedefleyen bir sürdürülebilir kalkınma" hedefidir. Bu hedef doğrultusunda belirlenen alt hedeflerde özellikle kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler için güvenli, kapsayıcı ve ulaşılabilir, yeşil ve kamusal alanlara genel erişim, temel kamu hizmetlerine erişebilirlik, sürdürülebilir ulaşım, ödenebilir konut arzı, hava ve çevre kalitesinin iyileştirilmesi, doğal ve kültürel mirasın korunması gibi kentsel yaşam kalitesini oluşturmada önemli olan öncelikler bulunmaktadır²⁶.

Habitat II İstanbul (1996) sonrası BM tarafından Küresel Kentsel Gözlemevi (Global Urban Observatory) kurulmuştur. Bu birim, kentleşme sorunlarını izlemek üzere sürdürülebilir kentleşme için güvenilir veri tabanı oluşturmak, elde edilen istatistikleri rapor halinde sunmak ve böylece kentleşme bağlamında küresel kontrolü sağlamaya yönelik çalışmaktadır. Küresel Kentsel Takip Birimi, bu faaliyetleri gerçekleştirebilmek için barınma, sosyal gelişme ve yoksulluğun azaltılması, çevre yönetimi, ekonomik gelişme ve yönetişimden oluşan 5 tema altında 20 temel kentsel göstergeden ve 9 adet veri altkütmesinden oluşan bir göstergeler sistemi kullanmaktadır. Geliştirilen göstergeler ile Habitat yeni kent gündeminde belirlenen hedeflerin uygulanmasının takibi ile kentlerin mevcut durumu belirlenebilmekte ve bu yönde değerlendirmeler yapılabilmektedir. Ayrıca Küresel Kentsel Gözlemevi Ağı ile bölgesel ve yerel düzeyde veri toplayan bir sistem oluşturulması öngörülmüştür²⁷. Ülkemizde gözlemevi yaklaşımının benzer bir örneği İstanbul'da izlenmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin İstanbul Kalkınma Ajansı

²⁵ UN-HABITAT, <https://unhabitat.org/urban-indicators-guidelines-monitoring-the-habitat-agenda-and-the-millennium-development-goals/#>

²⁶ Kalkınma Bakanlığı (2017). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Kapsamında Türkiye'nin Mevcut Durum Analizi Projesi Mevcut Durum Analizi Raporu, Ankara.

²⁷ UN-HABITAT, Global Urban Observatory (GUO), <https://unhabitat.org/urban-knowledge/guo/>

desteğiyle 2015 yılında hayata geçirdiği ‘İstanbul Kentsel Yaşam Kalitesi İzleme Merkezi’ üst ölçekli planların hayata geçirilmesi sürecinde yaşam kalitesi risklerini izleme ve iyileştirme yönünde seçeneklerin belirlenmesi için bir araç olarak tasarlanmıştır²⁸ (Kutu 1).

Kutu 1. Kentsel yaşam kalitesinin izlenmesi

İSTANBUL KENTSEL YAŞAM KALİTESİ İZLEME MERKEZİ

Ana fikir: İstanbul’un kentsel yaşam kalitesinin izlenerek küresel ölçekte konumunun geliştirilmesi

Amaç/hedefler ve beklenen faydalar: İstanbul’un küresel düzeyde rekabet gücünün artırılması için kentsel hizmetlerde yenilikçi, akıllı ve yaratıcı formların-uygulamaların kullanıma sokulması projenin genel amacıdır. Bu anlamda, kentsel yaşam kalitesi çalışmalarının İstanbul için uluslararası standartlarda ele alınıp planlama çalışmalarının en verimli şekilde yapılmasına altlık oluşturacak bir merkezin kurulması özel amaç olarak belirlenmiştir.

İstanbul Kentsel Yaşam Kalitesi İzleme Merkezi Projesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin İmar Şehircilik ve Daire Başkanlığı bünyesinde yürüttüğü geniş çaplı "İstanbul kentsel yaşam kalitesi" çalışmalarına altlık oluşturacak şekilde kentsel yaşam kalitesi göstergeleri bazında ölçülerek değişiminin izlenmesine ve yönetimine olanak sağlayacak bir araç olarak düşünülmüştür. İstanbul ekonomisinde dönüşüme hizmet edecek yenilik ve yaratıcılığa imkân sağlayacak kentsel ortamların oluşumuna katkıda bulunacak ve İstanbul’da yaşam kalitesinin yükseltilmesi için kentsel hizmetlerde yenilikçi bir uygulama olacaktır. Bu kapsamda, İstanbul’da 39 ilçe düzeyinde Kentsel Yaşam Kalitesi Endeksi oluşturularak kentte yaşayan bireylerin yaşam kalitelerindeki değişiklikler izlenecek ve bu yolla kentsel hizmetlerde iyileştirmeler için stratejilerin üretilmesi sağlanacaktır.

Beklenen fayda ise yaşam kalitesinin ölçülmesi ve izlenmesine ilişkin güvenilir bir sistemin kurulması sayesinde uluslararası kabul gören kentsel yaşam kalitesi göstergeleri bazında İstanbul’un kentsel yaşam kalitesinin daha kolay ve sağlıklı bir şekilde ölçülmesidir. Ayrıca, bu proje ile, ilçe belediyelerinde kentsel yaşam kalitesi çalışmalarının artırılması teşvik edilerek örnek oluşturmak da beklenen sonuçlardandır.

Kentsel yaşam kalitesine katkısı: Kentlerin planlama çalışmalarında veriye dayalı politikaların ve uygulamaların gerçekleştirilmesine yönelik bir araç oluşturması ve ilçe bazlı veri sağlamasıdır.

Başarı faktörleri: Bu çalışmanın başarı faktörleri arasında ilçe bazlı tespit edilen öncelikli problemlerin ilgili paydaşlar aracılığı ile çözümlenmesi, kentsel yaşam kalitesinin ilçe bazlı sorunlarını çözücü nitelikte planların yeniden ele alınması, paydaşlar arasında daha fazla bilgi paylaşımı ve mikro ölçekte daha sağlıklı veri üretimi ve paylaşımının gerçekleştirilmesi, uzun vadede yaşam kalitesinin sosyal boyutu ile ilgili kentsel sosyal politikalar oluşturulması bulunmaktadır.

Daha fazla bilgi için: <http://www.isyaka.org/>

OECD sosyal göstergeler için 1970’lerde çalışmalar başlatmıştır. OECD sosyal gösterge çalışma programı olarak devam eden çalışmaları bir süre sonra terk etmiş yerine OECD ülkelerinde yaşam koşullarını gösteren raporlar almıştır. OECD’nin ilk kez 2011 yılında yayınlamaya başladığı ‘Daha İyi Yaşam Endeksi’ (Better Life Index) üye ülkeleri kendi aralarında kıyaslamaya dayanmaktadır. Konut, gelir, istihdam, toplum, eğitim, çevre, sivil

²⁸ İstanbul Büyükşehir Belediyesi, <http://www.isyaka.org/>

katılım, sağlık, yaşam memnuniyeti, güvenlik ve iş yaşam dengesinden oluşan 11 konuda OECD iyi olma hali ve yaşam kalitesinin temellerini yansıtan göstergeler kullanmaktadır.

Avrupa Topluluğu'nda sosyal gösterge serisi 1970'lerde ilk kez Eurostat tarafından yayınlanmaya başlamıştır. Eurostat 1998'den beri Avrupa'da yaşam koşulları anahtar göstergelerini yayınlamaktadır. Yine 2004'de Avrupa Birliği (AB) kentlerdeki yaşam kalitesini karşılaştırmak için Kentsel Denetim (Urban Audit) raporu yayımlamıřtır²⁹. Bu rapor; yerel, kentsel ve yarı-kentsel gibi farklı ölçeklerde çok çeşitli alanlardan göstergeleri barındırmaktadır. Avrupa Komisyonu'nun 2007 tarihli "Avrupa Kentlerinin Durumu" Raporu'nda genişleyen 27 ye ülkedeki 258 kenti kapsayan yeni kentsel izleme raporu yayımlanmıřtır³⁰. Devamında, 2015 yılında, bu sefer öznel algılamaya dayalı 79 Avrupa kentinde 40.000 kişi üzerinde kent yaşamından memnuniyet, kent hakkındaki görüşleri, yaşadıkları kentsel evre hakkındaki memnuniyeti ve kendi öznel durumundan memnuniyetlerine dayalı yaşam kalitesi algısı çalışması yapılmıřtır³¹.

DSÖ yaşam kalitesini "hedefleri, beklentileri, standartları, ilgileri ile bağlantılı olarak, kişilerin yaşadıkları kültür ve değer yargılarının bütünü içinde durumlarını algılama biçimi" olarak tanımlamaktadır. DSÖ, düzenli olarak yaşam kalitesi anketi uygulamakta, ankette bedensel, ruhsal, sosyal ve çevresel alan ana temalarındaki alt bileşenlerden sorular bulunmaktadır. DSÖ Avrupa Bölge Ofisi "Sağlıklı Kentler Projesi" ile yerel düzeyde "Herkes İçin Sağlık" uygulamasını gerçekleştirmek için çalışmalar yürütmektedir. Sağlıklı Kentler Projesi Dünya kentlerinin sağlık ve yaşanabilir olmasındaki sorunların çözümüne yönelik geliştirilmiştir. Ülkemizde Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği çatısı altında sayısı 70'e ulaşan belediye ile 2004 yılından itibaren faaliyet gstermektedir³² (Kutu 2).

---

²⁹ The Urban Audit: Towards the Benchmarking of Quality of Life in 58 European Cities.

³⁰ EU State of European Cities Report – adding value to the European Urban Audit

³¹ EU Quality of Life in European Cities 2015.

³² Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Faaliyet Raporu, 2016.

Kutu 2. Sağlık alanında kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi

SAĞLIKLI KENTLER BİRLİĞİ KENT SAĞLIK GÖSTERGELERİ

Ana fikir: Sağlığa bağlı kanıt temelli, akılcı politika üretmek ve öncelik belirlemek için göstergelerin toplanıp analiz edilmesi; kentin sağlık düzeyini tanımlanması, karşılaştırmalar için bir dayanak oluşturulması

Amaç/hedefler ve beklenen faydalar: Sağlıklı Kentler Birliği tarafından Türkiye genelinde güvenilir Kent Sağlık Göstergeleri'nin oluşturulması, değerlendirilmesi ve yorumlanması temel amaçtır. Ayrıca, illerin ya da belediyelerin, planlamalarını yaparken bu sağlık göstergelerini kullanabilmeleri amaçlanmıştır. Söz konusu göstergelerin ileriki yıllarda gerek Türkiye gerekse yerel düzeyde iller ve belediyeler çapında oluşturulacak haritalara da kılavuz olması hedeflenmiştir.

Çalışmada; demografi, eğitim, sosyo-ekonomik durum, sağlık, çevre, ulaşım ve kültür ve sanat bölümlerinden oluşan 75 göstergeye yer verilmiş ve bu göstergeler iller arasında eşitsizlikleri görmek amacıyla haritalandırılmıştır. Çalışma 2000 adet basılarak birçok kurum, kuruluş, üniversite ve basın yayın kuruluşlarına gönderilmiştir.

Kentsel yaşam kalitesine katkısı: Yaşadığımız yerlerin sağlık düzeyini analiz ederek kenti yönetenlere alacakları kararlarda yol gösterecek bir veritabanı olacaktır.

Başarı faktörleri: Veri toplanan ve haritalandırılan göstergelerin DSÖ tarafından kent sağlık göstergesi olarak belirlenen temel göstergeler çerçevesinde tamamına erişilebilir ve toplanabilir hale gelmesi en temel faktör olarak görülmektedir.

3.1.2. Uluslararası Standartlar ve Yükümlülükler

Türkiye'nin kentsel yaşam kalitesini yükseltme bakımından ilgili ve taraf olduğu uluslararası sözleşmelere bakıldığında 40'ın üzerinde anlaşma, sözleşme, şart, deklarasyon ve beyanname bulunmaktadır. Uluslararası kurumlar kapsamında Türkiye önemli sözleşmelere imza atmış olup, bu sözleşmeler doğrultusunda çeşitli kanunlar ve yönetmelikler yürürlüğe girmiştir. Özellikle insan hakları, kent, çevre, doğal kaynaklar, yerel yönetim, yoksullukla mücadele ve enerji konularında dikkate alınması gereken kuralların kentsel yaşam kalitesine vereceği destek göz ardı edilmemelidir. Kentsel yaşam kalitesine vurgu yapan temel uluslararası belgeler aşağıda belirtilmektedir:

- İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (1948)
- Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950)
- Avrupa Konseyi, Avrupa Sosyal Şartı (1961)
- BM Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı Zirve Deklarasyonu (1972, 1992, 2012)
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1976)
- BM İnsan Yerleşimleri Programı (HABITAT I-II -III, 1976, 1996, 2016)

- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (1981)
- Avrupa Konseyi, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (1985)
- BM Uluslararası Eğiten Kentler Şartı (1990)
- Avrupa Konseyi, Avrupa Kentsel Şartı (1992, 2008)
- BM Gündem 21 Eylem Planı (1992)
- Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (2000)
- AB Sürdürülebilir Avrupa Kentleri için Leipzig Şartı (2007)
- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (2008)
- Paris Anlaşması (2016)

Bu belgelerin hedeflediği “kentlerin geleceği” ve “yaşam kalitesi” konularının, kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesiyle çok yakın bağlantıları bulunmaktadır.

AB’de kentli hakları temelinde yükselen yaşam kalitesi anlayışı 1990’lar sonrası Avrupa sosyal modelinin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Bu düzenlemelerden biri olan Avrupa Kentsel Şartı’nın ilki 1992, ikincisi 2008 yılında kabul edilmiş ve kentli hakları perspektifinden kentsel yaşam kalitesine önemli açılımlar kazandırmıştır. Avrupa Kentsel Şartı, yerleşimlerdeki yaşamın daha da iyileştirilmesini amaçlayan Avrupa Konseyi’nin “Kentsel Rönesans için Avrupa Kampanyası” kapsamında geliştirilmiştir. Bu çalışmada, fiziki kentsel çevrenin iyileştirilmesi, mevcut konut stokunun iyileştirilmesi, yerleşmelerde sosyal ve kültürel olanakların yaratılması ile toplumsal kalkınma ve halk katılımının özendirilmesi olmak üzere dört temel konuya ağırlık verilmiştir. Kampanya, “yerleşmelerde daha iyi yaşam” sloganıyla kentsel gelişmenin nicelikselden çok niteliksel yönleriyle ilgilendiğini ortaya koymuş ve bir kentsel kalite yaklaşımı izlemiştir.

Avrupa Kentsel Şartı, Türkiye’nin de üye olduğu Avrupa Konseyi’ne bağlı olarak çalışan Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı’nın 1992’de Strazburg’da yaptığı toplantıda kabul edilmiştir. Bu belge, önceki birçok uluslararası metinden farklı olarak ülkelere değil, yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır. Türkiye’de şimdiye kadar kabul eden bir yerel yönetim bulunmamaktadır. Avrupa Kentsel Şartı II ise 2008 yılında “Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto” olarak ilan edilmiştir. Bu belgede temel kentsel hizmetlerin toplumun dışlanmış kesimleri dahil, herkesçe paylaşılması istenmektedir. Bu kentsel hakların

gelişmesi, daha yaşanabilir kentlerin yaratılması açısından önemli bir talep olarak kabul edilmektedir. Avrupa Kentsel Şartı belgesi Avrupa Konseyi'nin temel hak ve özgürlüklerin korunması çağrılarına paralel olarak, kentsel gelişmenin niteliksel özellikleri ve yaşam kalitesiyle doğrudan ilgilidir. Temel hedefi iyi bir kent yönetimi için gerekli ilke ve sorumlulukları tanımlamak ve kentsel yaşam kalitesini artırmaktır.

Avrupa Kentsel Şartı II belgesinde ise ekonomiden maliyeye, bilgi ve teknolojiden kültür ve sanata, kent güvenliğinden konuta, sağlığa, tarihe ve çevreye kadar kentsel yaşam kalitesini doğrudan etkileyen pek çok konuda ilkeler bulunmaktadır. İlgili bölümler şöyle özetlenebilir:

- Madde 45: Kentsel çevre krizinin (ör. biyoçeşitlilik kaybı, hava, su, toprak kirliliği) kentsel yaşam kalitesine doğrudan etkisi,
- Madde 54: Kentsel ulaşımın iyi kent uygulamalarının kilit ögesi olarak yaşam kalitesinin belirleyicisi olması,
- Madde 59: Sürdürülebilir kentsel gelişme boyutunun (yayılmamış kentler, gönüllülük esasına dayalı denetimli ulaşım, çevreye saygı) yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için önemi,
- Madde 62: Kent ve kasabaların vazgeçilmez bir niteliği olarak herkesin iyi bir yaşam kalitesine sahip olması, eğitim, sağlık, kültür ve konut sektörlerinde sağlanan kaliteli hizmetlere erişebilmesi.

Üye ülkelerce 2000 tarihinde imzalanan “Avrupa Peyzaj Sözleşmesi” ise 2003 yılında 4881 sayılı Kanun ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Doğal, kırsal, kentsel, yarı kentsel alanları, karayı, kıta içi suları, deniz alanları ve sulak alanları kapsamaktadır. Sözleşmede yer alan peyzaj kalite hedefleri, daha nitelikli peyzajların olduğu bir ülke yolunda ilerlemek amacıyla kurumlar ve toplum için mekânsal ve sektörel politikaların oluşturulması bakımından bir referans niteliğindedir.

Diğer önemli uluslararası belgeler çerçevesinde bakıldığında ise BM tarafından her 20 yılda bir yapılan ve Dünyanın kentsel gündemini belirleyen Habitat konferansları ve bu konferanslarda yer alan yaşam kalitesi anlayışları önemlidir. İlki 1976'da Vancouver kentinde, ikincisi 1996 yılında İstanbul'un ev sahipliğinde yapılan Habitat Konferanslarının üçüncüsü, 17-20 Ekim 2016 tarihlerinde Ekvator'un Kito şehrinde gerçekleştirilmiştir.

Habitat I Konferansı'nda temel olarak konut ve kentleşme gibi insan yerleşimlerini doğrudan ilgilendiren konulara yönelik izlenecek politikalara yer verilmiştir. Habitat II Konferansı'nda Türkiye, kentsel yaşam kalitesinin önemli bileşenlerinden olan yaşanabilirlik temel ilkesini ve bunun insan haklarıyla temellendirilmesini önermiştir. Kentteki yaşamı olumsuz etkileyen durum ve eylemlerin (ör. hava kirliliği) insanların yaşanabilirlik hakkını ihlal ettiği üzerinde durulmuş, konu yalnızca fiziki değil kültürel yaşanabilirlik (ör. kültürel varlıkların korunması) ve hakça yaşanabilirlik (ör. fırsat eşitliği) boyutlarıyla da ele alınmıştır³³.

Habitat III, Dünyada önümüzdeki 20 yılın gündemini belirlediğinden şehircilik alanında ülkemizde stratejilere ve uygulamalara aktarılması gereken yükümlülükleri belirlemektedir. BM üyesi ülkelerce sonuç dokümanı olarak kabul edilen Yeni Kentsel Gündem (YKG) belgesinin uygulaması üye ülkelerin sorumluluğundadır. Belge, şehir ve insan yerleşmelerinin kapsayıcı, güvenli, dirençli ve sürdürülebilir olması hedefinin hayata geçirilmesine odaklanmaktadır. Yerel Yönetimlerin güçlendirilmesi ve şehirlerde toplumun her kesiminin kapsanmasına yönelik konuların ön plana çıktığı belgenin ülkemizde de stratejilere ve uygulamaya aktarılması gerekmektedir. YKG'nin ortak vizyonu "herkes için şehirler" olarak belirlenmiştir. Bu vizyon ile kentleşmenin faydalarından herkesin eşit olarak yararlanabildiği, daha iyi ve daha yeşil bir kentsel gelecek tahayyül edilmektedir. YKG ile ülkeler, mevcut ve gelecekteki nesillerin hiçbir ayrıma tabi olmadan yerleşebildiği, arzu edilen yaşam kalitesi seviyesinde yaşadığı, artan refahtan faydalanabildiği, adil, sağlam, güvenli, sağlıklı, erişilebilir, mali olarak erişilebilir yerleşimlerin üretildiği bir geleceği taahhüt etmektedir. YKG'nin yaşam kalitesi başlığı altında kaliteli konut, temiz su, altyapı, enerji, kamu hizmetlerinden eşit faydalanma, erişilebilirlik gibi sosyal fonksiyonlarını yerine getirme konuları öne çıkmaktadır³⁴.

Ulusal ve uluslararası kurumlar tarafından "yaşam kalitesi" ve çevre, engelliler³⁵, enerji, sağlık, sürdürülebilirlik vb. ilişkili alanlarda geliştirilen çeşitli standardizasyon süreçleri bulunmaktadır. Ancak uluslararası düzeyde, "kentsel yaşam kalitesi standardı" olarak kabul edilmiş genel bir belge yoktur. Daha önce de belirtildiği gibi bir standardizasyon kavramı olarak ele alınan "yaşam standardı", yaşam kalitesi ile aynı anlama gelmemektedir. Daha çok

³³ İnan, Ö. (2018). Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi, Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi

³⁴ Şehircilik Şurası (2017). Komisyon Raporları, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara.

³⁵ Dünya Engelliler Vakfı (DEB) Akreditasyon Merkezi, Engelliler için Evrensel Standartlar Kılavuzu, İstanbul.

iktisadi bir kavram olan ‘yaşam standardı’ konusu, minimum yaşam değerlerini belirlemektedir. Oysa ‘yaşam kalitesi’ daha soyuttur ve yükseltilmesi hedeflenir.

Hizmet, ürün ve sistem konularında uluslararası standardizasyon işlerini yürüten Uluslararası Standartlar Teşkilatı (ISO), “çevre” anahtar kavramı başlığı altında önemli derecede ürün geliştirmesi yapmış olup, ardından bu çalışmalara “yönetim” kurgusunu da ilave ederek “çevre yönetimi” ile ilgili standartlar üretmeye başlamıştır (Tablo 5). ISO’nun ürettiği ve Türkçe çevirileri de bulunan standartlar serisi aşağıda verilmektedir:

- ISO 9000 Kalite Yönetimi (çevre konusu dahil edilmiştir)
- ISO 14000 Çevresel Yönetim
- ISO 19000 Coğrafi Bilgi Sistemleri (Kent Bilgi Sistemleri)
- ISO 37120 Yaşam Kalitesi ve Kentsel Hizmetler için Göstergeler

Temel yaklaşım olarak toprak, hava ve su kirliliğinin azaltılması ve doğal kaynakların korunmasını hedefleyen yukarıda yer verdiğimiz çevre odaklı performans standartları, faaliyetlerin, ürünlerin ve hizmetlerin çevre üzerindeki etkilerini kontrol ederek gerekli önlemlerin alınması için ilgili kurumların yönetim süreçlerine destek vermektedir.

ISO 37120 standardı, 2014 yılında duyurusu yapılan ve kentsel mekânsal standartların geliştirilmesi için önemli bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır. “Sürdürülebilir gelişme” çalışmaları kentlerin akıllılığı (smartness) ve dirençliliği (resilience) üzerinden yürütülmektedir. Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından duyurulduğu şekliyle, orijinal adı “Toplumların Sürdürülebilir Kalkınması- Yaşam Kalitesi ve Şehir Hizmetleri için Göstergeler” (Sustainable Development of Communities – Indicators for City Services and Quality of Life) olan bu standart, mühendislik ve yerel yönetim platformlarında “akıllı kent standardı” olarak isimlendirilmiştir. Akıllı kentlerin çok disiplinli yapısı nedeniyle standart oluşturma sürecine şehir planlama, mimarlık, sosyoloji gibi alanların uzmanlarının da etkin olarak dahil olmaları önem taşımaktadır. Bu doküman ile geliştirilmiş olan endeks çalışması 17 ana başlık altında (Ekonomi, Eğitim, Enerji, Çevre, Finans, Yangın ve Afet, Yönetişim, Sağlık, Rekreasyon, Güvenlik, Konut, Katı Atık, Telekomünikasyon ve İnovasyon, Ulaşım, Kentsel Planlama, Atıksu ve Su) toplam 100 alt göstergeden oluşmaktadır.

Tablo 5. Kentsel yaşam kalitesi ile ilişkili uluslararası standartlar

Konu	Standart İsmi	Standart Numarası
Komünitelerde Sürdürülebilir Gelişme ³⁶	Akıllı şehirler için göstergeler	ISO/NP 37122 ISO/TC 268
	Kentsel hizmetler ve yaşam kalitesi için göstergeler	ISO 37120:2014 ISO/WD 37120
	Yönetim sistemleri- dirençli ve akıllı sistemlere kılavuzluk için gereklilikler	ISO/DIS 37101
	Dirençli kentler için göstergeler	ISO/NP 37123
Akıllı Komünite Altyapıları	Performans ölçümleri için ilkeler ve gereklilikler	ISO/TS 37151:2015
Dirençlilik	Sürdürülebilir kalkınma ve kentlerde dirençlilik üzerinden mevcut göstergelerin envanteri ve gözden geçirilmesi	ISO/DTR 37121
Akıllı şehirler	Altyapılar – evrensel erişilebilirlik	PNE 178106
	Akıllı şehirler, açık veri ³⁷	UNE 178301:2015
	Akıllı şehirlerde erişilebilir hareketlilik	PNE 178306

Ülkemizde de ISO'nun pek çok standardı tercüme veya uyarlama yapılmak suretiyle kamu yönetimi alanına aktarılmış olup, zorunluluk veya gönüllülük esası üzerinden uygulamaya konulmuştur. Ayrıca, TSE tarafından üretilen ve kentsel yaşam kalitesi için kullanılabilen çeşitli ürün ve faaliyet standartları bulunmakta olup son yıllarda en önemli ve dikkat çeken konu, engelliler ile ilgili üretilmiş olan erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik standartlarıdır (Tablo 6).

³⁶ <https://www.iso.org/>

³⁷ <http://www.aenor.es/aenor/normas/normas/fichanorma.asp?tipo=N&codigo=N0054318#.W13z1Khl-Uk>

Tablo 6. Kentsel yaşam kalitesi ile ilişkili ulusal standartlar

Konu	Standart İsmi	Standart Numarası
Engelliler, erişilebilirlik ³⁸	Özürllü ve hareket kısıtlığı bulunan kişiler için binalarda ulaşılabilirlik gerekleri	TS 9111
	Şehir içi yollar - kaldırım ve yaya geçitlerinde ulaşılabilirlik için yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kuralları	TS 12576
	Raylı taşıma sistemleri: özürllü ve yaşlılar için tesislerde tasarım kuralları	TS 12460
	Görme özürllü veya az görenler için yardımcı mamuller - hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleri	TS ISO 23599
	TS ISO 23599'un uygulamasına yönelik tamamlayıcı standart	TS 13536
	Görme ve işitme özürllüleri için yardımcı mamuller - yaya trafik ışıkları - sesli ikazlar ve hissedilebilir yüzeyler	TS ISO 23600
Toplumların sürdürülebilir kalkınması	Yaşam kalitesi ve şehir hizmetleri için göstergeler ³⁹ (iş planında)	TST ISO 37120
Yönetim standartları	Kalite yönetim sistemi	TS EN ISO 9001:2015
	Çevre yönetim sistemi	TS EN ISO 14001:2015
Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS)	Coğrafi bilgi - referans modeli	TS EN ISO 19101

3.1.3. Başarılı Şehir Uygulamaları

Dünya kentlerinde kent bazında yapılan pek çok plan ve strateji çalışmasında kentsel yaşam kalitesi kavramı öne çıkarılmaktadır. Bu kentler arasında çeşitli konu alanları itibarı ile iyi uygulama örnekleri olarak Kopenhag, Toronto, Amsterdam, San Francisco ve Curitiba deneyiminden bahsedilebilir.

Kopenhag şehrini öne çıkaran en önemli uygulama deneyimlerinden biri kentin yaya ve bisikletliler için çekiciliğini ön plana alan, araç kullanmayı ise zorlaştıran planlama ve tasarım yaklaşımıdır. Kent merkezinde 1960'lı yıllarda tek bir caddenin yayalaştırılması ile başlayan yayalaştırma süreci, sonunda bütüncül bir yaya bölgesi deneyimine dönüşmüş, park yerleri kaldırılmış ve taşıt yolları bisiklet yollarına dönüştürülmüştür. Yazın işe geliş-gidişlerin yarısı, kışın ise Kopenhag'ın soğuk ve yağışlı iklimine rağmen üçte biri bisikletle

³⁸ <http://www.eyh.gov.tr/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/erisilebilirlik-izleme-ve-denetleme-yonetmeligi> ³⁹ <https://intweb.tse.org.tr/>

gerçekleşmekte ve bu yoğun kullanım halkın tüm kesimlerini kapsamaktadır⁴⁰. Bu insan-odaklı sürdürülebilir ulaşım altyapısıyla kent 2025 için karbon-nötr kent hedefini oluşturmuştur.

Toronto, otomobile dayalı Kuzey Amerika kentleri içinde transit-odaklı ulaşım projeleriyle farklılık oluşturmuştur. Bu sistemin oluşturduğu odaklarda ve kent merkezinde canlılık sağlanmış, kentsel yayılma kontrol altına alınmış ve dünyanın çok çeşitli kültürlerinden farklı etnik gruplara, nitelikli bir yaşam çevresi sunan yaşanılabilir bir kent haline gelmiştir⁴¹.

Yaşanabilir kentler sağlanan bir kaliteden ziyade aktif katılımı oluşturulan bir çerçevede ele alındığında da başarılı örnekler ortaya çıkmaktadır. Mahallelerde trafik hızının azaltılıp yaşam alanına dönüştüğü Amsterdam sokakları, otomobil park yerlerinden küçük cep parklarına dönüşen San Francisco caddeleri kentteki kamusal alan sayısı ve kalitesini yükseltmektedir.

Curitiba ise bir Latin Amerika kenti olarak yenilikçi kentsel uygulamaları ile adından söz ettirmektedir. Gelişmekte olan metropollere dair pek çok sorunu yaşamasına rağmen bunlara basit, etkili ve yenilikçi çözümler oluşturmayı başarmıştır. Eski belediye başkanı ve Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) başkanı Jaime Lerner'in "kentsel akupunktur" diye adlandırdığı yaklaşım uygulanmıştır⁴². Bu yaklaşım temelde basit, geri dönüşlü, ucuz ve hızlı kilit müdahaleler ile toplamda bir iyileşme hali sağlama ve bu şekilde kentsel yaşam kalitesini artırma fikri vardır. Burada da yaya ve toplu taşıma sistemine yönelik çalışmalar, atıkların dönüştürülmesi, katılımcı bütçeleme vb. çözümler sayesinde çok iyi sonuçlar alınmıştır.

Proje detayında kentsel hizmetlere erişilebilirlik, kentlilik bilinci gibi daha spesifik alt boyutlara yönelen pek çok dünya örneğine rastlamak mümkündür. Bunların içinde Mexico City tarihi kent merkezinde yapılan ve güvenli erişilebilirlik hedefi ile yer kalitesini yükseltmeyi amaçlayan ve ölçümleyen çalışma örnekleneyecektir. Çalışmada, WRI Mexico tarafından tarihi kent merkezinde, ana meydan ile bağlantısı bulunan '20 De Noviembre' sokağı için bir iyileştirme yapılmıştır. Ana amacı insan odaklı, güvenli ve erişilebilir kamusal alanlar oluşturarak toplumun yaşam kalitesini artırmaktır. Mekân, araç ve yayalar arasındaki

---

⁴⁰ Bicycle Friendly Cities Index 2017 çalışmasında ilk sırada yer almaktadır.

⁴¹ Oktay, D. (2007). Sürdürülebilirlik, Yaşanılabilirlik ve Kentsel Yaşam Kalitesi, Mimarlık, Sayı:335.

⁴² Lerner, J. (2016). Urban Acupuncture: Celebrating Pinpricks of Change that enrich City Life, Island Press.

eşitliği gözeten, engelli erişimini ön plana çıkararak ve yaşayan mekânlar oluşturmak projenin genel hedefleridir. Proje ile beklenen çıktılar, yürünebilir kent mekânlarını %75 oranında, alışveriş aktivesini %65 oranında, bölgeye gelen turist/ziyaretçi sayısını %250 oranında ve satışlar ile birlikte ekonomik kazançların %150 oranında artırmak olarak belirlenmiştir. Uygulama neticesinde, proje ile geçiş bölgesi özelliği gösteren cadde ana meydanın devamı niteliğini taşımayan, yeme-içme, dinlenme, toplanma gibi aktivitelerin gerçekleştiği bir alan haline dönüştürülmüş ve alanı ilk kez ziyaret edenlerin sayısında yüzde 100 artış gözlenmiştir. Projenin başarıyla gerçekleşmesini sağlayan ana faktör ise danışman, yerel yönetimler, ilgili kurumlar ve yerel bir sivil toplum kuruluşunun birlikte çalışması olmuştur.

3.2. Türkiye’de Genel Durum

3.2.1. Türkiye’de Kentleşmenin Seyri ve Kentsel Yaşam Kalitesi Alanında Yapılan Çalışmalar

Kentsel yaşam kalitesi ile ilgili çalışmalar Türkiye’de 1990’lı yıllarda başladığı için oldukça yeni sayılabilir. Ancak, kavramın son yıllarda gündeme gelmesi ve bir hedef olarak ortaya konulmasında ülkemiz kentlerinin geçirdiği dönüşüm hikayesi önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü, Türkiye’de kentleşmenin oluşturduğu sonuçlar kentsel yaşam kalitesini doğrudan etkilemiştir. Dolayısıyla, Türkiye’de kentsel yaşam kalitesi alanında yapılanların gelişim çizgisini daha iyi takip edebilmek için Dünyadaki gelişim çizgisinin yanında Türkiye kentleşmesi ile birlikte ele alınan bir dönemleştirme yapılacaktır (Tablo 7).

Tablo 7. Türkiye’deki kentleşme pratikleri ve yaşam kalitesi⁴³

	1860-1950	1950 – 1980	1980 – 2000 Sonrası
Ekonomik Politikalar	-	Ekonomik büyüme, merkezi planlama	Dışa açılma, küreselleşme ve yerelleşme, özelleştirme; AB ilişkileri
Demografik Değişim	Hızlı nüfus değişimleri	Kentlere göç ve hızlı kent nüfus artışı	Kentsel nüfus artışı; metropollerde doğurganlık oranının düşmesi, doğudan batıya göç, dış göç-mülteciler
Konut Sunum Biçimleri ve değişimler	-	Yapsatçı konut, kısıtlı sayıda kooperatif, toplu konut, konut ihtiyacına çözüm olarak gecekondular	Belediye Toplu Konut Kooperatifleri, özel sektör lüks konut siteleri, düşük nitelikli apartmanlar, kent merkezlerinde tarihi konut, deprem riski olan alanlarda kentsel dönüşüm, Orta gelir grubu yaşam alanları desantralize oluyor, yüksek gelir grubu kent dışında, kapalı konut siteleri
Kentsel Makroform	-	“Azman kent” (merkezde yoğunlaşma; gecekonduların gelişimi, apartmanlaşma)	Kentsel yayılma ve saçaklanma, çok merkezli metropoliten kentleşme (sıçrayarak büyüme), bölgesel yayılma (merkezlerin farklılaşması ve yeni ilişki ağlarının kurulması)
Kentsel Dönüşüm Uygulamaları	Sınırlı ve küçük ölçekli kentsel dönüşüm (yangın ve yeni imar faaliyetleri)	Gecekonduların sağlığılaştırılması	Yaşam kalitesi düşmüş ve riskli alanlarda kentsel dönüşüm; iyileştirmeye yönelik sağlığılaştırma ve ıslah-imar uygulamaları; Tarihi değeri olan alanların korunması ve soylulaştırılması
Yaşam Kalitesi Anlayışı	Temel mekânsal ve fiziksel donatı ihtiyaçlarının karşılanması	Merkezi planlı kalkınma dönemi, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması, temel yaşam standartlarının geliştirilmesi	Kentlerin rekabetçiliği, yerel hizmetler ve yerel kalkınmanın artan önemi, katılımcılık

⁴³ Ataöv ve Osmay, 2007; Tekeli 2008’e dayalı olarak üretilmiştir.

Türkiye’de kentler tarihsel olarak 3 kez köklü dönüşüm geçirmiştir. Birinci dönüşüm ve sanayi devrimi sonrası anlamda ilk kentleşme süreçleri 19.yy’ın ikinci yarısından sonra Osmanlı modernleşmesi ile ortaya çıkmıştır. Burada fiziksel yapıdaki dönüşümün aktörü yangın ve yangın yeri imarı olmuştur ve kapsamı görece sınırlı kalmıştır. Daha çok İstanbul olmak üzere kentlerde yeni ulaşım yollarının açılması, yapıların değişimi, liman gibi altyapıların oluşturulması gibi etkileri olmuştur. Bu ilk dönüşüm dönemine yakından baktığımızda daha çok fiziki mekan kalitesindeki iyileştirmeler ön plana çıkmaktadır. Modern kent yaşamının temel ihtiyaçlarının karşılanması modernleşme serüveninin başlaması ile mümkün olabilmıştır.

İkinci dönüşüm, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kentleşmenin hızlanması ile ortaya çıkmıştır. Bir yandan artan konut talebine yönelik olarak halk kendi çözümünü önce gecekondu yoluyla üretirken diğer yandan kat mülkiyeti kanunu ile apartmanlaşma ve yap-satçı konut sunum biçimleri görülmeye başlamıştır. Temel aktörü gecekondu üretimi ve yap-satçılık olan bu sürecin 1950-1980 arası Türkiye kentleşmesi açısından önemli sonuçları olmuş, kentler yıkılıp yeniden yapılmıştır. Dolayısıyla, Türkiye’nin yaşadığı ikinci büyük kentsel dönüşümün aktörü devlet değil gecekondu yapanlar ve yap-satçılar olmuştur. Bu dönem aynı zamanda, merkezi planlı kalkınma modelinin uygulandığı periyottur. Dünyadaki sosyal göstergeler hareketine benzer biçimde ekonomik büyüme ve bunun oluşturduğu sosyo-ekonomik konulara da eğilme gereği doğmuştur. Ekonomik ve sosyo-kültürel gelişmeyi yönlendirebilmek için 1961 yılında DPT kurulmuştur. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerinin tespitine dair çalışmalar 1960’ların ortalarından itibaren DPT’de kurum içinde yapılmaya başlanmıştır. DPT içinde 1971 yılında kurulmuş olan Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi (daha sonraları Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü) tarafından nesnel ekonomik ve sosyal göstergelerden yararlanarak kalkınmada öncelik verilecek yöreleri belirlemeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Kamuoyuna sunulan ilk “Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması” 1996 yılında yapılmıştır. Daha sonra bu endeks yenilenerek 2003, 2004 ve 2011 yıllarında yapılan çalışmalar ile devam etmiştir. 1970’li yıllarda Dünyada sosyal göstergelere olan ilgi ve pek çok endeksin gelişimi sürerken Türkiye’de de buna yönelik çalışmalar hizmete özel olarak yapılmıştır.

Üçüncü dönüşüm 1980 sonrası dönemden günümüze kadar uzanmaktadır. 1980’lerin başlarında ve sonrasında Toplu Konut İdaresi ve belediyeler toplu konut kooperatifleri ile kamu büyük ölçekli ödenebilir konut üretimi meselesine dahil olabilmıştır. Diğer taraftan,

özel sektörde ölçeği ve sermayesi büyüyen inşaat firmaları eliyle lüks konut siteleri, alışveriş merkezleri ve büyük ölçekli ve büyük parçalar halinde kentin dışına yayılan ve sıçrayan bir yapı oluşmaya başlamıştır. Bu gelişim biçimi kent içinde kalan gecekondu alanlarında da baskı oluşturmuş, düşük nitelikli apartmanlar ile yaşam kalitesi düşmüş ve deprem riski olan alanlarda kentsel dönüşüm olgusu gündeme gelmiştir.

2000'ler sonrası metropollerde ön plana çıkan kentsel dönüşümde rantı ya da yaşam kalitesi çok düşmüş ve kullanımı riskli hale gelmiş bir alana yeni imar hakları verilerek rantın ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi hedeflenmiş ancak yapı metrekaresi artışına dayalı bu model beklenen sonuçları verememiş yaşam kalitesinde düşüş riski artarak büyümeye devam etmiştir. Yeni gelişme alanları ve koridorları ise büyük parçalar halinde yapılaşan gayrimenkul yatırım ortaklıklarının sunduğu korunaklı (güvenlikli) konut siteleri, karma arazi kullanımlı ofis blokları ve alışveriş merkezlerinin egemenliğinde otomobil-merkezli bir yaşam biçimine dönüşmeye başlamıştır. Büyük miktardaki gayrimenkul yatırımının yapıldığı bu alanlar içe dönük ve otomobil-yönelimli olmanın yanında yok-yerler (non-place)⁴⁴ olarak yer olma niteliğinden yoksundurlar. Dolayısıyla anlam üretimi ve kent kimliği üretimi açısından bakıldığında şehirlerin mekan kalitesi açısından yeni sorunlar ortaya çıkmıştır.

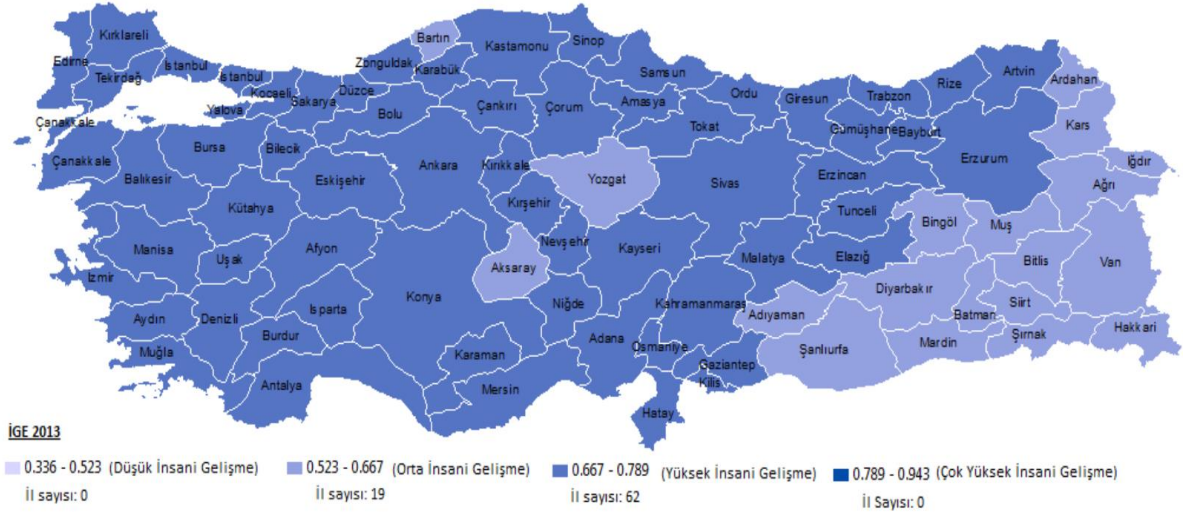
1980'ler ve 1990'lı yılların sonuna kadar bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve bu yönde yapılan sosyo-ekonomik gelişmişlik hesaplamasına dayalı nesnel göstergelerin kullanımı devam etmiştir. UNDP tarafından 1992, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2001, 2004 ve 2008 yıllarında hazırlanan ulusal raporlarda hem Türkiye'nin İGE değeri diğer ülkeler ile karşılaştırılmış hem de il düzeyinde endeks değerleri üretilerek ülke içindeki insani gelişme düzeyleri ölçülmüştür. Bu yönde son çalışma Türkiye Ekonomi ve Politika Araştırmaları Vakfı (TEPAV) tarafından 2013 yılında iller bazında yapılmıştır⁴⁵ (Şekil 5).

---

⁴⁴ Auge, M. (1995). Non-places: introduction to an anthropology of supermodernity, Verso Books.

⁴⁵ Özpınar, E. ve Koyuncu, E. (2016). Türkiye'de İnsani Gelişmişlik İller Arasında Nasıl Farklılaşıyor? 81 İl İçin İnsani Gelişmişlik Endeksi, TEPAV.

Şekil 5. İGE'ye göre Türkiye şehirlerinin genel durumu

Kaynak: TEPAV, 2016

Türkiye’de kurumlar tarafından yapılan proje, gösterge, yayın ve araştırma seviyesindeki araştırmalara kısaca göz atıldığında yaşam kalitesi alanında yapılan çalışmaların 1990’lardan sonra hız kazandığı görülmektedir.

TÜBA Çevre Çalışma Grubu 2004 yılında “Komünite Düzeyinde Yaşam Kalitesinin Nesnel Değerlendirme Ölçütleri” çalışması yayınlanmıştır. Bu çalışma Türkiye’de kentsel yaşam kalitesi alanına en yakın ve önemli çalışmalardan biridir⁴⁶.

TÜBA Çevre Çalışma Grubu’nun raporunun amacı, Türkiye’de yeterli çevre politikaları geliştirebilmek ve bu politikaların uygulanmasını izleyebilmek için ne tür verilerin toplanması gerektiğini ortaya koymaktır. Türkiye’de değişik kurum ve kuruluşların hangi verileri, hangi kalitede ve hangi mekânsal ölçekte sağladıkları araştırılarak, çevre konusunda ne tür veri açıklarının bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ortaya konan veri açıklarının hangi kurum ve kuruluşların katkılarıyla kapatılması gerektiği konusunda öneriler geliştirilmiştir.

Raporda yaşam kalitesinin çeşitli bakış açıları ile tanımı yapılmaktadır. Kent odaklı bakış ile yaşam kalitesi, doğal ve insan yapımı çevrenin karşılıklı etkileşmesi sonucu oluşmaktadır. Kentsel yaşam kalitesine katkıda bulunan birinci etmen; iklim, topoğrafya, bitki örtüsü, manzara gibi doğaya ilişkin unsurlardır. İkinci etmen ise, yerleşmelerde yapı

⁴⁶ TÜBA (2004). Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi, Ankara.

çevrenin oluşturulmasında belirleyici olan ekonomik girdilerdir. Çevre odaklı yaşam kalitesi bakış açısına göre, her nesil, çevresel kaynakları sonraki nesillerin kalkınmadaki önceliklerini yaşama geçirmesini engellemeyecek biçimde kullanılmalıdır. Bu yaklaşım aynı zamanda kendi nesli içindeki eşitsizliklere de duyarlıdır.

Çalışmada; (1) bireysel düzeyde yaşam kalitesi ölçütleri, (2) komünite düzeyinde öznel yaşam kalitesi ölçütleri (bireylerin içinde yaşadıkları topluluk hakkındaki değerlendirmeleri), (3) bireysel düzeyde yaşam kalitesi nesnel ölçütleri, (4) komünite düzeyinde yaşam kalitesinin nesnel değerlendirme ölçütleri olmak üzere dört tür yaşam kalitesi ölçütü önerilmektedir.

TÜBA Çevre Çalışma Grubu Raporu, geliştirilen bir göstergeler sisteminin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için; göstergelerin kurgusunun ölçülmesi isteneni ölçmek için yeterli olması, verilerin kurumsal olarak toplanması ve ölçme hataları içermemesi, göstergeler arasında çelişki olmaması, göstergelerin dayandırıldığı kavramsal sistemlerle politika geliştirenlerin kavramlar sistemleri arasında uyumsuzluk olmaması gerektiğini ortaya koymaktadır.

21. yüzyılın ilk bölümünde Türkiye şehirciliğine yön vermek üzere Mülga Bayındırlık ve İskan Bakanlığı koordinasyonunda Kentleşme Şurası (2009) yapılmış ve sonucunda Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı 2010–2023 (KENTES) kabul edilerek 4 Kasım 2010 tarih ve 27749 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Kentleşme ve imar konularında merkezi ve yerel idareler için bir yol haritası olarak tasarlanan KENTGES belgesinde Türkiye’de kentsel yerleşmelerin mekânsal yaşam kalitesinin artırılması çok önemli görülmekte ve üretilecek her türlü kentsel politikanın önünde ve temel dayanak noktalarından biri olarak konumlandırılmaktadır. Şura kapsamında oluşturulan 10 komisyondan biri “Kentsel Miras, Mekân Kalitesi ve Kentsel Tasarım” olarak doğrudan kentsel mekan/yer kalitesi boyutuna odaklanmıştır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından KENTGES’in uygulanmasının kentler üzerindeki etkilerini izlemek, belediyelerin kapasitelerini yükseltmek ve belediyeler arasında iş birliği ağını kurmak için KENTİZ (Kentleri İzleme Sistemi) Projesi planlanmıştır. KENTİZ kurulmasına yönelik olarak 2012 yılında bir çalışma yapılması gündeme gelmiştir.

KENTİZ için Mülga Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından 2007 yılında yaptırılan “Kentsel Göstergeler Kılavuzu çalışması” referans alınmıştır. Bu çalışmada, göstergeler konusunda sadece gelişmiş ülkelerin kentleri için yapılan çalışmaları değil, gelişmekte olan

ülkelerde görülebilen kaçak yapılaşma oranı gibi göstergelerin de incelenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Diğer taraftan, az gelişmiş ülkelere özgü en ağır koşulları içeren gösterge çalışmalarının da ülkemize uyarlanmasında sorunlar çıkabileceği ve bu nedenle hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelere referansla üretilen çalışmaların birlikte ele alınması gereğinin altı çizilmiştir. Daha sonra önerilen ve 9 temel alan ve 25 alt alan altında toplam 592 adet göstergeden oluşan sentez liste, Türkiye koşulları göz önünde bulundurularak rafine edilmiş, bu kapsamda toplam 7 temel alan ve 23 alt alanda 157 gösterge oluşturulmuştur. (Tablo 8).

Tablo 8. Kentsel Göstergeler Kılavuzunda yer alan temel alan, alt alan ve göstergeler

Temel Alan	Alt Alanlar
DEMOGRAFI	1. Alt Alan - Nüfus 2. Alt Alan – Hanehalkı Yapısı
SOSYAL YAPI	3. Alt Alan – Sağlık 4. Alt Alan – Eğitim 5. Alt Alan – Suç 6. Alt Alan – Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk 7. Alt Alan – Toplumsal Cinsiyet
EKONOMİK YAPI	8. Alt Alan – İşgücü Durumu 9. Alt Alan – Ekonomik Faaliyet
YURTTAŞLIK KONULARI	10. Alt Alan – Siyasal Katılım 11. Alt Alan – Yerel Yönetimler 12. Alt Alan – Yönetişim Göstergeleri
MEKANSAL YAPI	13. Alt Alan – Arazi Kullanımı 14. Alt Alan – Konut 15. Alt Alan – Planlama Göstergeleri 16. Alt Alan – Kültürel ve Rekreatif Faaliyetler 17. Alt Alan – Kentsel Ulaşım
ÇEVRE VE EKOLOJİ	18. Alt Alan – İklim 19. Alt Alan – Hava Kalitesi 20. Alt Alan – Su 21. Alt Alan – Katı Atık 22. Alt Alan – Enerji Kullanımı
BİLGİ TOPLUMU	23. Alt Alan – Kullanım Düzeyi ve Bilişim Sektörü

Bu çalışmanın devamında “Kentsel Göstergelerin Pilot Yerleşmede Uygulanması Projesi” kapsamında kılavuzun denenmesi için farklı nitelikteki 3 pilot il (Samsun, Denizli ve Osmaniye) seçilmiştir. Bu kentlerde göstergelerin her biri, test edilerek, uygulama sonucuna göre yeniden düzenlenmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir. Böylece göstergelerde istenen verilerin olup olmadığı, varsa verilerin hangi kurumların elinde olduğu ve kent yönetiminin verileri nasıl toplayabileceğine ilişkin zorluklar test edilmiştir. Daha sonra pilot illerde göstergeler derlenerek, herhangi bir konuyla ilgili göstergelerin hangilerinin Türkiye’de

toplantılabildiğine ya da toplanamadığına, hangilerinin öncelikli, hangilerinin büyükşehirlerde, hangilerinin orta ölçekli yerlerde toplanabildiğine ilişkin tablolar oluşturulmuştur. KENTİZ'in temelini oluşturacak bu kapsamlı çalışmalara rağmen sonuçlar kentler arası bir izleme sistemi haline getirilememiştir.

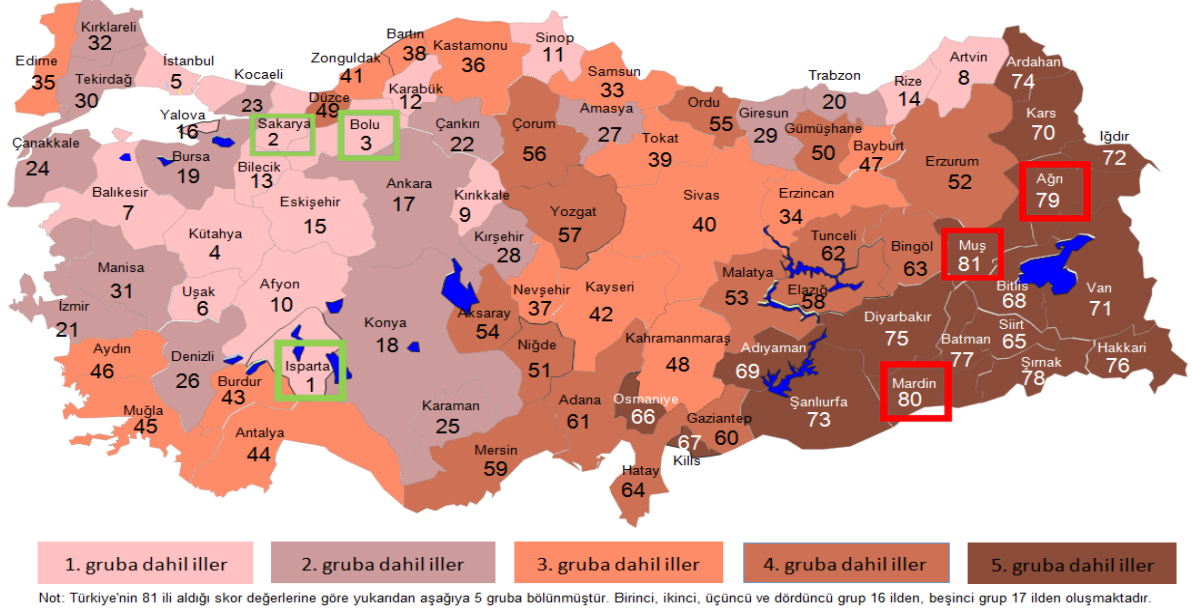
TÜİK tarafından 2003'den bu yana düzenli olarak uygulanan "Yaşam Memnuniyeti Anketi" ve sonuçlarının kamuoyu ile paylaşılıyor olması basın üzerinden toplumda yaşam kalitesi çalışmalarına dair ilginin artmasına neden olmuş, tartışma yaratmaya başlamıştır. Yaşam Memnuniyeti Araştırması; bireylerin genel mutluluk algısını, toplumsal değerlerini, temel yaşam alanındaki (sağlık, sosyal güvenlik, eğitim, çalışma hayatı, kişisel güvenlik, adalet hizmetleri, kişisel gelişim, geleceğe yönelik umutları vb.) memnuniyetini ve bunların yanı sıra kamu hizmetlerinden memnuniyet düzeyini ölçmeyi hedefleyen bir araştırmadır. 23 Şubat 2018 tarihinde yayımlanan Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2017 sonuçlarına göre bu cümlelerin "Mutluluk kaynağı olarak belirlenen değerlerden en çok sağlık (%68,0) önemli bulunurken, para (%3,9) ve iş (%1,9) son sıralarda yer almıştır.

TÜİK 2015 yılından itibaren ise "İllerde Yaşam Endeksi" adıyla yeni bir veri yayımlamaya başlamıştır. İllerde yaşam endeksi bireylerin ve hane halklarının yaşamını ağırlıklı olarak objektif göstergelere dayandırdığı ve bireylerin öznel algılarına dayalı subjektif ölçütleri de kullanarak yaşam boyutları ayırımında yerel düzeyde ölçmeye, karşılaştırmaya ve zaman içinde izlemeye yönelik bir endeks çalışmasıdır. Endeks; konut, çalışma hayatı, gelir ve servet, sağlık, eğitim, çevre, güvenlik, sivil katılım, altyapı hizmetlerine erişim, sosyal yaşam ve yaşam memnuniyeti olmak üzere 11 boyut altında 41 gösterge içeren bileşik bir endekstir (Şekil 6). Yayımlanma sıklığı üç yılda bir olacak şekilde belirlenmiştir. Bu anlamda, önceki yaşam memnuniyeti anketi araştırmasının göstergelerini de dahil ederek ulusal düzeyden bir kentsel yaşam kalitesi endeksine doğru açılım göstermektedir.

Çeşitli faktörlerle bağlantılı olarak üretilen göstergeler önceleri, yaşam endeksleri ve sürdürülebilirliğin değerlendirilmesi için kullanılıyorken daha sonraları kentsel mekanla (hatta daha özgün olarak kentsel tasarımla) bağlantı kurularak "Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi" amacıyla kullanılmıştır. Bu kapsamda "kentsel sürdürülebilirlik", "yaşanabilir kent" ve "kentsel yaşanabilirlik" kavramları da gündeme girmiştir. Ayrıca, basın yayın organları tarafından da şehirlerin yaşanabilirliğine yönelik çalışmalar hazırlanmaya

başlamıştır⁴⁷. CNBC-e Business Dergisi tarafından 2008-2011 yıllarında yapılan ‘Türkiye’nin en yaşanılabilir illeri’ sıralaması ekonomi, sağlık, eğitim, güvenlik, kent hayatı ve kültür sanat temel alanlarından oluşan 28 göstereyi içermiştir.

Şekil 6. TÜİK 2016 yılı İllerde Yaşam Bileşik Endeksi sonuçları

1980 sonrası Türkiye'nin dışa açılması ve küreselleşmenin etkilerinin hissedilmesi ile 2000 sonrası dönemde kentlerin ve bölgelerin rekabetçiliğinin ön plana çıkması, kentsel yaşam kalitesinin, iktisadi yönü ön plana çıkan çalışmalar içinde kendine yer bulmasını sağlamıştır. Kentlerin küresel sermaye ve turist akımlarını çekmek için devamlı bir yarış içerisinde olması ve kent mekânının çekiciliğini artırma yönündeki girişimler ‘kentlerin markalaşması’ ve ‘yerlerin markalaşması’ sürecinin önemli bir aracı haline gelmesine yol açmıştır. Dolayısıyla, kentlerin rekabetçiliğinin ölçüldüğü endekslerde yaşam kalitesi ve yer kalitesi önemli bir bileşen olarak görülmeye başlanmıştır. Diğer taraftan, Dünyanın metropolleşmeye devam etmesi, kentin sadece kendisi değil kent-bölgesiyle bütün olmaya başlaması bölgesel rekabetçiliği de öne çıkarmıştır. Bu konuda çalışma yapan kuruluşlardan biri olan Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Derneği (EDAM) bölgesel rekabetçiliği “bölgenin istikrarlı veya artan piyasa payı olan firmaları çekme ve tutma, aynı zamanda da bu firmaların faaliyetlerine katılanlara istikrarlı veya artan yaşam standardı sunma yeteneği”

⁴⁷ ABD kentlerinde gerçekleştirilen bir çalışma için bkz. McCann, E. (2004). ‘Best Places’: Interurban Competition, Quality of Life and Popular Media Discourse, Urban Studies, 41(10), 1909-1929.

olarak tanımlamaktadır⁴⁸. Bu çalışmada bir yerin rekabetçiliğinin artmasının pozitif bir döngü oluşturacağı ve dolaylı olarak orada yaşayanların yaşam kalitesini de artıracığı savunulmaktadır: “Rekabetçilikteki iyileşmenin yaşam kalitesinin yükselmesine dolaylı denebilecek bir etki de sağladığını söyleyebiliriz. Buradaki temel ilişki şöyle kurulabilir. Rekabetçilik endeksinde, yani bu endekste içerilen değişkenlerde, bir iyileşme bölgeye yatırım çekecek, genel olarak verimlilikte, üretimde ve gelirlere artışa yol açacak, bu da halkın refahını arttıracaktır. Bu durumda, bölgesel politikaların amacı halkın refahının artması için yatırımları çekmek, verimliliğin ve toplam üretimin artmasını destekleyecek koşulları sağlamak olacaktır”⁴⁹. Bir başka deyişle, kentsel yaşam kalitesinin önemli bir bileşeni olan ekonomik yaşayabilirlik bölgenin rekabetçi kapasitesi arttıkça gelişmekte ve bu durum toplam yaşam kalitesinin yükselmesine olumlu etki yapmaktadır.

Ülkemizde 2000 sonrası dönemde ağırlıklı olarak gündeme gelen ve basında çokça yer alan ‘iller arası rekabetçilik endeksleri’ne dair çalışmalardan da bahsedilmesi faydalı olacaktır. Bu bağlamda ele alınabilecek bir çalışmada, EDAM ve Deloitte Türkiye 2009 yılında “İl Bazında Rekabetçilik Endeksi” oluşturmuş, Türkiye illerine yönelik 50 değişkenli 6 alt endeks oluşturularak (ekonomik canlılık ve etkinlik, emek piyasası, yaratıcılık, insan sermayesi, fiziki altyapı ve sosyal sermaye) bir rekabetçilik sıralaması geliştirmiştir. Çalışmanın 2016 edisyonu ise makroekonomik istikrar endeksi, piyasa büyüklüğü endeksi, finansal derinlik endeksi, emek piyasası endeksi, insan sermayesi endeksi, yaratıcı sermaye endeksi, sosyal sermaye endeksi ve fiziki altyapı endeksi olmak üzere 8 alt endeksten oluşmaktadır.

Mastercard tarafından 2011 yılında yaptırılan ‘Türkiye’nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması’ çevre (14), ekonomi (31), sosyal (19), yaşam kalitesi (3) alt endekslerinde ve kontrol değişkeni de (2) dahil olmak üzere toplam 69 göstergeden oluşmaktadır. Bu çalışmanın en farklı özelliği seçtiği göstergeleri çevresel sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma perspektifinde ağırlıklı olarak değerlendirmeye almasıdır. Yaşanabilirlik ve kalkınmayı 29 ilde bir arada gözlemlemeyi sağlayacak bir birleşik endeks önerilmiş hem nesnel hem de öznel (iş dünyası aktörlerini kapsayan) bakış açısını yansıtan bir çalışma ortaya çıkmıştır. Raporda, sürdürülebilir kalkınma açıklanırken bir bölgenin yaşam kalitesinin salt

⁴⁸ EDAM (2016). Türkiye için bir Rekabet Endeksi, İstanbul.

⁴⁹ EDAM ve Deloitte Türkiye (2009). Türkiye için bir Rekabet Endeksi, Bölgesel rekabetçilik: Kavramsal Çerçeve, sf.2, İstanbul.

bölgedeki kişi başı gelire ölçülemeyeceği, o bölgedeki fiziki altyapı, sosyal ortam ve doğal şartların da bölgenin sunduğu yaşam ortamının standardında belirleyici olduğu ifade edilmektedir⁵⁰.

Forbes Türkiye Dergisinin 2015 yılında ilk kez yayımladığı "İş Yapmak ve Yaşamak İçin En İyi Kentler" araştırması ise beşeri sermaye ve yaşanabilirlik, marka becerisi ve yenilikçilik, ticaret becerisi ve üretim potansiyeli, erişilebilirlik ana kategorilerinde 94 göstergeden oluşturulmuştur. Doğrudan yaşam kalitesine odaklanmamakla birlikte 2016'daki ikinci çalışmasından sonra yaşam kalitesi göstergelerinin toplamdaki ağırlığının yükseltildiği (94 göstergeden 35'i) iller bazında en güncel olan çalışmalardan biridir. Burada, raporda belirtilen yaşam kalitesinin üç ana bileşeninden ikisi sosyal yaşanabilirlik ve ekonomik yaşayabilirlik ön plana alınmıştır. Bu çalışma yaşam kalitesine yönelik bileşik endeksi tanımlarken fiziki altyapı, ekonomik canlılık ve etkinlik, asayiş ve güvenlik, kültür ve sanat, kadın-erkek eşitliği, doğal varlıklar, çevre etkisi ve iklim olarak belirtmektedir.

Forbes Dergisi'nin kullandığı metodolojiye yakın bir biçimde daha çok "yarışan kentler" perspektifinde bir çalışma yapan Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu (URAK) 2008 yılından itibaren her yıl düzenli olarak 'İllerarası Rekabetçilik Endeksi' yayınlamaktadır. URAK genel endeks puanını 4 ölçüte göre hesaplamaktadır: beşeri sermaye alt endeksi, yenilikçilik alt endeksi, üretim ve ticaret alt endeksi ve yaşanabilirlik alt endeksi. Yaşam kalitesine ait nesnel faktörlerin dikkate alındığı 'yaşanabilirlik' alt endeksi ağırlıklandırılmış 22 değişkenden oluşmaktadır.

Son olarak, "Şehircilikte Yeni Vizyon" ana temasıyla gerçekleştirilen Şehircilik Şurası 2017'de ise kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi ve kentlerin karşılaştırılmasına imkân verecek veri altyapısı eksikliğinden bahsedilerek kullanıcı dostu dijital veritabanları oluşturulması ve izleme sistemi kurulması önerilmiştir. Yere özgü yaşam kalitesi ölçütlerinin belirlenmesi, bunlara ilişkin düzenli veri toplanması ve kalkınma planı dahil tüm plan çalışmalarında değerlendirilmesi gerektiği Şehircilik Şurası 2017'nin öncelikli tavsiye kararları arasındadır⁵¹. Şurada ayrıca kentsel yaşam kalitesi boyutunu ilgilendiren komisyon çalışmaları yürütülmüştür. Yeni şehircilik vizyonunda kentsel tasarım ve yer kalitesinin önemine değinilmiş, yaşam kalitesini geliştiren rolü ön plana çıkarılmıştır. Kentlilik ve kent belleğinin

---

⁵⁰ Mastercard Türkiye (2011). Türkiye'nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması, İstanbul.

⁵¹ Şehircilik Şurası (2017). Komisyon Raporları, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara.

korunması ile kentsel karakterin tanımlanması ve bütünsel kimliğin sürdürülebilmesinin yaşam kalitesi üzerindeki pozitif etkisinin altı çizilmiştir. Diğer taraftan, hızlı kentleşme ve göç sonucu, yeni kentsel alanlarda ve kentsel dönüşüm alanlarında ortaya çıkan yaşam kalitesindeki düşüşe yönelik risklere değinilmiş, bu konu hem temel yaşam standartları hem de aynışma ve homojenleşmeye doğru giden kimlik sorunları oluşturacağı düşüncesiyle eleştirilmiştir. İmar rantları ve uygulamalarından doğan yaşam kalitesi riskleri ve bu konuda yapılabilecekler de önemli bir yer tutmuştur. Temel kentli hakları perspektifinden bakılarak yaşam kalitesi konusunun siyaset ve ölçek üstü bir konu olduğu belirtilmiştir. Yere özgü farklılaşan yaşam kalitesi taleplerinin ancak katılım süreçlerinin doğru işletilerek elde edilebileceği söylenmiştir.

3.2.2. Onuncu Kalkınma Planı Döneminin Değerlendirilmesi

Ülkemizde yapılan kalkınma planları incelendiğinde, kentsel yaşam kalitesi kavramının doğrudan bir başlık olarak ele alınmadığı görülmektedir. Bu konu, özellikle üretim, yönetim, temel kentsel hizmetler (eğitim, sağlık vb.) alanlarında kalitenin yükseltilmesi olarak kendine yer bulmaktadır. Kentsel yaşam kalitesi kavramına ilk kez Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000) yer verilmiştir. Kentlerdeki yaşam kalitesinin geliştirilmesine yönelik olarak “yerleşmelerin planlanmasında, planlama-uygulama-denetim süreci bütünleştirici ve yönlendirici bir boyutta yeniden düzenlenecektir” ve “kentlerdeki yaşam çevresi ve yaşam kalitesi geliştirilecek ve iyileştirilecektir” politikaları dikkat çekmektedir. Sekizinci Kalkınma Planı (2001-2005) döneminde ise eğitim ve sağlık altyapısının geliştirilmesi gibi önceki dönemlerde de değinilen kentsel hizmetlerin iyileştirilmesi yanında özellikle bu hizmetlere erişime yönelik gelir dağılımının düzeltilmesi olarak kendine yer bulmuştur.

Dokuzuncu Kalkınma Planında (2009-2013) yaşam kalitesi bir hedef değil, ekonomik ve sosyal gelişmenin, kapsayıcı kalkınma yaklaşımının bir yansıması olarak tanımlanmaktadır. Sekizinci Planda olduğu gibi eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişim, gelir dağılımını düzeltmeye yönelik yapılan yardımlar vb. konuların yaşam kalitesini yükseltmekte etkili olacağı düşünülmüştür. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın Yerleşme ve Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda kentleşme ve yerleşme vizyonu, “Bölgeler, yerleşmeler arası ve içi eşitsizlikleri azaltılmış, doğal ve kültürel mirasın korunup geliştirildiği, yaşam ve mekân kalitesi iyileştirilmiş, riskleri azaltılmış, toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmış, yarışma gücü kazandırılmış, dengeli, tamamlayıcı, çok merkezli başka bir

ifadeyle yığılmayı önleyici ve sürdürülebilir, bir yerleşme sistemine ulaşma” olarak yer almıştır (Şekil 7).

Şekil 7. Kalkınma Planları açısından kentsel yaşam kalitesi kavramı

Onuncu Kalkınma Planında (2014-2018) kalkınmanın amacı insanların refahını artırmak, yaşam standartlarını yükseltmek, temel hak ve özgürlüklerini güçlendirerek adil, güvenli ve huzurlu bir yaşam ortamı tesis etmek ve bunu kalıcı kılmak şeklinde tanımlanmaktadır. Rekabet gücü ve yaşam kalitesi yüksek kentler temel hedeflerden biri olarak belirlenmiştir. Yaşam kalitesi, kentsel çevre boyutunda “Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre” ekseninde ilk kez bu Planda ele alınmıştır. Planda kalkınma hedeflerine tam olarak ulaşılabilmesi için insanların buldukları mekânlarda yaşam kalitesinin ve yaşanabilirlik standartlarının çevreye duyarlı bir şekilde yükseltilmesi gerektiği belirtilmektedir. Burada, çevreye duyarlı yaklaşımların sosyal ve ekonomik faydalarının artırılması, şehirlerde ve kırsal alanlarda yaşam kalitesinin sürdürülebilir bir şekilde yükseltilmesi ile bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması kapsamındaki hedef ve politikalara yer verilmektedir⁵².

Mekânsal planlama bağlamında ise “Ülkemizin coğrafi koşullarına, kent-kır ayrımına, tarihi, kültürel ve çevresel değerlerine uygun; insan ve toplum ihtiyaçlarına cevap veren, daha

⁵² Sarı ve Kındap (2018). Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergelerinin Analizi, Sayıştay Dergisi, 108, 39-72.

geniş ortak kullanım alanlarına sahip, üst standartlarda yaşanabilir mekânlara kavuşturulması” temel amacına yer verilmiştir.

Ayrıca, bu Planda yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişimlerinin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması amaçlardan biri olarak belirtilmektedir.

Plan döneminde özellikle yerel yönetimler tarafından; yaşlılar, engelliler ve çocuklar öncelikli olmak üzere toplumun farklı kesimlerine yönelik mekânsal planlama ve kentsel tasarım uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yapılan ikincil mevzuat düzenlemeleri ile özellikle engellilere yönelik olarak belediyelerin yerine getirmesi gereken düzenlemeler belirlenmiştir (Kutu 3). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından kentsel tasarım uygulamalarına rehberlik etmek üzere kentsel tasarım rehberleri hazırlanmıştır.

Kutu 3. Sosyal yaşanabilirliğin geliştirilmesine yönelik uygulamalar

İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ENGELLİ FARKINDALIK MERKEZİ

Ana fikir: Toplumda bireylerin farklı özelliklerine saygı göstermenin önemi hakkında farkındalık oluşturulması

Amaç/hedefler ve beklenen faydalar: Kentlilere, engelli bireylerin sorunlarına dikkat çekilerek bireysel ve toplumsal yaşamda karşılaştıkları engelleri tanıtmak, bunları yaşatarak, uygulayarak hissettirmek ve böylece farkındalık yaratarak, kentlileri engellilik konusunda bilinçlendirmek amaçlanmıştır.

“Engellilerin Sosyal Yaşama Katılımına Yönelik Yerel Politikalar” temasıyla 2016 yılında düzenlenen ikinci Engelsiz İzmir Kongresi'nin çıktısı olarak hayata geçirilen “İzmir Engelli Farkındalık Merkezi” ülkemizde alanında ilk ve tek olma özelliği taşımaktadır. Merkezde, Tekerlekli Sandalye Parkuru, Otizm Duyu Labirenti, Özel Öğrenme Güçlüğü Alanı, Üstün Zekalılar Alanı, Karanlık/Aydınlık Parkurlar, Engelsiz Oyun Alanı bulunmaktadır.

Kentsel yaşam kalitesine katkısı: Her yaş ve gruba hitap etmesi, engelli bireylerin yaşam kalitesi ile ilgili farkındalık oluşturması, bireylerin farklı özelliklerine saygı göstermenin önemini göstermesi bakımından kişilerin gelişimine olumlu katkı sağlamaktadır.

Başarı faktörleri: Her yaş grubundan öğrenciler, kamu çalışanları, eğitimciler, aileler gibi toplumun her kesiminden ve yaş grubundan bireyleri kapsamaktadır. Çok çeşitli aktiviteleri barındırmaktadır. Üniversite ve gönüllü desteği ile faaliyetler yürütülmektedir.

Onuncu Kalkınma Planı çerçevesinde geliştirilen Rekabetçiliği ve Sosyal Uyumu Geliştiren Kentsel Dönüşüm Programı Eylem Planı ile şehirlerimizin ekonomik, sosyal ve fiziki dezavantajları azaltılarak rekabet gücü ve yaşam kalitesinin artırılması amaçlanmıştır.

Yaşam kalitesi yüksek, sağlıklı ve güvenli çevreler oluşturmak amacıyla hazırlanan mekânsal planların yapımına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar 14.06.2014 tarihli ve 29030 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ile belirlenmiştir. Bu yönetmelik ile mekânsal planlarda sağlanması gereken asgari kentsel ve sosyal altyapı standartları güncellenmiş, planlamaya ilişkin genel esaslar ve ilkeler belirlenmiştir. 03.07.2017 tarihli ve 30113 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği ile yatay yapılaşma teşvik edilerek bina ve bağımsız bölümlere yönelik standartlar geliştirilmiş ve yapıların estetiğine ilişkin belediyelere yetki veren düzenlemelerle yaşam kalitesinin iyileştirilmesi amaçlanmıştır.

2018 Yılı Programında da belirtildiği gibi günümüze mekânsal planlar önemli ölçüde tamamlanmış olmakla birlikte bu planlar ile istenilen yaşam kalitesi düzeyine ulaşılamadığı görülmektedir. Planların uygulanması, izlenmesi, denetimi ile farklı kademelerdeki planlar arasındaki eşgüdüm sorunları ve artan plan değişiklikleri şehirlerdeki yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Sonuç olarak, tüm ulusal kalkınma planları incelendiğinde kentleşmenin sadece yaşam standardının yükseltilmesine dayalı bir yaklaşımla ele alındığı ve kentleşme oranı bazında niceliksel ölçümlendiği görülmektedir. Örneğin, plan dönemlerinde kentleşme oranı artışı görülebilirken kentleşmenin toplam kalitesi ve kentteki yaşam kalitesinin ne düzeyde olduğu tespit edilememektedir. Bu nedenle, yaşam kalitesinin öznel ve kentlere özgü yaşanabilirlik, sürdürülebilirlik, hakçalık boyutlarını da kapsayan yeni yaklaşımlara ihtiyaç vardır.

3.2.3. Yaşam Kalitesi Alanına Yönelik Yasal/Yönetmelik Durum

Türkiye’deki hukuk düzeni içinde yaşam kalitesine dair yaklaşımı anlayabilmek için anayasa, kanun ve yönetmeliklerde yer alan ilke ve kuralların bilinmesi gereklidir⁵³.

Detaylı bir değerlendirme ile Anayasa’nın pek çok maddesi kentsel yaşam ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olduğu tespiti edilebilir. Ancak, öncelikli olarak bağlantı kurabileceğimiz Anayasa’daki “demokrasi”, “adalet”, “eşitlik” “sosyal hukuk devleti”, “kamu yararı”, “genel sağlık ve genel ahlakın korunması” ve “doğal ve tarihi koruma” normları, kentsel yaşam kalitesi için vazgeçilmez unsurlar olmaktadır. Ayrıca temel haklar kapsamında, “yaşama hakkı”, “mülkiyet hakkı”, “sağlık hakkı” “çevre hakkı”, “konut hakkı”,

⁵³ Bu bölüm ile ilgili değerlendirmeler ÖİK komisyon üyesi Feridun Duyguluer’in katkıları ile oluşturulmuştur.

“yerleşme hürriyeti” ve “çalışma hürriyeti” gibi önemli kavram ve ilkeler de yer almaktadır. Çevrenin korunması ve konut hakkı ile ilgili 56. ve 57. Maddelerde yer alan hükümler şu şekildedir:

- Madde 56-Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.
- Madde 57-Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını, karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.
- Genel olarak bakıldığında, yukarıda vurgulanan esasların “kentsel yaşam kalitesi” için temel unsurlar arasında yer aldığı söylenebilir.
- Kanunların Anayasa’da belirlenen esaslar doğrultusunda yürürlüğe konulduğu kabulü ile, tüm kanunların “yaşam kalitesine” katkı verdiği çözümlenebilir. Ancak, sadece “mekan” bağlamı bir derleme yapmaya çalışırsak aşağıdaki tespitler ortaya çıkmaktadır.
- Kent mekanına ve bununla bağlantılı kalite konularına yönelik hükümler içeren 100 civarında kanun incelenmiş ve yaşam kalitesi ile bağlantı kurabileceğimiz öncelikli kanunlardan bazıları aşağıda verilmiştir:
- 2872 sayılı Çevre Kanunu (1983) içinde ilke olarak, çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesi kabul edilmiştir.
- 3194 sayılı İmar Kanunu (1985) kapsamında 2013 yılında eklenen bir hüküm ile, uygulamaya ilişkin kararların: yörenin koşulları; mahalli hususiyet; parselin bulunduğu bölgenin genel özellikleri; erişilebilirlik, sürdürülebilirlik ile çevreye olan etkileri bağlamında ele alınması hususu belirlenmiştir.
- 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun (2005) ile getirilen “erişilebilirlik” tanımı ile, “binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması” durumu belirlenirken, zorunlu standartların oluşturulması da hüküm altına alınmıştır.
- 5393 sayılı Belediye Kanunu (2005) ile belediyelerin, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla teknik, sosyal ve ekonomik hizmetleri yerine getirdiği; sakinlerinin

mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunması hüküm altına alınmıştır.

- Yukarıdaki örnek kanunların yanında, “yaşam” kavramına gönderme yaparak, fiziki mekân kalitesinin yükseltilmesi boyutunu öne çıkaran kanunlar bulunmaktadır:
- 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu (2004) ile kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesini amaçlamıştır.
- 5393 sayılı Belediye Kanunu (2005), ile muhtarlara, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçlarını belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirme görevi yüklenmiştir.
- 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu (2007) çevrenin korunması için enerji kaynaklarının ve enerjinin kullanımında verimliliğin artırılması amacı ile yürürlüğe konulmuş ve binalarda yaşam standardı kalitesini düşürmeden enerji tüketiminin azaltılması esası benimsenmiştir.
- 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (2012) ile sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etme amacı benimsenmiştir. Ayrıca, söz konusu Kanun’un uygulama yönetmeliğinde de yaşam kalitesinin artırılması esası hüküm altına alınmıştır.

Bunların dışında “iş güvenliği”, “sosyal güvenlik”, “özel güvenlik”, “hukuki güvenlik”, “emniyet” ve “kolluk” gibi konuların da mevzuat anlamında kentsel yaşam kalitesi ile ilgili boyutlar içermektedir:

Ayrıca, insan hakları ile ilgili kurumsallaştırmaya da dikkat çekmek gerekmektedir. 2001 yılında, Başbakanlık “İnsan Hakları Başkanlığı”, sonra bu başkanlığın yerine 2012 yılında Türkiye İnsan Hakları Kurumu kurulmuş ve son olarak 2016 yılında 6701 Sayılı Kanun ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu oluşturulmuştur. Hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerin eşitlik esası ile gözetilmesini amaçlayan Kurumun 24.11.2017 tarihli uygulama yönetmeliğinde, kamu hizmeti ve halka hizmet bilinci ile halkın günlük yaşamını kolaylaştırma, ihtiyaçlarını en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamayı, hizmet kalitesini yükseltme, halkın memnuniyetini artırmayı, hizmetten yararlananların ihtiyacına ve hizmetlerin sonucuna odaklı olma hususları yer almıştır.

Mevzuat düzenlemeleri kapsamında kanunlar temel kuralları belirlese de esas itibariyle uygulamaya yön veren yönetmeliklerdir. Yönetmeliklerin, mekânsal planlama ve mekânsal planlamanın sektörel konularına ilişkin açıklamaları bulunsa da kentsel yaşam kalitesi hususunda etkin ve verimli oldukları söylenemez. Ancak son yıllarda, çevre bağlantılı konularda, atık yönetimi, çevre denetimi, çevresel gürültü, erişilebilirlik, doğal ve tarihi koruma, aydınlatma, hava kalitesi, bisiklet yolları, sürdürülebilir yeşil bina, sürdürülebilir yerleşme ve enerji verimliliği gibi konuların yönetmeliklerimizde ele alınması önemli bir gelişme olarak değerlendirilmelidir. Bunların içindeki iki yönetmeliğe dikkat çekmek yararlı olur:

- Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği (2013) ile yapı, açık alan ve toplu taşıma araçları için “erişilebilirlik belgesi” düzenlenmesi hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda “Ulusal Erişilebilirlik İzleme Sistemi” (UEİS) adı altında yeni bir düzenlemenin yapılacağı ifade edilerek, erişilebilirlik standartlarının uygulanmasının takip edilmesi için kamu kurumlarına ait mekanlarda “izleme sorumluları” belirlenecektir. Eğer etkin olarak uygulamaya girebilirse, söz konusu yönetmeliğin kentsel yaşam kalitesine olumlu etkilerinin olacağı açıktır.
- Binalar ile Yerleşmeler için Yeşil Sertifika Yönetmeliği (2017) ile doğal kaynakları ve enerjiyi verimli kullanarak çevresel etkilerini azaltmak için değerlendirme ve belgelendirme sistemlerinin oluşturulmasına ilişkin usul ve esasları düzenlenmiştir. İsteğe bağlı olarak temin edilecek olan bu sertifika sistemi “kentsel yaşam kalitesi” için önemsenmesi gereken bir sürecin başlangıcıdır. Yönetmelik, ilk defa 2014 yılında, Sürdürülebilir Yeşil Binalar ile Sürdürülebilir Yerleşmelerin Belgelendirilmesine Dair Yönetmelik ismi ile yürürlüğe girmiş olup, bu doğrultuda 2016 yılında yapı kullanma izni (iskan ruhsatı) standart formu da tadil edilerek, “sürdürülebilir yeşil bina bilgileri” dahil edilmiştir (Kutu 4). Ancak, 2017 yılında yapılan yönetmelik değişikliğinde, “sürdürülebilir yerleşme” kavramı içinde yer alan “alansal büyüklük” kriterinden vazgeçilmiş ve adı geçen kavram da iptal edilerek “yeşil yerleşme” ifadesine yer verilmiştir.

Kutu 4. Büyük ölçekli kentsel kullanımlarda kentsel yaşam ve mekan kalitesinin yükseltilmesi

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YEŞİL KAMPÜS PROJESİ

Ana fikir: İTÜ yerleşkelerinin sürdürülebilir tasarım kriterleri ve yeşil sertifikasyon sistemlerinin belirlediği kriterler çerçevesinde değerlendirilerek yeşil kampüs stratejilerinin belirlenmesi, planlanması ve uygulanması

Amaç/hedefler ve beklenen faydalar: Yerleşkeler dahilindeki enerji üretimi, iletimi ve tüketimindeki verimliliğin artırılması, kampüs içi karbondioksit salımının azaltılması, yağmur suyu yönetim planı aracılığıyla kampüs içi su kaynaklarının yönetimi ve atık yönetim planı ile çevre kirliliğinin önlenmesi gibi ana hedefler doğrultusunda gerekli stratejileri belirlemek ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde hayata geçirmek amaçlanmıştır.

Bu proje, yeşil kampüs için gerekli stratejilerin belirlenmesi ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde hayata geçirilmesini sağlayacaktır. Projeden hedeflenen ve beklenen faydaların bazıları; yerleşke ekosistemleri korumak ve insanlara sunduğu servislerin sürekliliğini gözeterek tasarımları yaygınlaştırmak, bir yeşil sistem oluşturmak, su tüketimini azaltan, yüzey akışını azaltan, yüzey suyunu filtreleyen, yaban hayatı için habitat oluşturan, enerji tüketimi düşük, hava kalitesi yüksek, insan sağlığına olumlu katkı koyan ve dış mekân rekreasyon imkânı sunan, aktif hayatı destekleyen tasarımlar gerçekleştirmek, dünya ölçeğinde, ölçülebilir şekilde sertifikalanmasını sağlamak ve diğer üniversite kampüslerine örnek teşkil edecek bir pilot çalışma gerçekleştirmektir.

Kentsel yaşam kalitesine katkısı: Yerleşke kullanıcılarının vakit geçirmekten keyif aldıkları, kendilerini mutlu, huzurlu ve güvende hissettikleri, doğayla bütünleşen, kaynaklarını etkin kullanan, 24 saat yaşayan ve mekan kalitesi yüksek bir yer oluşturma anlamında katkı sağlamaktadır.

Başarı faktörleri: Katılımcı ve sürdürülebilir planlama ve tasarım yaklaşımı, paydaşlar ile sürekli koordinasyon ve uyum, bilinçli ve yetkin tasarım desteği, kullanıcılar ile doğru iletişim kurulması, bilinçlendirme ile birlikte, yeterli bütçenin temini ve etkin kullanımı, başarı faktörlerini oluşturmaktadır.

<http://www.yesilkampus.itu.edu.tr/>

3.2.4. Kentsel Yaşam Kalitesi Hedeflerine Ulaşmada Başlıca Sorunlar

Türkiye’de kentsel nüfus oranının hızla artması ile, kentler, metropoliten alanlar ve kentsel bölgeler yeni olgu ve sorunlarla karşılaşmaktadır. Ülkemizde 1950’li yıllardan itibaren devam eden hızlı kentleşme sonucunda şehirlerde (il ve ilçe merkezlerinde) yaşayan nüfusun oranı 1950 yılında %25 iken, 1980 yılında %44’e, 2000 yılında %65’e ve 2012 yılında %77’ye kadar çıkmıştır. 2016 yılı sonu itibarıyla ise dünya nüfusunun %54’ü, ülkemiz nüfusunun %92’si şehirlerde yaşamaktadır⁵⁴. 2050 yılında ise dünya nüfusunun üçte ikisinin, Türkiye nüfusunun ise %95’inin şehirlerde yaşayacağı öngörülmektedir⁵⁵.

Diğer yandan, yerleşim yerlerinin sayım günü veya referans tarihteki sınır, tüzel kişilik ve idari bağlılık durumları dikkate alınarak yapılan şehir-belde/köy (il ve ilçe merkezlerinde

⁵⁴ 1950-2000 dönemi için Genel Nüfus Sayımları, 2012 ve sonraki yıllar için Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

⁵⁵ Şehircilik Şurası (2017). Komisyon Raporları, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara.

yaşayan nüfusun şehir nüfusu olarak kabul edilmesi) ve kent-kır (nüfusu 20.001 ve üzeri olan belediye ve köylerin “kent” olarak kabul edilmesi) gibi sınıflamalar, yasal düzenlemeler sonucu idari bölünüş yapısında meydana gelen değişikliklerden önemli derecede etkilenmektedir. Nitekim 6360 sayılı Kanun ile düzenlenen idari bağıllık ve tüzel kişilik değişiklikleri (27 ilçe ve 14 büyükşehir belediyesi kurulması, büyükşehir belediye sınırlarının il sınırlarına genişletilmesi suretiyle, bu illerdeki tüm belde ve köylerin mahalleye dönüştürülmesi nedeniyle, 2012 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre %72 olan kent nüfusu oranı 2013 yılında %87’ye; 2012 yılında %77 olan şehir nüfusu oranı ise 2013 yılında %91’e çıkmıştır. Dolayısıyla “suni” olarak tanımlanabilecek bu değişimler sonucunda yerleşim yerlerinin tüzel kişiliklerini dikkate alarak yapılan kentsel/kırsal alan tanımlamaları gerçekliğini yitirmiştir.

Bu bağlamda, kentsel veya kırsal yerleşim yerlerinin mekânsal olarak tanımlanması ve bu şekilde değişimlerin izlenmesi en uygun çözüm olarak gözükmektedir. Bunun için İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Mekânsal Adres Kayıt Sistemi (MAKS) çalışmasının tamamlanması gerekmektedir. MAKS projesi tamamlandığında, AB standartlarına uyumlu ve karşılaştırılabilir nüfus yoğunluğu gridinin adres noktaları ile eşleştirilen gerçek nüfus yoğunluğu kullanılarak “toplulaştırma” yöntemi ile tüm Türkiye için üretilmesi planlanmaktadır. Elde edilen nüfus yoğunluğu gridleri, AB standartlarında belirtilen üçlü sınıf ayrıntısında il/ilçe bazında kır-kent sınıflaması yapmak için kullanılacaktır. Bunu takip eden süreçte, mahalle sınırlarının kesinleştiği ve sayısal olarak elde edilebildiği bölgeler için, mahalle ayrıntısında da kır-kent ayrımı belirlenebilecektir (Gökyurt, Kırdap ve Sarı, 2015).

Hızlı kentleşme ve sanayileşme süreçlerinde kaynakların denetimsiz kullanımı ve tüketimi; kentlerde biriken nüfus grupları arasında büyüyen sosyal ve ekonomik farklılaşmalar; kentsel yoksulluk, kentsel güvenlik gibi sorunlar kentsel yaşam kalitesini de olumsuz etkilemeye başlamıştır. Tüm bu sorunlar, giriş bölümünde kentsel yaşam kalitesi bileşenleri olarak tanımlanan ekonomik yaşayabilirlik, sosyal yaşanabilirlik ve çevresel sürdürülebilirlik temel konu alanları ile bunlarla ilişkili diğer sorunlar olarak yasal/yönetimsel ve teknik altyapı boyutlarıyla irdelenmiştir. Sorunlar açıklanırken büyük ölçüde Türkiye’de kentsel yaşam kalitesi alanında üretilen kurumsal ve akademik çalışmaların tespitlerinden yararlanılmıştır (Tablo 9).

Tablo 9. Türkiye’deki kentsel yaşam kalitesi çalışmalarında belirtilen temel sorunlar

Kentsel Yaşam Kalitesi Araştırması	Kentsel Yaşam Kalitesi Sorunları
Kuru, A. ve Özkök, M. (2017)	Kamusal alanların yetersizliği ve mekan kalitesi sorunları
Boylu, A., Paçacıoğlu, B. (2016)	Eğitim, sağlık ve güvenlik hizmetlerinin yetersiz olması, kişi başına düşen yeşil alanın az olması, çevre kirliliği, trafik ve kalabalık sorunları
Salihoğlu, T. ve Türkoğlu, H. (2016)	Mekânsal adalet sorunu: boş zaman aktivitelerinin mekânsal dağılımları, hizmet alanları üzerinden ölçülen erişilebilirlik koşulları açısından hem aktiviteler hem de metropoliten alanın çeşitli noktaları arasında önemli farklılıklar olması sorunu (İstanbul çalışması) Tüketim mekanları ve kentsel dokudan yalıtılmışlık ve kamusal nitelik kaybı (kimlik, aidiyet, anlam problemleri) sorunu
Gür, M. ve Dostoğlu, N. (2016)	Yaşam kalitesinde tercih hakkının taşıdığı önem perspektifinden, konut çevresi ve kamu alanlarının üretiminde kullanıcı katılımı eksikliği sorunu
Tosun, E.K. (2013)	Kentsel mekân ve burada yaşayan kişilerin o mekânı anlamlandırmaları sorunu
Öztürk, S. ve Özdemir, Z. (2013)	Açık ve yeşil alanlara ilişkin kişi başına düşen değerlerin İmar Kanunu standart değerlerinin altında kalması sorunu
Özkan, A. (2012)	Kentsel nüfusun giderek artması, kentlerin taşıma kapasitelerini zorlaması sorunu, Türkiye kentlerine olan hızlı yığılmalar dolayısı ile başta altyapı hizmetleri olmak üzere kentsel hizmetlerin sunumunda sorunlar, Ulaşım hizmetindeki eksiklikler ve sorunlar, toplu taşıma hizmetlerinin yeterli kalitede sunulmaması sorunları
Bölen, F., Türkoğlu, H. ve Yirmibeşoğlu, F. (2009)	Yapı yoğunluğu nedeniyle yaşanabilir açık alanların azlığı (İstanbul çalışması)
Görün, M. ve Kara, M. (2009); Türksever, E.N. (2001).	Göç olgusu ve ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik sorunlar
Ayataç H. ve Şence Türk Ş. (2009)	Mekân kalitesi anlamında kentsel servis ve aktivitelere erişebilirlik sorunu
Türkoğlu, H. vd. (2008)	Mikro yaşam çevrelerinde güvenlik ve aşırı yoğunluk sorunları (İstanbul çalışması)
Ceylan, A. (2007)	Hızlı nüfus artışı, göç ve plansız kentleşme, su havzaları, dere yatakları, orman alanları, jeolojik açıdan sakıncalı yerler gibi doğal eşikler üzerinde yapılaşmış alanlar, aşırı yoğunlaşma, hava kirliliği sorunları
Kahraman, T. (2006)	Nüfus artışının planlamanın önünde gitmesi, yeterince iş sahası ve konut sunumu yapılamayışı, gecekondulaşma, doğal kaynakların sorumsuzca tüketimi, trafik sorunu, toplumdaki sosyal dengesizliğin giderek artması sorunları
Akkar, M. (2006); Okumuş, D. ve Eyüboğlu, E. (2015).	Niteliksiz kentsel dönüşüm uygulamaları, dönüşümde sosyo-ekonomik faktörlerin göz ardı edilmesi sorunu
Oktay, D. (2001)	Hızlı kentleşme ile tarihi kültürel ve doğal değerlerin yok olması, kentsel nitelikli dokunun kaybı sorunu
Ülengin vd. (2001)	Trafik sıkışıklığı, yüksek yaşam maliyeti, ödenebilir konut eksikliği (İstanbul çalışması) sorunu

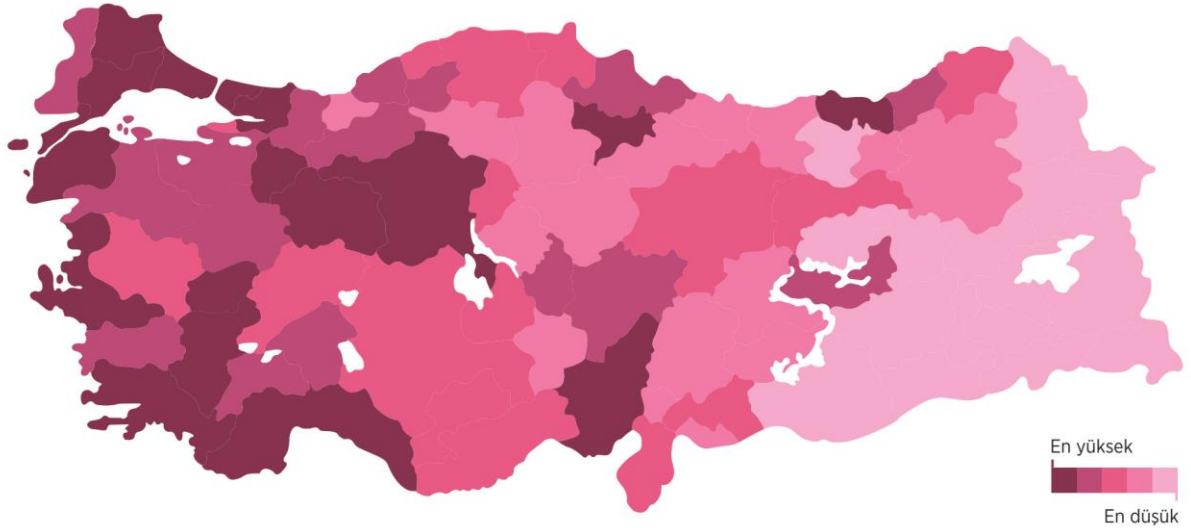
Ekonomik Yaşayabilirlik Sorunları

Yaşam maliyeti, alım gücü, barınma maliyeti ve tatminkâr bir iş bulma fırsatı gibi özellikler ekonomik yaşayabilirlik açısından önemlidir. Kentsel yaşam kalitesinin yüksek olduğu bölgelerde yaşam kalitesi, ekonomik canlılığının artışına bağlı olarak bölgenin ekonomik anlamda zenginliğine de katkıda bulunmaktadır. Kentsel yaşam kalitesinin düşük olduğu yerlerde ise bireylerde yer değiştirme eğilimi artmakta, dışarı yönlü göçler ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç bölgeler arası dengesizlik ve kırsal alandan kente, küçük kentlerden büyük metropollere doğru bir göçe ve bunun hem göç alan hem de veren yerlerde yaşam kalitesi düşüklüğü sorununa neden olmaktadır.

Ülkemizde kentsel yaşam kalitesi alanında belirtilen çalışmaların çoğu İstanbul örneği üzerine odaklanmaktadır. Dolayısıyla, ancak kentler arasında özellikle ekonomik rekabetçilik anlamında yapılan çalışmalar bu konuda kabaca fikir verebilmektedir.

Genel olarak bakıldığında tüm ekonomik yaşayabilirlik göstergelerinde iller ve bölgeler arasında önemli dengesizlikler gözlenmektedir. EDAM'ın 2016 tarihli 'Türkiye için bir Rekabet Endeksi' çalışmasında 'Fiziki Altyapı' alt endeksi sonuçlarına göre Doğu ve Güneydoğu illeri sıralamanın en altında yer almaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Fiziki altyapıya erişim oranları

Kaynak: EDAM, 2016

Sosyal Yaşanabilirlik Sorunları

Kentsel yaşamdan kaynaklanan ve kentsel yaşam düzeyini belirleyen sorunlar, kent sakinlerinin ortak sorunu ve sorumluluğu olmasına rağmen; günümüzde kentler, derinleşen bir yabancılaşmanın, sorumluluk üstlenmekten kaçınmanın yaşandığı ve aidiyetsizlik nedeniyle ortak hareket etmenin gittikçe güçleştiği yerler haline gelmektedir.

Türkiye’de yapılan çalışmalar genel olarak kadın olmak, yaşlı olmak, dul veya yalnız yaşıyor olmak, düşük eğitim düzeyi, düşük gelir düzeyi, zayıf sosyal destek, yaşanan konutun ve özelliklerinin yetersizliği, kronik bir hastalığa sahip olmak, düşük iş doyumu ve boş zaman aktivitelerinin yetersiz olması gibi faktörlerin sosyal yaşanabilirlik anlamında yaşam kalitesini önemli ölçüde düşürdüğünü göstermektedir.

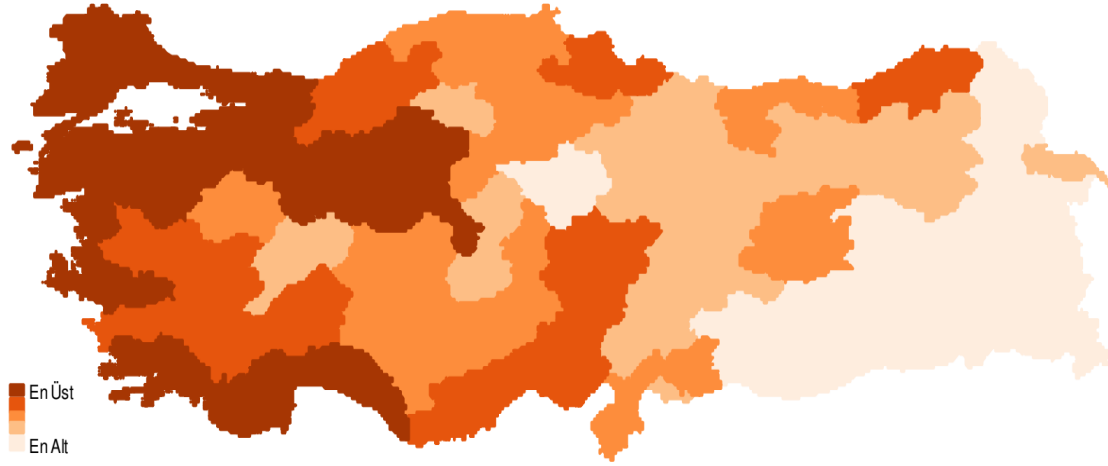
Ülkemizde son yıllarda karşılaşılan dış göç nedeniyle çocuk yaşta evlerini terk etmek zorunda kalan misafir çocukların eğitim ve yaşam kalitesinin sağlanması ve yükseltilmesi küresel bir sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların eğitim ve öğrenimlerine gelişim ve psikolojik açıdan fazla ara verilmemesi gerekmektedir⁵⁶. Eğitim, sağlık gibi temel kentsel servislere erişimde bu yönde tedbirler alınmaktadır.

İller açısından bakıldığında ise sosyal yaşanabilirlik konuları ile ilgili mekânsal bir değerlendirme yapmaya imkan verebilecek EDAM’ın 2009 tarihli Rekabet Endeksi çalışmasında sosyal sermaye alt endeksi bulunmaktadır. İllerin sunduğu sosyal imkanlar nitelikli beşeri sermayenin kente çekilmesi ve tutulması açısından önemlidir. Bu çalışmada, yine bölgelerarası dengesizlikler ve özellikle doğu-batı farkı net gözlenmektedir (Şekil 9).

---

⁵⁶ Şehircilik Şurası (2017). Komisyon Raporları, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara.

Şekil 9. Sosyal sermaye açısından illerin karşılaştırılması

Kaynak: EDAM, 2009

Çevresel/Kentsel Sürdürülebilirlik Sorunları

Kentler, artan nüfusun ihtiyaçlarının çok ötesinde, olası her yönde yayılarak büyümektedir. Bütüncül planlama yaklaşımı ve kararlarıyla yönlendirilmeden, bazen de bütüncül plan kararlarına rağmen olumsuz parçacıl uygulamalar yoluyla giderek yaygınlaşan kentlerimiz, yüksek maliyetli kentsel ulaşım ve altyapı yatırımlarının gerektirdiği, kentsel ve kırsal toprakların ekonomik olarak etkin ve verimli kullanılmadığı, talep fazlası emlak arzının olduğu, sürdürülebilir gelişmeden uzak bir kentleşme modeliyle gelişmektedir. Söz konusu bu gelişmeler, kentlerde olumsuz ekonomik maliyetlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Sürdürülebilir ve yaşanabilir mekânların gelişmediği, yaşam kalitesi düşük, kentsel kimliklerin korunamadığı ve geliştirilemediği yerler oluşmaktadır. Hızlı kentsel dönüşümü hedefleyen kentsel politikalar sonucu, yaşam kalitesi yüksek, yaşanabilir ve sürdürülebilir kentsel mekân üretim biçimleri geliştirilememekte; tarihi, kültürel ve doğal değerlerin kaybı önlenememektedir.

Kentlerimiz gitgide tekdüze, birbiriyle aynılaşmış mekânsal özelliklere sahip alanlar haline gelmektedir. Kentlerin tarihi bölgelerinde genelde mekân kimliğinin korunamamasının arkasındaki temel nedenler, tarihi dokunun yıpranması, tahribatı veya yok olmasıdır. Buna karşılık, yeni gelişen kentsel alanlarda genellikle niteliksiz, yaşam kalitesi düşük ve birbirinin aynı mekânlar üretilmektedir. Plansız veya mevzi planlar eşliğinde kentlerin saçaklanarak hızla büyümesi sonucu, kent ve kır kimlikleri değişmektedir; kent-kır ayırımı ortadan kalkmaktadır. Kent çeperlerinde, kentle ilişkisi olmayan ve kente katılamayan bölgeler

oluşmaktadır. Kırsal alanların kimlik özellikleri yok olmaktadır. Kentsel gelişmeye yönelik kararların kâr-odaklı, kısa-vadeli bir anlayışla verildiği, kentsel rant baskısı altında hızlı yapılaşan kentlerimizde, yaşam kalitesi, yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik boyutları göz ardı edilebilmektedir. Özellikle kültürel ve çevresel değerler, hızlı kentleşme sürecinde göz ardı edilmektedir. Yaşam kalitesi aynı zamanda, Türkiye’den yurt dışına olan beyin göçünün de ekonomik nedenlerden sonra en önemli sorun başlığı olmakta ve yurt dışından tersine göçün istenilen düzeyde gerçekleşmemesinin de önemli etkenlerinden biri olmaktadır⁵⁷.

Kentsel çevrede nitelikli mekânların üretilmemesi, planlama ve tasarımda bütünsel yaklaşımın eksikliğini ortaya koymaktadır. Üreticilerin hep parsel düzeninde tek tip bina üretmesi, aynı şema üzerinden hareket etmesi, sadece parsel dayalı proje yaklaşımının kentsel mekân ve yaşam kalitesini sağlamak konusunda çözüm olmadığı sonucunu açık bir şekilde ortaya çıkarmaktadır.

Planlama ve tasarımda yere özgü özellikler göz ardı edilmektedir. Planlama ve tasarımda yaşanabilirlik gibi kavramlar ilkesel olarak bilinmesine rağmen, bu kavramlara ilişkin uygulama ölçütlerinin (yaya ve toplu taşıma önceliği, kentsel geçirgenlik, karma kullanım, enerji verimliliği vb.) planlarda ve tasarımlarda gereğince kullanılmadığı görülmektedir.

Kamusal açık alanların kentteki varlığı, sürekliliği ve kullanılabilirliği kentsel yaşam ve mekan kalitesinin en önemli bileşenlerinden biridir. Örneğin, yeşil alanlar, insan ile doğa arasında bozulan ilişkiyi dengelemede ve kentsel yaşam koşullarının iyileştirilmesinde önemli bir konuma sahiptir. Kentlerimizde yeşil alanların azalıyor olması insanları doğal ortamdan uzaklaştırmakta, fiziksel ve zihinsel açıdan olumsuz etkilemekte, kentsel alanları monotonlaştırmakta, yaşam kalitesini düşürmektedir.

Türkiye’de, özellikle 1980 sonrası büyük ölçekli ulusal ve uluslararası sermayenin kar güdüsünün ön planda olduğu dönüşüm projeleri, kentlerin gereksiz yayılmasına, kültürel, tarihi ve doğal zenginliklerin tahribine, ekonomik, toplumsal ve çevresel sürdürülebilirlik ilkesine karşı, kamu kaynaklarının verimsiz kullanımına, aynı zamanda israfına, yerele özgü olmayan, toplumsal eşitsizliği, dışlamayı ve kutuplaşmayı artıran kentsel mekânların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Otomobilli erişime dayalı bu yeni kentsel gelişme alanları,

---

⁵⁷ Şehircilik Şurası (2017). Komisyon Raporları, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara.

korunaklı (güvenlikli) konut siteleri, çevresinden izole iş ve alışveriş alanları ile kentsel yaşam kalitesi açısından çok değerli mahalle ve sokak ölçeklerinin yok olmasına neden olmaktadır. Yerelde yaşanabilirlik ve mekân kalitesi açısından bakıldığında özellikle büyük şehirlerimizde yaşam kalitesi riski büyümektedir.

6306 sayılı ‘Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’un (2012) uygulama yönetmeliğinde yaşam kalitesinin artırılması esasına yer verilmiş ve Türkiye’de olası bir afetten etkilenmesi beklenen 6 milyon konutun yenilenmesi veya güçlendirilmesi gerektiği son yıllarda önemli bir gündem oluşturmuştur. Bu sürece bağlı uygulamalar, özellikle İstanbul’da hızlı bir şekilde başlamış ve devam etmektedir.

Ne var ki, kentsel dönüşümün şimdiye kadar yapılan uygulamaları travmatik sonuçlar doğurmuştur. İmar uygulama araçlarının kısıtlı olması, mevcut-yapılmış kentsel çevrelerde, yoğunlukların azaltılması ve donatı alanlarının artırılmasını sağlayan, mülkiyet ve yaşam haklarını koruyan imar uygulama araçlarının olmayışı, dönüşümle birlikte oluşturulmak istenen çevrelerin yüksek yoğunluklu dönüşümü nedeniyle yaşam kalitesi azalmaktadır. Bu nedenle, imar hakları artışına dayalı yapılacak kentsel dönüşüm uygulamaların kentlerdeki yaşam kalitesi seviyesini yükseltmek yerine düşüreceği; doğal afet zararlarını azaltmaya çalışırken sosyal afet risklerini artıracığı yönünde şüpheler gündeme gelmektedir. Diğer bir deyişle, dönüşüm uygulaması sonrası, mevcudun üzerinde bir nüfus yerleşiminin öngörüldüğü alanlarda, bu nüfusun ihtiyaçlarını giderecek düzeyde kamusal hizmetler sağlanamamış ise, bölgedeki kentsel yaşam kalitesini artırmak temel amacı ile başvurulmuş olan kentsel dönüşüm uygulaması, yapıların depreme dayanıklı hale getirilmesi ve fiziki stokun yenilenmesi haricinde başarıya ulaşamayacak ve aksine kentsel yaşamı ve toplumsal yapıyı olumsuz yönde etkileyecektir.

Türkiye’de kentsel dönüşümde en çok ön plana çıkarılan konu gecekonduların dönüşümüdür. Büyük emlak sermayesinin dikkatini çeken gecekondular hızla biçim değiştirmektedir. Ancak, kentsel yaşam kalitesi zaten düşük olan bu bölgelerdeki dönüşüm problemi yalnızca fiziksel mekanın dönüşümüne indirgenmiştir ve toplumsal, ekonomik ve çevresel boyutları genellikle göz ardı edilmektedir. Daha önce bölgede yaşayanların giderek başka yerleri dönüştürmesi ve bozulan çalışma-yaşam bütünlüğü nedeniyle bu grupların sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda yaşam kalitesi riskleri artmaktadır.

Yasal/Yönetmelik Yapıya İlişkin Sorunlar⁵⁸

Ülkemizde hukuk mevzuatı içinde kentsel yaşam kalitesi bağlamında etkin kavramlara yer verildiği söylenebilir. Ancak uygulama yönünden aynı değerlendirmeyi yapmak zordur. Zira mevzuatın uygulanmasında, yönetim, denetim, katılım sorunları bulunmakta ve kentsel yaşam kalitesini iyileştirmeye dönük hükümler uygulama süreçlerinde etkili olamamaktadır.

Yasa, yönetmelik, kural ve standartlara yönelik önemli norm, esas ve hükümlerin yanında, kanun hükümleri içine dahil edilmiş mekansal konuların düzenlenmesini hedefleyen bölgesel şartlar, katılım, kent vizyonu, koruma - kullanma dengesi, mahalli hususiyet, sektörler arası entegrasyon, sürdürülebilirlik ilkesi, şehirleri gruplara ayırma, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama gibi ifadeler projelerde ve uygulamalarda gerekli ilgiyi görmemektedir. Kanunlardaki soyut kavramların ikincil mevzuat (yönetmelikler, genelgeler vs.) vasıtasıyla somut açıklamalara kavuşturulamaması nedeniyle, söz konusu kanun hükümleri de gerekli yaptırım gücünü kazanmamaktadır.

Örneğin, kentsel yaşam kalitesi açısından özellikle önem taşıyan “sürdürülebilirlik” kavramı mevzuatımız içinde (kanunlarda ve yönetmeliklerde) yoğun olarak yer almaktadır. 2006 yılında Çevre Kanunu’nda değişiklik ile “sürdürülebilir çevre” kavramına yer verilmiş ve tanımlanmıştır. Bütün bu gelişmelere karşı, uygulama ve verimlilik yönünden, söz konusu “sürdürülebilirlik” normu etkinliğe kavuşmamıştır.

Diğer bir örnek, mekânsal düzen bakımından etkili bir konu olan “bağlam” ile ilgilidir. Plan ve projelerin yapım aşamasında ve uygulama süreçlerinde göz ardı edilmemesi gereken “bağlam” faktörü, mevzuatımız içinde çok net ve açık biçimde çevre imar bütünlüğü, çevre şartları, çevreye uyum, dengeli çevre, fiziksel çevrenin ulaşılabilir ve yaşanabilir olması gibi ifadelerle hukuki dayanak kazanmıştır. Ancak ne yazık ki, bu kavramların hiçbir şekilde yaptırım veya yönlendirme gücü bulunmamaktadır.

Genel bir değerlendirme ile, “hukuki belirlilik” ilkesinin öncelikli olarak benimsenmesi ve kentsel yaşam kalitesine verimli katkılar sağlayabilecek olan hukuki kavramların “yaptırım gücü” kazanması yönünde düzenlemelerin yapılması önem taşımaktadır. Çok doğaldır ki, yapılacak düzenlemelerin uygulayıcılarının yerel yönetimler olması sebebiyle, yerel kurumlarda kapasite geliştirilmesi hususunun da gündemlerde yer alması sağlanmalıdır.

---

⁵⁸ Duygulu, F., ÖİK Çalışma Grubu Özel Raporu

Veri Altyapısı Eksikliği ve Kurumsal ve Teknik Altyapı Sorunları:

Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi ve kentlerin karşılaştırılmasına imkan verecek veri altyapısının eksik olması sebebiyle kentsel yaşam kalitesi ve kentsel hizmetlerin kalitesi ölçülememektedir. Ayrıca, şehirlerimizde yere özgü değerler ve bilgiler planlama ve tasarım süreçlerine iyi aktarılamamakta ve yeterince yönlendirici şekilde kullanılamamaktadır. Bu açığı kapatmak için kent belleğine, kentsel mekân ve yaşam kalitesine dair göstergelerin, hızlı erişilebilir, kamu kurumlarının ve üniversitelerin kolaylıkla kullanabileceği, kullanıcı dostu dijital veri tabanları yoluyla oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır⁵⁹.

Ülkemizde son yıllarda temel istatistiki verilerin mekansallaştırılması yönünde önemli gelişmeler yaşanmaktadır. MAKS ile ülke genelindeki tüm adres bileşenlerinin metinsel olarak yönetildiği ulusal adres veritabanına mekânsal bir boyut kazandırılacak ve CBS tabanlı Kent Bilgi Sistemlerine (KBS) sahip yetkili idarelerin ikinci bir manuel veri girişine ihtiyaç duymaksızın sistemlerin entegrasyonu sağlanacaktır. 2019 yılı sonuna kadar tamamlanması beklenen proje ile tüm binaların adreslerinin ilgili mekânsal boyutuyla elde edilmesi ve mekânsal olarak yönetilmesinin yolu açılacaktır. Böylece, istatistiksel çalışmalarda CBS teknikleri ile analize imkan sağlanacaktır. Bu gelişmenin kentlerde mekân-duyarlı yaşam kalitesi verileri oluşturma ve izleme açısından da çok önemli katkıları olacaktır⁶⁰. Örneğin MAKS sayesinde kentsel veya kırsal yerleşim yerlerinin mekânsal olarak tanımlanması ve bu şekilde değişimlerin izlenmesi mümkün olacaktır. Ayrıca, MAKS ülkemizdeki tüm bina ve konutlara ilişkin inşa yılı, kat sayısı, otopark, asansör ve yangın merdiveni mevcudiyeti, oda sayısı, ısıtma sistemi türü, mülkiyet durumu gibi temel nitelik bilgilerinin içerildiği; yetkili idarelerce sürekli olarak güncellenen ve bu kayıtların ilgili kurum ve kuruluşlarla eş zamanlı olarak paylaşılacağı merkezi bir veri tabanı olarak tanımlanabilecek Bina ve Konut Kayıtları Sistemi'nin (BKKS) kuruluşu için çok önemli bir altlık vazifesi görecektir.

3.2.5. Uluslararası Mukayeseli Olarak Türkiye Şehirleri İçin Temel Göstergeler ve Uluslararası Konum

Ülke verilerine dayalı olarak yapılan yaşam kalitesi kıyaslamaları o ülkenin kentleri arasındaki farklılıklar nedeniyle ülkeyi bütün olarak temsil etmekte yetersiz kalmaktadır.

⁵⁹ Şehircilik Şurası (2017). Komisyon Raporları, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara.

⁶⁰ TÜİK Resmi İstatistik Portalı, <http://www.resmiiistatistik.gov.tr/?q=tr/content/17-mekansal-adres-kay%C4%B1t-sistemi>

Dolayısıyla, bu bölümde, Dünya’da ‘kentsel yaşam kalitesi’ temel alanı ile ilgili önemli şehir endeksleri taranarak uluslararası konumlandırma yapılacaktır.

Kentsel yaşam kalitesi başlığı ile bilinen ve düzenli olarak yayınlanan belli başlı özel kurumların çalışmalarına bakıldığında Mercer Quality of Living Index, Numbeo Quality of Life Index ile The Economist Intelligence Unit tarafından üretilen The Global Liveability Report bu konuda öne çıkan çalışmalardır. Çalışmalarda kullanılan göstergeler, iyi yaşam kalitesine ulaşmak için bir yere özgü olan yaşam standartlarının ölçüsü olarak kullanılmakta ve yaşam kalitesinin öznel ve ölçülemeyen boyutları dışarıda bırakılarak daha çok nesnel boyutları ile ele alınmaktadır (Tablo 10). Türkiye’den bilinirliği en yüksek şehir İstanbul olduğundan yaşam kalitesi ölçümü ve kıyaslamasına dair bütün listelerde yer almaktadır.

Tablo 10. Uluslararası mukayeseli olarak Dünya şehirlerinin yaşam kalitesi standartları⁶¹

	Mercer	Numbeo	The Economist
Başlangıç Yılı	2008	2010	2011
Ölçümlenen Şehir Sayısı	231	184	140
Gösterge Sayısı	10 ana konu başlığı, 39 gösterge	8 alt endeksten oluşan ağırlıklandırılmış bütünleşik endeks	5 konu başlığında ağırlıklandırılmış 30 nitel ve nicel gösterge
Gösterge Türleri	1- Siyasi ve sosyal ortam, 2- İktisadi ortam, 3- Sosyo-kültürel ortam 4- Tıp ve sağlık hizmetleri 5- Eğitim ve okul kalitesi 6- Kamu hizmetleri ve ulaştırma, 7- Eğlence 8- Tüketici malları 9- Konut 10- Doğal ortam	1- Satın alma gücü 2- Güvenlik 3- Sağlık Hizmetleri 4- Yaşam maliyeti 5- Emlak fiyatlarının gelir durumuna oranı 6- Trafikte yolculuk süresi 7- Çevre kirliliği 8- İklim	1- İstikrar (%25) 2- Sağlık Hizmetleri (%20) 3- Kültür ve Çevre (%25) 4- Eğitim (%10) 5- Altyapı (%20)
Türkiye Şehirlerinin Konumu	Türkiye’den İstanbul 133. Sıra	Türkiye’den Bursa (49. Sıra), İzmir (95. Sıra), Ankara (121. Sıra), İstanbul 138. Sıra)	Türkiye’den İstanbul 114. Sıra
Veri zamanı	2017 verisi	2018 verisi	2017 verisi

⁶¹ Şehir endeksleri konusunda ayrıntılı bir karşılaştırmalı çalışma için bkz. Moonen, T. ve Clark G. ‘The Business of Cities 2013’ Report: <http://www.jll.com/Research/jll-city-indices-november-2013.pdf>

Economist Intelligence Unit tarafından 2012 yılında hazırlanan “En iyi şehirler sıralaması ve raporu” adlı çalışmada mekansal olarak düzeltilmiş kentsel yaşanabilirlik endeksinde standart kullanılan 5 ana kategorinin toplam ağırlığı (%75) azaltılarak, “Mekansal Karakteristikler” adı altında 6. kategori (%25) eklenmiştir. Bu yeni kategori şehirlerdeki yaşam kalitesinin mekânsal boyutlarını ortaya çıkarmayı hedeflemiş ve bu maksatla kent formu (saçaklanma, yeşil alan), kentin coğrafi konumu (doğal varlıklar, civar yerleşmeler ile bağı-izolasyonu) ve kültürel varlıklar ve kirlilik göstergeleri eklenmiştir. Bu kategoriler seçilirken ilgili herkesin faydasına (ör. yeşil alanlar) ve zararına (ör. hava kirliliği) olabilecek en kapsayıcı unsurlardikkate alınmıştır. Başka çalışmalarda, örneğin ARCADIS firması tarafından geliştirilen Sürdürülebilir Şehirler Endeksi’nde ise; konum, iklim ve kaynaklara erişim gibi coğrafi faktörlerin yere özgü durumları nedeniyle karşılaştırmalı çalışmalar için problemleri olduğu tespiti yapılmaktadır⁶².

Mekânsal boyuta yönelik yürütülen en önemli çalışmalardan biri AB ‘Kentsel Denetleme’ çalışmasıdır. 1997 yılında başlatılan Kentsel Denetleme Programından, Avrupa Komisyonu Bölgesel Politika Genel Müdürlüğü ve Eurostat-Avrupa İstatistik Kurumu sorumlu tutulmuştur. Oluşturulan kentsel istatistikler AB, Norveç, İsviçre ve Türkiye’nin dahil olduğu şehirlerde yaşam kalitesinin pek çok boyutunu kapsamaktadır. Kentlerin birbirleriyle karşılaştırılabilirdiği bu geniş kapsamlı veri tabanı sayesinde demografik, sosyal, ekonomik boyutlar ile, sivil yaşama katılım, eğitim ve öğretim, çevre, ulaşım, bilgi toplumu, kültür ve boş zaman değerlendirme başlıkları altında yer alan 250’nin üstünde gösterge ile irdelenmekte; bu şekilde kentlerdeki yaşam kalitesini belirleyen göstergeler üzerinden şehir bazlı karşılaştırmalar yapılabilmektedir. Kentsel Denetleme veri tabanında 1050 kent içinde bazı Türk kentlerine ilişkin verilere de (26 kent) erişilebilmektedir. Ancak bu kentlere yönelik veriler yalnızca belli göstergeler için söz konusu olup AB kentlerinde olduğu gibi geniş kapsamlı veri setleri bulunmamaktadır⁶³.

Türkiye kentlerine yönelik veri TÜİK Kent Araştırması ile Eurostat’ın ortak çalışması ile oluşturulmuştur. Türkiye bu çalışmaya Eurostat’ın belirlediği kriterlere göre seçilen 26 il bazında dahil olmuştur. Seçilen 26 il merkezinden tanımlanan alan birimlerine göre, belirlenmiş değişkenler için demografi, sosyal durum, ekonomik durum, toplumsal duyarlılık,

---

⁶² ARCADIS (2016). Sustainable Cities Index 2016 Report.

⁶³ EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/cities/data/database>

eğitim ve öğretim, çevre, ulaştırma, kùltür ve eğlence alanlarında elde edilen veriler ve üretilen göstergeler sunulmaktadır. Ancak tüm veriler 2000-2004 yılları arasında kapsamaktadır⁶⁴.

Uluslararası mukayeseli örneklere genel olarak bakıldığında Türkiye kentlerinin İstanbul haricinde uluslararası platformda temsil düzeyinin sınırlı olduğu gör÷lmektedir. Bu durum uluslararasılaşma ve bilinirliğin ötesinde veri erişilebilirliği gibi pek çok kısıtın sonucu olarak gör÷lebilir. Ancak, kenti küresel karşılaştırılabilirlik göstergeleri ile algılayan bir model çerçevesinde değerlendirdiğimizde, alınacak sonuç bir fikir verse de en iyi sonuca erişildiği düşün÷lmemelidir. Her kentin kendine özgü nitelikleri olduğu ve bunun özgün bir model içerisinde değerlendirildiği takdirde ortaya anlamlı sonuçlar çıkabileceği unutulmamalıdır. Burada dikkat çekici diğer bir husus kentler arası uluslararası mukayeseli çalışmaların bir yarışma olmadığıdır. Dolayısıyla, yapılan tetkik ve araştırmaların kentlerin yarıştırılmasından ziyade yaşam kalitesi bakımından mevcut durumun mukayeseli olarak daha iyi tahlil edilebilmesi ve tüm kentlilerin yararına hizmet etmesidir ⁶⁵.

3.2.6. Dünya'daki Eğilimlerin Türkiye'deki Dinamiklere Muhtemel Yansımaları

Kentsel yaşam kalitesini etkileyen Dünya dinamikleri ve bununla ilgili olarak Türkiye'deki muhtemel yansımaları üç ana başlıkta ele alınmaktadır:

1. Alternatif Ekonomiler: Mutluluk Ekonomisi, Armağan Ekonomisi/Paylaşım Ekonomisi, Döngüsel Ekonomi, Kreatif Ekonomi

Günümüzde “mutluluk” ekonomide önemli bir yere sahiptir. Refah, kalkınma literatüründe sanayileşmenin fiziki sermayesi yerine daha insan odaklı göstergelerle tanıtılmaktadır. Çevreye hassasiyet, eğitim gibi unsurların yanına mutluluk da refah kriteri olarak endekslerde yer almaya başlamıştır. Mutluluk ekonomisi (happiness economics) adı altında yapılan çalışmalar ‘refah iktisadı’ ve ‘kalkınma iktisadı’ alanları altında yer almakta ve sayısı dünyada hızla artmaktadır. Refah iktisadı içinde tartışmalar “mutluluk” kavramının

⁶⁴ TÜİK, Bölgesel İstatistikler: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/kentArastirmasiSorguGiris.do#>

⁶⁵ Örneğin, Melbourne gibi The Economist Intelligence Unit Global Liveability Index çalışmasında üst üste 7 yıl ilk sırada yer alan bir kent içinde bile kentli orta sınıflar yaşanabilirliği sağlıklı yaşam çevreleri, kùltür ve sanata daha fazla önem veren yatırımlar olarak algılarken, kent yoksullarında ise iş, konut ve sosyal hizmetlerde sosyal adalet olarak karşılık bulmaktadır. Dünya kentleri arasındaki yarışmacılıkta belirlenen kriterler genellikle kentli orta ve üst sınıf yaşam tercihlerini yansıtmaktadır (bkz. Holden ve Scerri, 2013).

“fayda”nın yerini almasına yönelik iken, kalkınma iktisadında ise mutluluğun gelişmişlik düzeyinin belirleyicileri arasında yer alması gerektiği tartışılmaktadır⁶⁶.

Armağan ekonomisi ve paylaşım ekonomisinde ise paranın en önemli yaşam kalitesi ölçümü olmasına bir genel karşı çıkış vardır. Ölçülebilirlik/nicelik yerine nitelik ön planda tutulmaktadır. Bunun yerine özneller arası düzeyde kurulan toplulukların birbirlerinin ihtiyaçlarını bildiği, bunu karşılıklı ilişki ve dayanışma içinde ve geri dönüş beklentisi içermeyen ama memnuniyeti ve aidiyet duygusunu artıran yaklaşım önerilmektedir. Askıda ekmek, eski mahalle dokusundaki su sebilleri, imece gibi Anadolu geleneklerinin yanında, zaman, beceri, eşya vb. takası ve paylaşımına dayalı modern uygulamalar ile kapsamını genişletmektedir. Burada para dışında bir değişim değeri ortaya çıkmaktadır. Bu değişim değeri, parasız bir sistemde, enerji, zaman ve beceriler olarak herkesin doğal olarak sahip olduğu ve katılımın “yapabilirliğini” sonsuz bir biçimde genişleten ve ‘gönüllülük’ esasında geliştiren bir yapı tanımlamaktadır. Özellikle Y kuşağının çevre ve sosyal duyarlılık konularına artan ilgisi ve sosyal medya gibi yeni iletişim ortamları bu gelişimi hızlandırmaktadır. Diğer yandan, paylaşım ekonomisi adı altında özellikle ulaşım, konaklama gibi sektörlerde hızlı bir ticarileşmenin olduğu da not edilmelidir.

Döngüsel ekonomi yaklaşımı da "Gezegenin sınırları içinde, daha iyi yaşamak" mottosu ile geri dönüşüm metotlarının kapsamını genişleterek sınırlı Dünya kaynaklarının daha iyi kullanılmasının yollarını aramakta, aşırı tüketimciliğe ve hazcılığa dayalı postmodern yaşam kültürünü eleştirmektedir. Döngüsellüğün ekonomi ve çevre açısından sınırlı kaynakları "daha iyi kullanmak", ‘tüketici’ yerine ‘kullanıcı’; ‘atık’ yerine ‘kaynak’ yaklaşımını geliştirmek hedefi vardır. Döngüsel ekonomiyi destekleyen kendin yap kültürü (do-it-yourself) sen de yap hareketi (maker movement) temelinde ‘kendi ürününü tasarla, üret, paylaş!’ ve ‘az tüket, çok yaşa’ prensiplerine dayanmaktadır. Paylaşım ekonomisi ile de iç içe geçen döngüsel ekonomi yaklaşımında ‘kullan at’ tüketimden ‘ortak kullan’a doğru bir geçiş görülmektedir. Nesne Kütüphanesi (tamir aletlerinin ortak kullanım alanları) ve Tamir Atölyeleri (Repair Cafe)⁶⁷ bu yaklaşıma örnek verilebilir. Burada kısaca belirtilen tüm alternatif ekonomik yaklaşımlarda

---

⁶⁶ Veenhoven ve Dumludağ (2015). İktisat ve Mutluluk, İktisat ve Toplum Dergisi, Sayı:58, sf.46-51.

⁶⁷ İlk Repair Cafe 2009’da Amsterdam’da bir kadın sosyal girişimci tarafından kuruldu. Bugün, Dünya’da 1286 lokasyonda Repair Cafe var: <https://repaircafe.org/>

Aristocu anlamda eudaimonic bir iyi olma halini destekleyen yaşam kalitesi düşüncesi ön plana çıkmaktadır.

Kreatif ekonomi ve kreatif şehirler mantığında beşeri sermaye ve özellikle de yetenekli insan gücünün ekonomideki belirleyici rolü üzerinde durulmaktadır. Beşeri sermayenin iktisat modelleri ve belirleyiciliği artmakta, yetenekli bir kreatif ekonomi üreticisi sınıf üzerinde yükselen bir gelişme biçimi doğmaktadır. Bu ekonominin temel anahtarı kreatif endüstrileri harekete geçirecek yetenek havuzunun kentteki varlığı (çekilebilmesi ve tutulabilmesi) ve bu grubun tercihlerine uygun çekici yaşam çevrelerinin oluşturulmasıdır. Bu düşüncede, kentlerin kreatif sınıfı kendine çekebilme ve elde tutabilme için büyük bir yarış vermesi öğütlenmektedir. Kreatif sınıfın beğeni ve yaşam tarzı tercihlerine yönelik birinci sınıf kentsel altyapıların varlığı, doğal (ör.göl, şelale, orman) ve kültürel (ör. sinema, tiyatro) letafet kaynaklarınca zengin yer kalitesi ve sunduğu otantik deneyimler, bohem yaşam kültürü, kültürel çeşitlilik, geniş iş piyasası gibi nitelikler kentleri bir adım öne taşımaktadır.

Mekan kalitesinin yarışan kentler çerçevesinde önemine işaret eden Richard Florida, teknoloji, tolerans ve yetenek olarak özetlediği kreatif ekonomi yaklaşımında bahsettiği yeni kreatif sınıfın özgün, otantik yaşam çevrelerini tercih ettiğini ve bu anlamda yerin sunduğu kalitelerin yaşam tercihlerinde belirleyici olduğunu ifade etmektedir (Tablo 11). Burada bahsedilen yerin kalitesi temel servislere erişim ve iyi nitelikteki kentsel altyapıları kullanmaktan fazlası anlamına gelmektedir: “mekanın kalitesi resmin eksik parçasını tamamlar. Mekanın kalitesi genç kreatif çalışanların hayal gücünü, ilhamını ve tasarımlarını yakalayabilme maharetidir”⁶⁸. Florida’ya göre mekan kalitesi üç temel soru etrafında şekillenmektedir:

- Orada ne var? (ilham verici, keyif verici ortamlar ve letafet kaynakları)
- Orada kim var? (insanların çeşitliliği)
- Orada neler oluyor? (canlı sokak/kent yaşantısı, kafe kültürü, sanat ve müzik, zengin dış mekan aktiviteleri, etkinlikler, festivaller)

---

⁶⁸ Florida, R. (2005). *Cities and the creative class*, sf.86, Routledge, New York.

Tablo 11. Mekan kalitesi bileşenleri ve göstergeleri

Kalite Bileşenleri	Göstergeler
Çeşitlilik	İşlevsel çeşitlilik, kimlikli mahalleler, yeterli kentsel yoğunluk
Spesifik Letafet Kaynakları	Bireysel spor aktivite imkanları, kişi başına düşen restoran ve rekreasyon alanı, kamu alanı ve enformel buluşma/karşılaşma alanları
Yaşanabilirlik, kültür	Kültürel ve müzikal etkinlikler, kişi başına düşen canlı performanslar
Teknoloji ve yenilikçilik	Kişi başına düşen patent sayısı ve yüksek teknolojili ürünlerin oranı
Yetenek	Üniversite ve üstü diplomaya sahip kişilerin oranı
Yaratıcılık, bohemlik	Sanatsal yönden yaratıcı insanların oranı
Tolerans ve açıklık	Yabancı uyruklu doğanların oranı, toplumsal cinsiyet
Estetik	Mimari, parklar, kentsel kültürel miras
Çevre ve sürdürülebilirlik	Doğal ve çevresel varlıklar, çevre kalitesi, eski endüstriyel sahaların yeniden işlevlendirilmesi
Güvenlik	Suç istatistikleri

Kaynak: Trip (2007)

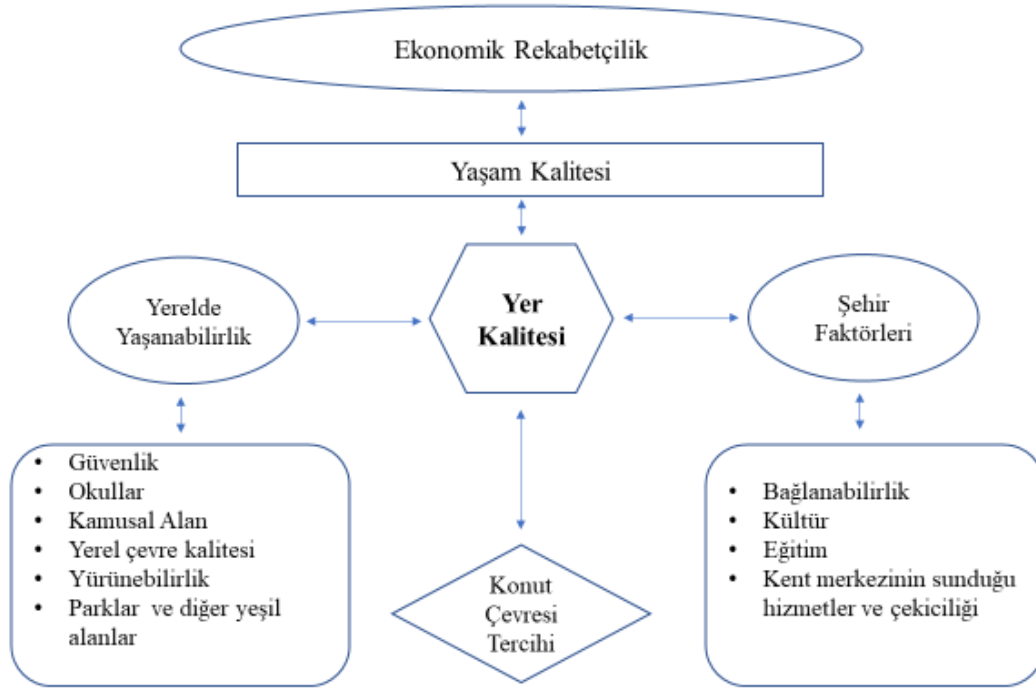
Kunzmann ise bu küresel mekân kalitesi yaklaşımının yerel kimlik üzerindeki olası negatif etkilerine karşı (aşırı tüketim, değer sistemlerinin tektipleşmesi vd.) dikkatli olunması gerektiğinden bahsederek erken bir uyarıda bulunmuştur⁶⁹. Florida'nın kreatif üstün nitelikli işgücünü kentlere çekme ve tutma yaklaşımı Dünya çapında yerel yöneticiler ve politikacılar arasında popüler bir zemin bulmuş, kentin markalaşması ve yerin ticarileşmesi (place branding) noktasında pek çok sonuca da yol açmıştır. Tüm bunların ötesinde, 15 yıllık kreatif sınıf söylemi sonrası, yeni çalışması olan 'Yeni Kentsel Kriz'de Florida önceki düşüncelerinde sorunlar olduğunu, kentlerin artan eşitsizliği içinde yeni kreatif elit sınıfın korunaklı konut çevrelerinde steril yaşam ortamlarında bu durumu pekiştirdiğini, mutenalaşmaya yol açarak kentlerin kültürel hayatlarını da negatif etkilediğini söyleyerek daha dengeli bir kentsel gelişim için bir dizi öneri sunmaktadır: daha çok ödenebilir konut

⁶⁹ Kunzmann, K. (2004). Culture, Creativity and Spatial Planning, Town Planning Review, 75 (4):383-404.

arızı, altyapıya daha çok yatırım, servis işlerine daha çok ücret, toplumun güçlendirilmesi ve yerel liderlerin kendi ekonomilerini geliştirmelerine olanak verilmesi⁷⁰.

Llewelyn Davies Yeang'ın Kuzey İngiltere kentleri için yaptığı bir araştırmada ise kentsel rekabetçilik, yaşam kalitesi ve mekan kalitesinin konut çevresi tercihi nasıl etki ettiği gösterilmektedir (Şekil 10)⁷¹.

Şekil 10. Ekonomik rekabetçilik ve yer kalitesi ilişkisi

2. Yeni Gelişen Şehirleşme Eğilimleri ve Kentsel Yaşam Kalitesi

Dünyada yeni gelişen kentleşme eğilimleri incelenirken üzerinde ilk tartışılacak konulardan biri Gezegen Şehirleşmesi (Planetary Urbanisation) yaklaşımıdır. 2050 yılında Dünya nüfusunun %75'i kentlerde yaşaması öngörülmektedir. Kentler dünya ekonomisinin ana itici gücü olmaya devam edecek ve küresel gayri safi hasılanın yaklaşık %85'ini üretmesi beklenmektedir. Böylesine hızlı bir büyüme doğal kaynaklar, taşıma kapasitesi ve yaşam kalitesi açısından büyük zorluklar ve riskler getirecektir. Diğer taraftan, ani ve dengesiz mekânsal gelişme, sosyo-mekansal kutuplaşma ve bölgesel eşitsizlikleri gezegen ölçeğinde

⁷⁰ Florida, R. (2017). The New Urban Crisis: How Our Cities Are Increasing Inequality, Deepening Segregation, and Failing the Middle Class and What We Can Do About It, Basic Books, New York.

⁷¹ Llewelyn Davies Yeang (2006). Quality of Place: The North's Residential Offer Phase I Report.

görülmeyen ölçüde genişletecek olan şehirleşme bazı kentlere ekonomik fırsatlar sunarken bazılarında ise yaşam kalitesi azalmasıyla mücadele ile karşı karşıya bırakacaktır. Ancak, bu yeni şehirleşme dalgasını bir önceki dönemin tipolojik farklılıştırmaları (metropol-şehir, birinci-ikinci-üçüncü dünya, kuzey-güney, doğu-batı, kırsal-kentsel vb.) ile anlamak güçleşecektir. Günümüzün birbirinden ayrılan refah ve yoksulluk, gelişme ve bozulma, içme ve dışlama, merkezîyet ve marjinalite koşulları mahalleden gezegene kadar tüm mekânsal ölçeklerde karşılıklı olarak biri diğerini üretmeye başlayacaktır⁷². Büyük ölçekli kentsel kümelenmeler/konsantrasyonlar olarak algılanacak bu yeni durum mukayeseli kentsel yaşam kalitesi çalışmaları için yeni bir meydan okuma anlamına da gelmektedir. Mekansal-temelli veri ve yer-duyarlı haritalamaya dayalı göstergeler önem kazanacaktır.

Yine sürdürülebilirliği ön plana alan ve tüketimciliğe ve dünyanın hızlı dönüşümüne bir reaksiyon olarak gelişen Yavaş Şehir (Cittaslow) Yaklaşımı da başka bir alternatif sunmaktadır. Küreselleşmenin aynılaştırmaya başladığı kent çevreleri ve yaşam tarzlarını öz değerleri merkez alarak tersine çevirmeye çalışan bir kalite hareketi olarak Cittaslow 1999 yılında İtalya’da ortaya çıkmıştır. Kentsel yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla kentlerin kendilerini değerlendirmelerini ve farklı bir kalkınma modeli ortaya koymaları fikri ile gelişen düşünce günümüzde 30 ülkede 241 üyeye ulaşmıştır. Türkiye macerası ise İzmir’in ilçesi Seferihisar’ın 2009 yılında Cittaslow ağına katılması ile başlamış ve Türkiye’de de 14 yerleşime ulaşarak ulusal ağı oluşturmuştur. Yavaş yemek (slow food) ilkeleri ile de birleşen hareket yavaş yaşam, kent ruhu ve sürdürülebilir kalkınma temelinde küçük yerleşimler için alternatif bir gelişim çerçevesi önermektedir⁷³. Çevreden altyapıya, turizmden sosyal uyuma kadar, ‘yaşam kalitesi’ algısını merkeze alan yavaş şehir kriterleri aracılığıyla, şehirler yerel değerlerini koruyarak gelişebilir düşüncesi ön plana çıkmaya başlamıştır. Diğer taraftan, yerin markalaşmasına da yol açtığı için başlangıçta belirtilen kentsel yaşam kalitesi hedeflerinden sapma söz konusu olabilmektedir⁷⁴.

Diğer taraftan, özellikle metropollerde kentsel yaşamın getirdiği zorluk ve engelleri aşabilmek için optimizasyon, verimlilik, yenilikçi hizmetler ile bu hizmetlerin kalite ve

---

⁷² Brenner, N. ve Schmid, C. (2015). Towards a new epistemology of the urban?, *City*, 19(2-3), 151-182.

⁷³ Cittaslow Türkiye, <http://cittaslowturkiye.org>, Cittaslow, nüfusu 50.000 altında olan kentlerin üye olabildiği uluslararası bir belediyeler birliğidir.

⁷⁴ Coşar, Y. (2014). Yavaş Şehir Olgusunun Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Algılanan Etkisi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 226-240.

çeşitliliği gibi vaatlerle bir akıllı şehirler gündemi oluşmaktadır. Bu gündemin başında teknolojik altyapılar ve uygulamalar ile yaşam kalitesinin yükseltileceği iddiası bulunmaktadır. Her zaman, her yerde, herkesle ve her şey ile mottosuyla ‘kesintisiz’ bağlanabilirliğin bireysel yaşam memnuniyetini artırdığı, yeni sosyalleşme imkanları sağladığı öne sürülmektedir. Aynı zamanda, sensörler ile donatılmış akıllı şehir altyapılarının gerçek zamanlı izleme sistemleri oluşturarak kent yönetimlerinin daha hızlı ve esnek karar üretebilme yeteneğini geliştirdiği söylenmektedir.

İçinde bulunduğumuz dönemde etkili olan bu yaklaşımın arkasında dijitalleşme, büyük veri, sosyal medya, nesnelerin interneti gibi mega eğilimler durmaktadır. Akıllı kent düşüncesi ile teknolojik yenilikler bir kez daha kentsel mekanı dönüştürme iddiasını ortaya koymuştur. Bu seferki dönüşüm sektörel olmaktan ziyade gündelik hayatın fethine yöneliktir. Teknolojik olgunluğa ulaşan akıllı şehir uygulamalarının agresif bir pazarlama stratejisi ile öne çıkarıldığı bu tanımlamada vurgu daha çok enerji verimliliği, akıllı altyapı, açık veri, açık ağlar, nesnelerin interneti ve dönüştürücü mobil hizmetler üzerinedir. Ancak, akıllı kent tanımlaması da giderek etkisini yitirmektedir. Daha şimdiden bilge şehirler (wise cities) konuşulmaktadır. Özellikle nesnelerin interneti ve bunların gerektirdiği çok büyük veri ihtiyacının düzenli ve kesintisiz hale geldiği ortamda gündelik yaşamdaki etkisi daha belirgin hissedilecektir. Bugün dünyada petabyte’lar seviyesinde bilgi sanal ortamda saatlik olarak dolaşmaktadır. İnanılmaz bir hızla akan büyük veri denizinin kentlerin stratejileri ve karar verme mekanizmalarına eklemlendiği gerçek-zamanlı, çevik bir şehir yönetim paneli (dashboard governance) önem kazanacaktır⁷⁵. Akıllı trafik ve su yönetim-izleme sistemleri bu modelin önemli parçalarıdır. Büyük veri-çıkışlı bu şehirleşmenin altyapıları da sensörler, uydu alıcı-vericileri, kameralar ve akıllı telefonlardan oluşmaktadır. Bu farklı altyapıların bir araya getirildiği ve görsel analitik bir biçimde sunulup işlendiği paneller operatif anlamda çevik organizasyonel yapıları zorlamaktadır.

Şehir yönetim paneli algılamasını AB kapsamında çoklu ölçeğe (yerel, ülke ve bölge) taşıyan ve 13 temel alanda (ekonomi, eğitim, istihdam, enerji, çevre ve iklim, yönetim, sağlık, kentsel gelişme, demografi, ar-ge, güvenlik, sosyal konular, ulaşım ve erişebilirlik)

---

⁷⁵ Velibeyoğlu, K. (2016). “Akıllı Kentler: Vaatler ve Ötesi”, Yenilikçi Sürdürülebilir Gelişme Stratejileri Bağlamında Türkiye Ekonomisinin Geleceğine Yönelik Çözüm Arayışları içinde, Editör: Şanlısoy, S., 176 sf., DEÜ Yayınları, İzmir.

yenilikçi ve bilgilendirici web portalı olan T-panel Projesi'dir⁷⁶. Bu bölgesel gelişmeyi izleme aracı LUISA Modelleme Platformu üzerinde seçili göstergeleri çoklu ölçekte ve mekânsal bazda analiz ederek AB vatandaşları ve politika üreticilerine mekan-temelli projeksiyonlarla yol gösteren bir yapıda tasarımılanmıştır.

Bu olumsuz bakışın yanında kentsel teknolojilerin yakın ile ilişkileri azalttığı, kentsel kamu alanlarındaki güvenlik vb. tehlikeler yerine insanların konutlarına çekilmesine ve sosyal yaşamdan izole olmasına neden olduğu yönünde de kaygılar oluşmaktadır.

3. Yer in Oluşturulması, Ruhu ve Anlamı olarak Kentsel Yaşam Kalitesi

“Mekân”ı “yer”e dönüştüren ilkeler temelinde, yaşam kalitesini yükseltmek üzere, farklı tasarımlarla yeni kentleşme yaklaşımları gelişmektedir. Yer oluşturma (place making) pratikleri açısından ‘kendin yap şehirleşmesi’ (DIY Urbanism) ve ‘taktiksel şehirleşme’ (Tactical Urbanism) bu anlamda öne çıkmaktadır.

Kendin yap şehirleşmesi veya taktiksel şehirleşme kentteki sorunlara genellikle vatandaşlar veya mekanın kullanıcıları tarafından küçük ölçekli, düşük maliyetli, işlevsel ve çoğunlukla belirli bir aktivizm çerçevesinde yapılan müdahalelerle geçici çözümler getirilmesi hareketi olarak özellikle 2000 sonrası dönemde karşımıza çıkmıştır. Kentsel yer üretiminde katılımcı süreçler açısından önem taşımaktadır. Kendin yap şehirleşmesi ve taktiksel şehirleşmede görülen ortak özelliklere baktığımızda;

- Aktörlerinin bireyler veya küçük gruplar temel olmak üzere yerel yönetim birimleri, kamu kurumları ve kar amacı gütmeyen örgütler olduğu,
- Bir parsel, bina, park, otopark, sokak gibi küçük ölçeklerde faaliyet gösterdiği,
- İşlevsiz alanların değerlendirilmesi, bir sorunun kısıtlı kaynak kullanarak ve düşük maliyetli olarak hızlıca çözülmesi, ihtiyaçların giderilmesi, sanat ve aktivizm gibi amaçlara yönelik olduğu,
- Çoğunlukla geçici etkilere odaklandığı (kısa vadeli) görülmektedir⁷⁷.

Burada temel sorulardan biri yukarıda kısa çerçevesi verilen yeni planlama ve tasarım yaklaşımlarında gördüğümüz aktif vatandaş katılımının ve yer in ruhuna yönelik olguların yer

⁷⁶ AB T-Panel projesi <https://ec.europa.eu/jrc/en/territorial-policies/t-board>

⁷⁷ Kaya, İ. ve Görgün, E. (2017). Kentsel Mekân Üretiminde ‘Kendin Yap’ Hareketi, Planlama, 27(1), 57–74.

kalitesi çalışmalarına nasıl aktarılacağıdır: “Yerin anlamlılığı’nı geliştirerek yer kalitesini geliştirebilir miyiz? Biz bir yerde yaşarken oraya yer olma kalitesini sağladığı zaman anlam yüklüyoruz. Biz kentte bir alanı yıktığımız zaman anlamlar alanını yıkıyoruz. Onun için temel mesele bu anlamlar alanının nasıl geliştirilebileceğidir”⁷⁸.

Belirtilen noktada gündelik yaşam vurgusu ön plana çıkmaktadır. Yaşam kalitesinin önemi, gündelik yaşam koşullarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi konusundaki çabaların değeri ile bunun için yapılabilecekler katılım süreçlerinde tartışılıp toplumsallaşabilir ve ekonomi temelli kaygıların önünde yaşama ve insana yönelik kaygıların yer aldığı bir düşünce sisteminin oluşumu sağlanabilir⁷⁹. Bireyin öznel anlam alanı açısından baktığımızda ise bireyin sahip oldukları, becerileri ve yapabilirliklerinin yanında seçimlerinin de dikkate alınması onun öznel yaşam kalitesini geliştirecektir. Dolayısıyla, yer kalitesini gerçekleştirecek konulardan biri de seçeneklerin oluşturulması ve katılımcı bir ortamda değerlendirilebilmesidir.

---

⁷⁸ Tekeli, İ. (2014). Türkiye’nin kentleşme deneyiminden öğrenebileceklerimiz, TEPAV, sf.12.

⁷⁹ Montgomery (2013) Kentsel tasarım ve mutluluk ilişkisini araştırdığı Mutlu Şehir (Happy City) adlı çalışmasında mutluluğun kaynağını sosyalleşme olarak açıklamaktadır. Sosyal bağlantılar, mahalledeki komşular arasındaki güven duygusu bunun esas kaynaklarıdır.

4. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ

On Birinci Kalkınma Planı hazırlık çalışmaları kapsamında Kentsel Yaşam Kalitesi Özel İhtisas Komisyonu kamu kurumları, yerel yönetimler, üniversiteler, dernek, vakıf ve özel sektör temsilcilerinin katıldığı geniş bir çalışma grubundan oluşturulmuştur. Bu gruba yönelik olarak raportör, koordinatörlerin eşgüdümünde ÖİK'nın ana konusu olan kentsel yaşam kalitesi kavramına dair bilgi, tartışma konularına yönelik kavramlar, ÖİK'nın amacı, hedefleri, takvimi, tartışmak istediği alanlar olmak üzere bir ön rapor sunmuştur. Bu çalışmada kentsel yaşam kalitesine ait konular ekonomik yaşayabilirlik, sosyal yaşanabilirlik ve çevresel sürdürülebilirlik temel alanlarında komisyon üyelerinin görüşlerine açılmıştır.

Birinci hazırlık toplantısında komisyon üyeleri verilen temel alanları aşmaya ve geliştirmeye yönelik önerilerini paylaşmış, kentsel yaşam kalitesini kavramaya yardımcı olabilecek temel kavramların neler olabileceği ve nasıl sınıflandırılacağı üzerinde durulmuştur (Şekil 11 ve Şekil 12). Soyut değerler (niteliksel), ölçülebilir değerler (niceliksel) ve temel öznelilikler-ortak alanlar başlıklarıyla gruplanarak tekrar grupların görüşüne sunulmuştur. Daha sonra bu kavramsal tartışmadan hareketle, temel alanların yönetim/uygulama, ölçek ve ölçümlene açısından da değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu toplantıda ayrıca sivil toplum kuruluşu (STK), birlik, platform, meslek odası ve uluslararası kuruluşlar toplantı öncesi verilen şablona yönelik hazırladıkları kentsel yaşam kalitesi iyi uygulama örneklerinin sunumunu yapmışlardır. Bu örnekler daha sonraki toplantılarda rafine edilerek politika çıktılarıyla uyumlu bir şekilde ÖİK nihai raporu içindeki kutularda değerlendirilmiştir.

İkinci hazırlık toplantısı öncesinde, ilk toplantıda yapılan kavramsal tartışmanın sonuçları, katılımcılara ilk toplantıda örnekleri ile sunulan dünyadaki eğilimlerin yansımaları, ÖİK genel hedef ve çıktılarının ekseninde yeniden gruplandırılarak beş ana tematik kategoride toplanmıştır (Sınıflandırma için bkz. Ek1):

Tema 1'de kentsel yaşam kalitesinde kentsel hizmetlere erişim ve dağılım konusu incelenmiştir. Ülkemizde kentsel yaşam kalitesi başlığında değinildiği üzere eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel kentsel hizmetlere erişim ve adil dağılımı konusu halen çok öncelikli bir yer tutmaktadır. Özellikle kentleşmenin etkilerinin yoğun hissedildiği büyük kentlerimizde bu konu daha da önem kazanmaktadır. Dünyadaki yeni eğilimlerden olan akıllı şehir yaklaşımı

da verimlilik, kentsel hizmetlerin hızlı ve etkin erişimi üzerine iyileştirme önermesiyle bu alanda yapılabileceklerin daha geniş bir çerçevede, çok bileşenli ele alınabilmesine olanak tanımaktadır.

Tema 2’de kentsel yaşam kalitesinde ölçme ve değerlendirme başlığı incelenmiştir. Dünya eğilimlerine bakıldığında şehirleşmenin gezegen ölçeğinde önemli hale gelmesi, diğer yandan küreselleşme etkisi ile yere özgü niteliklerin hızla yok oluyor olması ile çok ölçekli ve yere duyarlı yeni ölçme yaklaşımlarının geliştirilmesi konusunu gündeme getirmiştir. Ülkemizde özellikle kentsel rekabetçilik ve makro sosyo-ekonomik gelişmişlik anlamında son yıllarda çalışmalar artmış ancak günümüz dünya eğilimleri içinde kesintisiz ve büyük veriye dayalı ölçümleme ve bilgi akışında sorunlar bulunmaktadır. Bu nedenle bu kategorideki çözümler yeni metodolojilere odaklanmıştır.

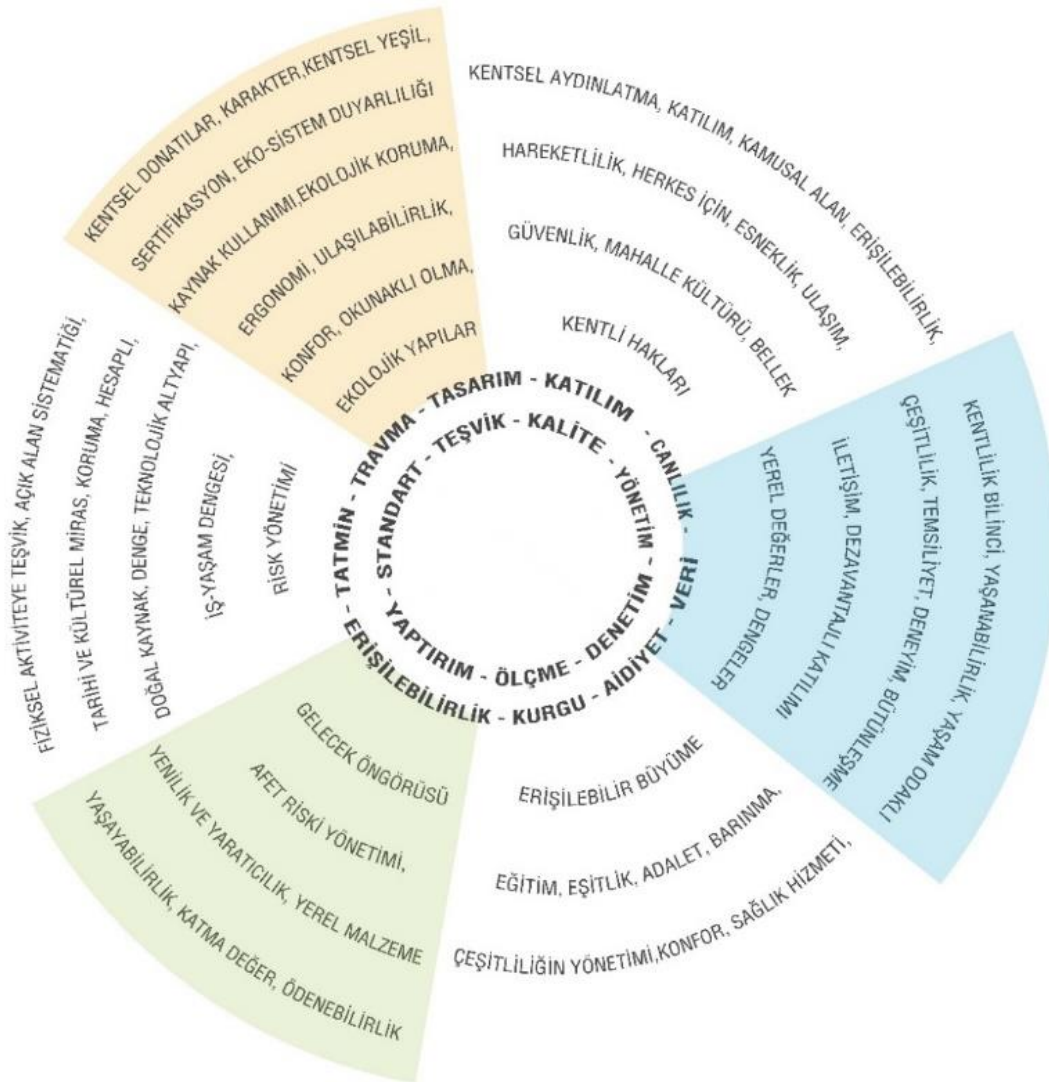
Tema 3’te ise mekânsal planlama, tasarım ve uygulamanın kentsel yaşam kalitesine yansımaları konusu ele alınmıştır. Burada özellikle kentleşmenin niteliksel ve kalite boyutundaki özellikleri 2017 Şehircilik Şurası’nda tartışılan kentsel kalite anlayışı ile bir arada düşünülerek gündeme taşınmıştır. Dünya literatüründe katılımcı süreçlerle yer oluşturma pratikleri, yerin kalitesi ön plana geçmeye başlamış ve buna yönelik kentsel tasarım stratejileri, tasarım rehberleri gibi kentsel kalite dili araçlarının oluşturulması öncelikli hale gelmeye başlamıştır. Bu çerçevede ülkemiz koşullarında nitelikli kentsel çevrelerin oluşturulması yere aidiyet ve bunun kentsel mekan kalitesinin oluşumundaki önemi üzerine tartışmalar örgütlenmiştir.

Tema 4’te kentsel yaşam kalitesinde kent bilinci ve sahiplenme konusu gündeme getirilmiştir. Özellikle literatürde yasal mevzuatta incelenen kentli hakları perspektifine dayalı uluslararası ve ulusal çerçevelerin önemi, kişilerin yaşadıkları çevrenin üretimi, kentli değerlerinin geliştirilmesi yönündeki uluslararası paylaşılan kentler gibi hareketler, bunun kent yaşamına ve kentli olma bilincine katkısı bağlamında konuların ele alınması kararlaştırılmıştır.

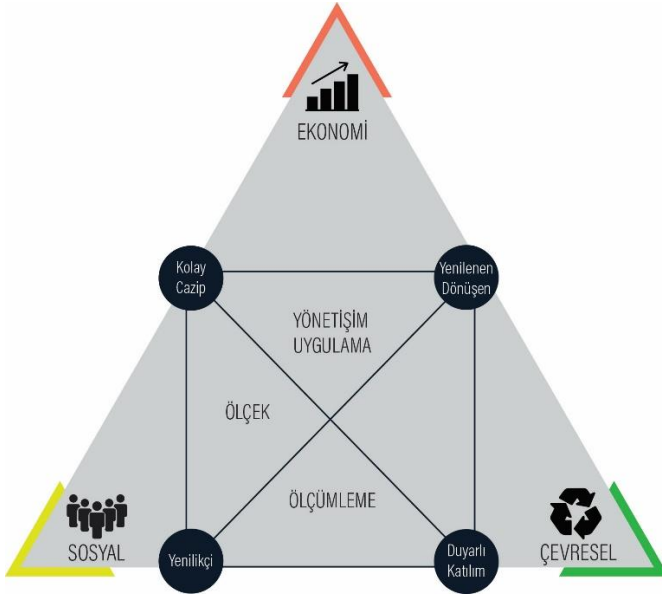
Tema 5’te yerel ve bölgesel kalkınmanın sağlanması ve kentsel yaşam kalitesi dünya literatüründeki yarışan kentler ve kentsel rekabetçiliğin ötesinde ele alınmış, kentsel yaşam kalitesinin sosyo-ekonomik kalkınmaya katkılarının neler olabileceği üzerine tartışmalar geliştirilmiştir.

İkinci hazırlık toplantısı öncesi konu uzmanlık alanlarına göre ve STK, üniversite, yerel yönetim ve kamu kuruluşları dengesi gözetilerek yeniden gruplandırma yapılmış, komisyon üyelerinin tartışmaya hazırlıklı gelebilmesi için tematik alanlara yönelik tartışma konuları iletilmiştir. Bu toplantıda amaç, hedef ve stratejilerin yanı sıra, kentsel yaşam kalitesi ile ilgili yapılması gereken araştırmalar komisyon üyelerinin oluşturduğu tematik gruplar bazında çalışılmıştır. İkinci toplantıda, belirlenen 5 tema etrafında geliştirilen öneriler (Bölüm 3.2) gruplar tarafından sunulmuş, bu sunumun geliştirilmesinde önerilerin temalara ve genel hedeflere uyumluluğunun artırılması amacı ile kavram içerik analiz yapılarak kelime bulutu olarak görselleştirilmiştir (bkz. Ek 2). Bu analizlerin, grup tartışma ve sunumlarının sonucunda nihai amaç, hedef ve uygulama stratejileri oluşturulmuştur.

Şekil 11. Kentsel yaşam kalitesini oluşturan kavramların tartışılması

Şekil 12. Kentsel yaşam kalitesine yönelik kavramların sınıflandırılması

4.1. On Birinci Kalkınma Planı Hedefleri ve Orta-Uzun Vadeli Hedefler

On Birinci Kalkınma Hedeflerinin gerçekleşeceği önümüzdeki 5 yıllık periyot (2019-2023) aynı zamanda Cumhuriyetimizin 100.yılı da olması sebebiyle teknolojiden, ekonomiye kültürden kentleşmeye kalite dilinin hakim olduğu bir dönemi yansıtabilecek şekilde düşünülmektedir. Plan döneminde daha önceki dönemlerde de vurgulandığı üzere bölgeler arasındaki kentsel yaşam kalitesi farklarının giderilmesi için kentsel hizmet etkinliğinin, erişilebilirliğinin ve dengeli dağılımının sağlanmasına yönelik yapılacak uygulamalar önemli olacaktır. Bu anlamda, aynı zamanda ortak yaşam kültürünü pekiştirecek kültür ve yaşam merkezlerinin kurulması, sağlıklı gıdaya erişimin mahalle ölçeğinde bir kentsel hizmet önceliği haline getirilerek bu yöndeki altyapıların tamamlanması, sağlıklı yaşamın bireyin kentsel yaşam kalitesinin öncelikli niteliği olduğu unutulmayarak bisiklet kullanımı gibi sürdürülebilir ulaşım altyapılarını ve farkındalığını (ör. bisikletle işe ve okula) özendirici çalışmaların yerel yönetimler tarafından kentsel yaşama adapte edilmesi sağlanmalıdır.

Kentlerde yaşam kalitesini geliştirmek kentliler arasında yaşam ortaklığı ve aidiyet bilinci ile birlikte düşünülmelidir. Bu yönde yerel yönetimlerce kentsel belleği geliştirici yer duygusunu güçlendiren mekân kalitesini ve yerin anlamlılığını pekiştirecek bütüncül proje uygulamaları ve eylem planları özellikle mahalle ölçeğinde yaygınlaştırılmalıdır.

Diğer yandan, On Birinci Kalkınma Planı dönemi içinde kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesinde farklı düzeylerde mekânsal verinin elde edilmesine yönelik altyapıların kurulması tamamlanmalı ve bu yönde kentsel hizmetleri geliştirici ihtiyaç analizleri ve tespitleri üretilebilmelidir. Kentsel yaşam kalitesi izleme merkezleri kurularak parçacıl ve kısıtlı ölçeklerdeki yaşam kalitesi ölçme çalışmaları bütünleştirilmeli, buldukları yerin temel ihtiyaç ve taleplerini analiz etmekte bir araç olarak kullanılmalı ve ayrıca karşılaştırılabilir hale getirilmelidir.

Türkiye'nin 2033 sonrası dönemi kapsayan orta ve uzun vadeli gelişiminde ekonomisinin yaptığı atılımı sürdürerek dünyanın ilk 10 büyük ekonomisi içinde yer aldığı, girişimci ruh ve üretim kapasitesinin arttığı bir döneme girmesi beklenmektedir. Özellikle gelecek şoklarına dirençli kentsel yapıların oluşturulması, insan odaklı sosyal kalkınmayı tüm toplumsal kesimleri kapsayacak şekilde uygulama yaklaşımı benimsenecektir. Orta ve uzun vadede fiziki altyapı yatırımlarının sürekliliği kadar ekonominin ana kaynağı olan insan kalitesine yönelik eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi alanlarda yapılacak yatırımların payı yükselecektir. Bir yandan BM yüksek insani gelişmişlik hedefleri kovalanırken diğer yandan sosyal gelişmişlik yönünde kentsel yaşam kalitesini geliştirici faaliyetler ve projelerin artması sağlanacaktır. Yükseköğretim, ticaret, turizm ve kültür gibi alanlarda kentlerin cazibe merkezi olması yönünde yatırımlar geliştirilirken şehirleşmede kalite birinci öncelik haline gelecektir.

Bu hedeflerin takibinde eğitim ve sağlık gibi öncelikli kentsel hizmetlerin adil dağılım ve erişiminin ötesinde tüm kentlerde kentsel hizmetlerin niteliğine yönelik kalite standardizasyonu sağlanmalıdır. Tüm bunlar akıllı şehir altyapıları üzerinde inşa edilmeli ve böylelikle kentsel hizmet sunumu kalitesi ve etkinliği yükseltilirken katılım ve yerel bilgiye erişim gibi toplumsal nitelikleri de geliştirilmelidir.

Türkiye kaynaklarını bir yandan kalkınma için etkin ve verimli kullanırken diğer yandan kıt ve değerli doğal varlıklarını düzensiz ve kontrolsüz şehirleşmenin getirdiği baskılardan korumak zorundadır. Ülkenin yeni şehircilik vizyonu doğrultusunda Şehircilik yaklaşımlarını yönlendiren “Şehircilik İnovasyon Merkezi”, “Şehir Tasarımları Platformu” gibi eşgüdüm sağlayıcı yapılar kurulmalıdır. Yerelde ise kentlerin varlık-odaklı vizyonları belirlenmeli ve yere özgü kent hikâyeleri oluşturulmalıdır. Kentlileri mekân üretim ve yönetim sürecine dahil edecek dönüşüm süreçleri yönetilmelidir. Kentlerimizin yere ve yerele özgü paylaşım, birlikte üretim kültürünü girişimcilik, yüksek teknoloji üretim ve nitelikli

eğitim/öğrenme ile buluşturacak yenilikçi ortamların kentsel yaşam doyumunu geliştireceği ve ekonomik sosyal gelişimi hızlandıracadığ unutulmamalıdır. Bu yönde orta ve uzun vadede iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılmasına ihtiyaç vardır.

4.2. Kentsel Yaşam Kalitesi Hedeflerine Dönuğ Genel Amaç, Hedef ve Uygulama Stratejileri

On Birinci Kalkınma Planı'na zemin oluşturacak politika hedef ve çıktıları ve öneri araştırma konuları katılımcılarla belirlenen 5 ana tema üzerinden aşağıda verilmektedir.

Tema 1. Kentsel Yaşam Kalitesinde Kentsel Hizmetlere Erişim ve Dağılım

---

Türkiye'de kentlerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı yükselmiş, şehirleşme hiç görülmeyen ölçüde artmıştır. Bu süreçte temel kentsel hizmetlere erişim sağlanırken bunların kalitesi ve adil dağılımı ile ilgili meseleler gündemde kalmaya devam etmiştir. Diğer taraftan, artan şehirleşme ile kentli bilinci ve kentsel kimlik sorunları daha yoğun hissedilmeye başlanmış, bu yönde ortak kamusal aktivitelerin oluşturulması ihtiyaçı gündeme gelmiştir. Sosyal bağlantılar, yaşam çevresinde kentliler arasındaki güven duygusu sosyal yaşanabilirliğin esas kaynaklarıdır. Dolayısıyla, kamu alanlarına ve bu duyguyu öne çıkaran yeni kentsel altyapılara her yaştan herkes için kapsayıcı, güvenli adil erişim en önemli kentli hakkı olarak karşımıza çıkmaktadır. Erişebilirlik ve hareketlilik konusu aynı zamanda sürdürülebilir ulaşım kapsamında da desteklenmelidir. Kentsel hizmetlerin kalitesini belirleyen farklı yaş ve grupların kentsel hareketliliğini destekleyici önlemlerin alınması, bisiklet gibi çevreci ve sağlıklı sürdürülebilir ulaşım türlerinin desteklenmesi, enerji verimliliği ve hareketliliği teşvik eden entegre ulaşım hizmetlerinin çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

Kentsel hizmetlerin erişimi ve adil dağılımı kadar kentlilerin yaşam kalitesini etkileyen bir başka boyutta verilen hizmetlerin koordinasyonu ve sürekliliğinde aranmaktadır. Bu kapsamda, özellikle akıllı şehirlerin gelişmesi bağlamında gelecek dönemde altyapı ihtiyaçının doğması beklenmektedir.

Genel Amaç: Kent, mahalle, sokak gibi farklı düzey ve ölçeklerde karşılanması gereken temel kentsel hizmetler belirlenecek ve bunlara tüm kentlilerin adil bir şekilde erişimi temin edilecektir.

Hedef 1. Kentsel hizmetlerin erişilebilir olması, yaygınlaştırılması ve hizmetlerin devamlılığı sağlanacaktır.

- Herkes için erişilebilirlik yaklaşımı geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Engelsiz kentler için evrensel tasarım, ergonomik tasarım, erişilebilir tasarım konularında somut stratejiler geliştirilmeli ve planlama sürecine aktarılmalıdır. Bu bağlamda, gerekli noktalarda erişilebilirlik standartları geliştirilmeli ve standartların uygulanması konusunda çaba sarf edilmelidir.
- Şehirlerin tasarlanmasında yeşil alan ve yeşil alanlara erişim dikkate alınmalıdır. Konut yaşam çevresinde ve yakınında kullanıcıların “özel yeşil alana sahip olmasını” teşvik edecek uygulamalar geliştirilmelidir.
- Kentsel dönüşüm projelerinde ve yeni yapılaşan alanlarda yeterli, donanımlı ve aktif kullanılacak yeşil alanlar belirlenmeli ve tanımlanmalıdır.
- Toplumsal katılım ekseninde ortak yaşam ve paylaşım kültürünü destekleyen kaliteli ve erişilebilir kamu alanları oluşturulmalı, her semtte belediyeler tarafından “kültür ve yaşam merkezi” işlevi görebilecek alanlar oluşturulmalıdır (Kutu 5).

Kutu 5. Toplumsal Yaşam işlevi gören alanların oluşturulması

ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KUŞÇAĞIZ AİLE YAŞAM MERKEZİ (KEÇİÖREN)

Ana fikir: Ruhun ve bedenun sağlıklı toplum oluşumuna katkıda bulunulması

Amaç/hedefler ve beklenen faydalar: Herkesin spor, sanat, eğitim faaliyetlerinden yararlanması amaçlanmıştır. Özellikle çocuklar ve gençlerin zararlı alışkanlıklara bulaşmadan vakit geçirebilecekler Jimnastik, Fitness, yüzme, futbol, basketbol, tenis, hamam, bowling, kamelya, kütüphane gibi imkânları vardır. İngilizce matematik vs. kurslar ile diğer müzik aktivitelerini yapabileceği kurslar düzenlenmektedir. Yürüme parkuru çocuk parkı, spor aletleri, özellikle yüzme havuzu, fitness ve jimnastik salonları herkese ve her yaşa hitap etmektedir. 40.000 civarında üyesi bulunan Merkezin uzak yerde ikamet edenlere otobüs servisi imkânı vardır. Bina içindeki aktivitelerden yararlanmak için üye olunması gerekmektedir. Bin dışındaki yürüyüş parkuru, çocuk oyun parkları herkese, kamelya vb. mekânlar herkese açıktır.

Kentsel yaşam kalitesine katkısı: Her yaşa hitap etmesi, bedensel ve zihinsel aktiviteleri barındırması kişilerin gelişimine olumlu katkı sağlamaktadır.

Başarı faktörleri: Her yaşa ve gruba hitap etmektedir. Çok çeşitli aktiviteleri barındırmaktadır. Başarılı olmasının en önemli unsurlarından biri de geniş bir alana (50.000 m2 üzerinde) sahip olmasıdır.

- Sağlıklı ve ödenebilir barınma konusu kentsel hizmet bağlamında değerlendirilerek erişilebilirlik bina ölçeğinde başlamalıdır. Bununla birlikte, tüm yapılar ulusal ve uluslararası erişilebilirlik standartları gözetilerek tasarlanmalı, mevcut yapılar erişilebilirlik mevzuatına uygun şekilde iyileştirilmelidir.
- Sağlıklı gıdaya ulaşmak yaşam kalitesinde önemli unsurlardan biri olarak değerlendirilmelidir. Sağlıklı gıdaya ulaşım konusunda mahalle/sem t pazarları yerel yönetimler tarafından yapılmalı/denetlenmeli ve bunun için etkin bir yönetim geliştirilmelidir.
- Altyapı hizmetleri koordineli yürütülerek kısa dönemli çözümler yerine uzun vadeli yenilikçi yaklaşımlar (galeri sistemi gibi) üretilmelidir.

Hedef 2. “Akıllı Şehirler” yaklaşımının kentsel hizmetlere erişimi artıracak şekilde ele alınması sağlanacaktır.

- Günlük hayatta yaşam kalitesini olumsuz etkileyen öncelikli kentsel sorun alanların anlık tespiti yapılmalı ve çözümlenmelidir. Bu yöntem özellikle sokak ve mahalle bazında kentsel hizmetlerde yaşanan sorunların (yol ağında karşılaşılan sorunlar, tehlike arz eden bir rögar, aydınlatma elemanlarının çalışmaması, yaya trafiğine engel olan hatalı park, engelli park yerlerinin işgal edilmesi, kaldırım rampalarının önlerine park edilmesi gibi) çözümünde uygulanmalıdır (Kutu 6).

Kutu 6. Mahalle düzeyinde kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin ölçülmesi

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MAHALLEM İSTANBUL PROJESİ

Ana fikir: İstanbul'da mahalle düzeyinde kentsel ve kamusal hizmetlere ilişkin bilgi edinmeyi etkinleştirecek, istatistiki bilgi, görsel dosya vb. datayı içerecek, online ve mobil ortamda kullanıma sunulacak, harita tabanlı bir veritabanı ve bilgi edinme sisteminin kurgulanması

Amaç/hedefler ve beklenen faydalar: İstanbul'da mahalle düzeyinde oluşturulacak ve yayınlanacak harita tabanlı ilk veritabanının inşa edilmesi, online ve mobil ortamda hayata geçirilmesi amaçlanmıştır.

Bu yönde beklenen faydalar arasında; mahalle düzeyinde nüfus ve demografik yapı, konut, eğitim ve okul, park ve rekreasyon, pazar alanı, kütüphane, sağlık merkezleri gibi kentsel ve kamusal alanlara ilişkin istatistiki bilgi, içerik bilgisi, interaktif haritada konum gösterimi, görsel dosyalar gibi verilerin kullanıcı dostu bir şekilde online ve mobil ortama aktarılması, coğrafi tabanlı haritalama sistemlerinden faydalanılması; kullanıcıya, yaşadığı mahalleye ilişkin bilgilerin net, anlaşılır ve görsel niteliği yüksek bir şekilde online ve mobil ortamda sunulması; kullanıcıların, mahallede bulunan eğitim kurumlarında bir öğretime düşen öğrenci sayısı, aile sağlık merkezlerindeki ortalama günlük muayene sayıları, mahallenin demografik yapısı, mahallede yaşayan bireylerin yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi ve medeni durumu gibi bilgileri, konut özellikleri, ortalama kira ve satış bedelleri, yakın çevredeki park ve rekreasyon alanları, parkların içerdiği aktiviteler, park ve rekreasyon özellikleri gibi bilgilere hem istatistiki, hem görsel hem de konumlandırma açısından online ve mobil ortamda ulaşmasının sağlanması; yerel yönetimlere ve ilgili birimlere karar alma mekanizmalarında kullanabilecekleri bir altlığın geliştirilmesi ve sürdürülmesi sayılabilir.

Kentsel yaşam kalitesine katkısı: Mahalle ölçeğinde derlenen sosyoekonomik veriler ışığında kamu harcamalarının daha etkin yapılması ve böylece kentsel yaşam kalitesindeki eksikliklerin giderilmesine yönelik bir altlığın oluşturulmasıdır.

Başarı faktörleri: Mahallem İstanbul online ve mobil uygulama kullanıcı sayısının yaygınlığı, yerel yönetimler ve ilgili birimlerin veritabanı sisteminden faydalanabilmesi, başka il ve ilçelerde uygulanabilirliğinin sağlanması ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması olarak sayılabilir.

Daha fazla bilgi için: <http://www.mahalleistanbul.com/>

- Araç paylaşımı, bisiklet kullanımı gibi kentsel hareketlilikte farklı ulaşım modları kentsel yaşama adapte edilmelidir.
- Kentsel yaşamda, özellikle yeni gelişen bölgelerde, enerji, sokak aydınlatma, elektrikli şarj altyapısı gibi akıllı şehir çözümleri, yenilenebilir kaynaklar ve akıllı bina teknolojisi teşvik edilmelidir.
- Halkın katılımının desteklenmesine yönelik teknolojik altyapı geliştirilmeli ve kamu hizmetlerine 7/24 erişilebilirlik ve bağlanabilirlik sağlanmalıdır. Örneğin, sanal vatandaş platformu türü uygulamalar oluşturularak belediye meclisinde tartışılacak gündem maddesi önerileri toplanmalıdır.
- Kentsel yaşamın içindeki mobil hizmetler, web sayfası gibi uygulamalar engelli ve yaşlı vatandaş kullanımına uygun hale getirilmelidir.

- Teknolojik altyapıların (wifi altyapısı vb.) kentsel mekânlara entegrasyonu sağlanmalıdır.
- Kent yönetimi ve belediyecilik konusuna yönelik akıllı şehir uygulamalarının dijital stratejileri oluşturulmalı, ulusal/uluslararası standartlar izlenmelidir.
- Teknolojik-dijital, inovasyon okuryazarlığı yaygınlaştırılmalı ve meslek dersleri sayesinde hayat boyu öğrenim teknoloji ile desteklenmelidir.
- Kentsel hizmetlere erişimi artıracak uygulamaların faydaları konusunda kentlilerin yöneticileri yönlendirmesine imkân verecek kullanıcı, araştırmacı, karar verici ara yüzleri olan mobil uygulamalar ve kent bilgi panelleri (city dashboards) ve tematik paneller geliştirilmelidir.

Hedef 3. Kent içi ulaşım sistemleri ve yaya dolaşımı ile kentsel kamusal alanların tüm kentliler için erişilebilir olması sağlanacaktır.

- Kamusal alanlar arasında bir kademelenme oluşturarak farklı tür ve ölçeklerde alternatifler sunan kamusal alan ağları geliştirilmeli ve bunlar arasında yayalar için cazip ve güvenli yollardan oluşan bağlantılar kurulmalıdır. Parklara ve yeşil bölgelere erişim güçlendirilmelidir.
- Sokaklar, müşterek kullanıma yönelik tasarlanmalı ve her sokakta küçük yaşam alanları oluşturulmalıdır. Bu alanlar, bölgede canlılık ve çeşitlilik sağlayacak karma kullanıma uygun, o yere özgü bitkilendirme ve kent tarımını içerecek özelliklere olanak vermelidir. Sokağın ilk işlevi toplumsal buluşma ve iletişim mekânı olacak şekilde yeniden ele alınmalıdır.
- Sokak kullanıcılarının ihtiyaçlarına göre, yaşam ölçütleri bağlamında, taşıt trafiği sınırlandırılmalıdır. Mahallede yaşayanların belli saatlerde taşıttan arındırılmış şekilde sokaklarını kullanabilmeleri, çocukların sokakta oynayabilmeleri ve ancak belli bir saatten sonra sokağın otopark olarak kullanılabilmesi sağlanmalıdır.
- Sokak ve cadde kademelenmesine göre kent mobilyaları, peyzaj unsurları ve yayalar için yön bulmayı kolaylaştıracak bilgilendirme ve yönlendirme amaçlı düzenlemeler uygulanmalıdır. Temel rotalar üzerinde karakteristik banklar, sanat eserleri, belli kaldırım taşları, ışıklandırma ve kent peyzajı gibi kolayca tanınacak özgün kentsel unsurlar oluşturulmalıdır.

- Sokak ve cadde kademelenmesine göre yol güvenliği ve erişilebilirliği sağlayacak tasarımlar, paylaşımlı sokak uygulamaları ve trafik durultma yöntemleri yaygınlaştırılmalıdır.
- Kent mekânının kullanımının sürekliliğinin sağlanması amacıyla ulaşım olanakları (kent içi ulaşımın artırılması, ulaşım sürelerinin düşürülmesi, etkin trafik düzeni sisteminin geliştirilmesi ve toplu taşıma saatlerinin uzatılması gibi) geliştirilmelidir. Kent içi yolculuklarda toplu taşıma sistemleri özendirilmeli ve payı artırılmalı, bu sistemlere yaya ve bisikletli olarak erişimin kalitesi iyileştirilmelidir.
- Şehir içi yollarda bisiklet yollarının yapımına dair yönetmelik ve iyi uygulama örnekleri göz önünde bulundurularak bisiklet yolları mümkün olan alanlarda trafik akışı içerisinde öncelikli olarak değerlendirilmelidir. Bisikletliler için park alanları ve bisiklet paylaşım sistemleri düzenlenmeli, zaman ve fiyatlandırma konusunda bisiklet kullanımını teşvik edecek yenilikçi uygulama ve kampanyalar geliştirilmelidir.
- Şehirlerde yaya ulaşımı teşvik edilmeli, bu alandaki standartlar belirlenmeli ve mevcut standartlar (kaldırımların minimum boyutlarının netleştirilmesi, engelli geçişlerinin zorunlu hale getirilmesi ve standartlara uygun olduğuna dair denetlemenin yapılması, yaya geçitlerinin standartlarının belirlenmesi vb.) iyileştirilmelidir.
- Ulaşım aktarma merkez ve istasyonlarında kentsel yaşam fonksiyonlarının yeterlilik, kalite ve canlılığı artırılmalıdır. Aktarma noktalarında çeşitli hizmetler sağlanmalı ve iklim koşulları göz önünde bulundurularak düzenlenmelidir. Büyük depo otoparklar yapılmalı ve bu otoparklar “park et devam et” gibi özendirici uygulamalara uyumlu tasarlanmalıdır.
- ‘Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği’ kapsamında tanımlanan ‘Ulaşım Ana Planı’nın özellikle Büyükşehir statüsüne sahip kentlerde hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

Tema 2. Kentsel Yaşam Kalitesinde Ölçme ve Değerlendirme

Küreselleşmeyle birlikte kentler arasında rekabet artmış, kentler sundukları imkânlar ve yaşam kalitesi düzeyleri ile birbiriyle yarışır hale gelmiştir. Gelir ve refah koşullarındaki iyileşme kentlerde yaşayanların yaşam kalitesi beklentisini yükseltmiştir. Bu durum kentsel

yaşanabilirliğe ilişkin politikaların önemini artırmıştır. Kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesine yönelik politikaların etkili bir şekilde yönetilebilmesi için uygulamaların izlenmesi; doğru izleme yapılabilmesi için de yaşam kalitesinin düzenli ve kararlı bir şekilde ölçülmesi gerekmektedir. Uluslararası kuruluşlar uzun zamandır kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Türkiye’de ise yakın dönemde yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik kamu ve özel sektör kuruluşları tarafından çalışmalar yapıyor olmakla birlikte düzenli ve sürekli hale getirilememiştir.

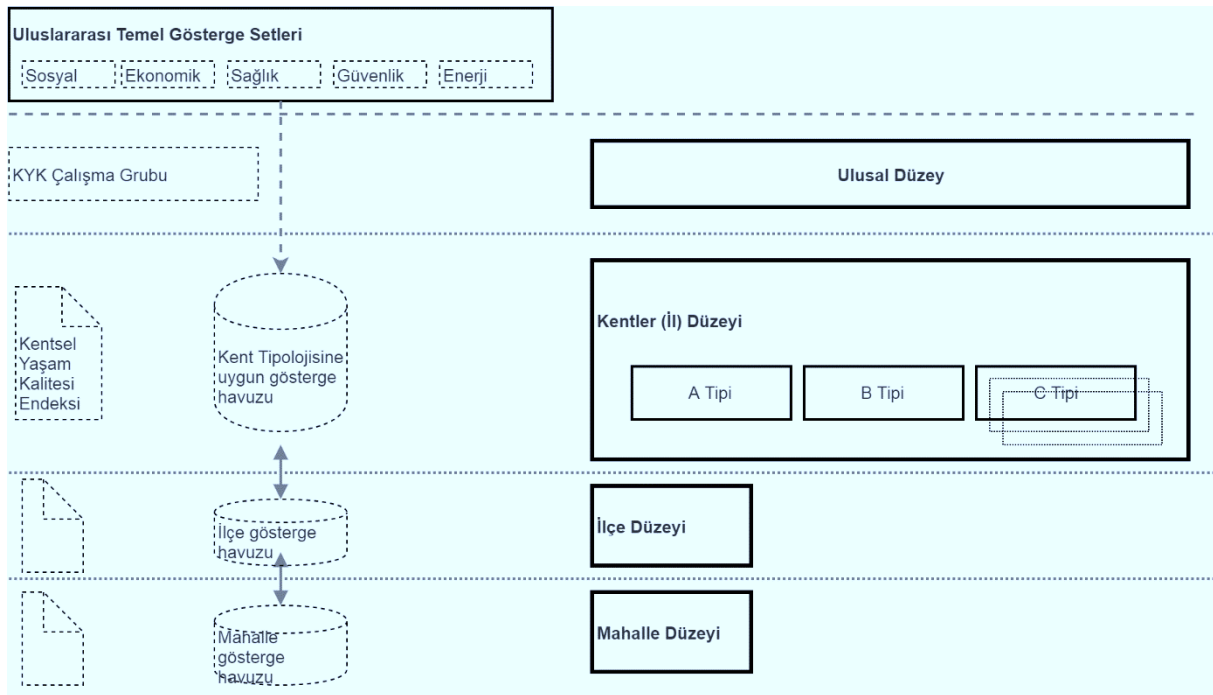
Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik düzenli ve sürekli bir yapının oluşturulması için yerel düzeydeki çeşitlilikler ve dinamikler dikkate alınarak ölçüm modelleri üretilmeli, farklı düzey ve ölçeklerde nesnel/öznel ölçümler yapılmalı, kent bazında veri altyapısı geliştirilmeli ve tüm bu çalışmaları kolaylaştıracak akıllı şehir uygulamaları ile mekânsal ölçme ve izlemeye imkân verecek teknolojik altyapının kurulması hızlandırılmalıdır.

Genel Amaç: Kentsel yaşam kalitesinde ölçme ve değerlendirme sistemlerinin uluslararası karşılaştırmalara elverişli, çok katmanlı, esnek, özgün ve özgül nitelikte oluşturulması; merkezi ve yerel kurumların karar alma mekanizmalarına bu ölçüm sonuçları ile altlık oluşturulması sağlanacaktır.

Hedef 1. Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesinde ulusal, kent (il), ilçe ve mahalle ölçekleri esas alınacaktır.

- Yaşam kalitesinin ölçülmesinde ve izlenmesinde tek bir model üzerinden gidilmemeli, yerel ölçekte çeşitli dinamikler ve ayırt edici parametreler göz önünde bulundurulmalıdır.
- Kentler tipolojilerine göre gruplandırılmalı ve bu gruplara uygun bir yaşam kalitesi izleme modeli geliştirilmelidir (Şekil 13).

Şekil 13. Yaşam kalitesi ölçme ve değerlendirme sistemi önerisi

Kaynak: ÖİK Çalışma Grubu

- Yaşam kalitesi ile ilgili uluslararası kabul görmüş temalar (çevre, eğitim, sağlık, altyapı, ekonomi, enerji, ulaşım, vb.) ışığında belirlenecek ana göstergelerin dışında; kent tipolojisine göre farklı göstergeler de belirlenmelidir. Göstergelerin yaşam kalitesini etkileme ağırlıklarında da farklı ve yenilikçi yaklaşımlar ortaya koyulmalıdır.
- Kent düzeyinde izlenebilen yaşam kalitesi parametreleri ve oluşturulan veri seti, ulusal düzeyde yaşam kalitesini izlemek için bir altlık olarak kullanılmalıdır. İlçe ve mahalle düzeyindeki ölçüm ve izleme süreci ise kent düzeyinde belirlenen göstergelerden

uyarlanarak yerel organlar tarafından yürütülmelidir. Yerel düzeyde parametreler belirlenirken, yerele özgü veriler katılımcı bir anlayışla dikkate alınmalıdır.

Hedef 2. Ulusal düzeyde ve kent bazında veri altyapısı geliştirilecektir.

- Şehirlerin başka şehirlerle, ülke ortalamasıyla, OECD şehirleriyle ya da dünya genelinde diğer şehirlerle karşılaştırarak mevcut durumlarının saptanabilmesi için veri altyapısı geliştirilmelidir.
- Yerel/bölgesel düzeyde kentsel veri gözlemevi yaklaşımı benimsenmeli, ulusal düzeyde ise merkezi bir kurum ölçme ve değerlendirme koordinasyonunu yürütmek üzere görevlendirilmelidir.
- Yaşam kalitesini etkileyen parametrelerin belirlenen ölçeklerde tespiti için üniversite, STK, merkezi ve yerel kamu kurum ve kuruluşları temsilcilerden oluşan bir çalışma grubu oluşturulmalıdır. Belirlenen çalışma grubu, kentleri (veya ölçeğe göre birimi) kategorilere ayırmalı ve parametrelerini belirleyerek her bir kategori için “Kentsel Yaşam Kalitesi Endeksi Modeli”ni oluşturmalıdır.
- Belirli periyotlarla çalışma grubu yeniden bir araya gelerek çalışmalarına devam ederek endeks modeli ve parametrelerini değişen koşullar karşısında güncellemelidir. Modelin esnek bir yapı içermesi; endeksin alt endekslerin bir bileşeni olarak tasarlanması; endekste ki parametre sayısının optimum düzeyde sınırlandırılması ve endeks modelinin projeksiyon ve simülasyon yapabilme imkanı sunması önem taşımaktadır.
- İl, ilçe ve mahalle ölçeğinde veri altyapısının kurgulanması ve paylaşılmasına yönelik kurumsal ve yasal altyapı hayata geçirilmelidir.
  - Şehre göre Valilik, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı (YİKOB), İl Özel İdaresi veya Belediye koordinasyonunda diğer ilgili kurumlarla işbirliği içerisinde “**Yaşam Kalitesi İzleme ve Koordinasyon Merkezi**” birimi kurulmalı, teknolojik altyapısı hazırlanarak çevrimiçi veri tabanı sistemi hayata geçirilmelidir. Bu merkez çalışmaları mevcut ya da öngörülen KBS çalışmaları ile entegre edilmelidir.
  - İl, ilçe ve mahalle ölçeğinde veri derleyecek yerel kurumlar belirlenerek bu kurumlardan ilgili uzmanlar görevlendirilmelidir.

- Yerel kurumlarla Valilikteki birim arasında veri gönderimi mekanizmalarının yazılım tabanlı sistemlerle etkin, kolay ve anlaşılabilir düzeyde şekillendirilmesi sağlanmalıdır.
- Veri sağlayacak kurumlar Valilik düzeyinde yetkilendirilen birime; uygun formatta, istenen ölçekte ve sıklıkta veriyi sağlamalıdır.
- Yaşam kalitesini etkileyen sosyal ve teknik altyapıları kapsayan alanlarda çeşitli analizler yapabilmek için coğrafi veri altyapısı oluşturulmalı ve kentsel hizmetlere erişim konumsal analizler ile irdelenmelidir.
- Mevcut verilerin yaşam kalitesi ekseninde anlamlandırılması için gerekli çalışmalar üniversite ve STK'lar ile birlikte yürütülmeli, merkezi ve yerel kamu kurum ve kuruluşlarında açık veri anlayışı şeffaf ve paylaşımcı bir yaklaşımla yaygınlaştırılmalı, açık veri paylaşımı yönünde gerekli yasal/yönetmelik düzenlemeler yapılmalıdır.

Hedef 3. Akıllı şehir uygulamaları kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi ve geliştirilmesinde etkin bir şekilde kullanılacaktır.

- Dijital çağın sağladığı olanaklarla birey ve mekân düzeyinde verilerin anlık ve otomatik temini yöntemleri geliştirilmelidir. Yerel ihtiyaçların belirlenmesinde katılımcılık düzeyi yaygınlaştırılmalıdır.
- Ulaşım, güvenlik, kentsel hizmetlere erişim ve memnuniyet başta olmak üzere yaşam kalitesiyle ilgili parametreler, akıllı telefon uygulamaları, web ortamı ve sosyal medya kanalları üzerinden takip edilmeli ve gerekli eylem planları harekete geçirilmelidir.
- Birey-devlet etkileşimi esas alınarak her türlü geri bildirim (belediye şikâyet hatları gibi) yaşam kalitesini iyileştirme adına bir veri olarak değerlendirmeye dâhil edilmeli ve yerel yönetimlerin bu alandaki uygulamaları geliştirilmelidir.
- Sosyal medya uygulamaları üzerinden alternatif veri toplama yöntemleri geliştirilmeli, yaşam kalitesinden duyulan memnuniyet, konum verisi ile birlikte analiz edilerek yerel yöneticilere anlık veri sağlanmalıdır.
- Yaşam kalitesinin geliştirilmesine yönelik veri ihtiyacının temininde yerel düzeyde organizasyonlar ve gönüllülere özel önem verilmelidir. Kitle-kaynak veri toplanması ve bunun yaygınlaştırılması için yerel yönetimler ve üniversiteler işbirliğinde farkındalık çalışmaları, eğitim ve kampanyalar yapılmalıdır.

Tema 3. Mekânsal Planlama, Tasarım ve Uygulamanın Kentsel Yaşam Kalitesine Yansımaları

Ülkemizde hızlı şehirleşme yıllarında plansız ve niteliksiz gelişme en temel sorunlardan biri olmuştur. Şehir nüfusunun ikiye katlandığı beş yıllık dönemlerde temel eksiklik uzun dönemli ve kapsamlı planlama çalışmalarının yapılabilmesiydi. Bu dönemlerde planların kalitesi ve içeriğinden ziyade kentsel gelişmeyi yönlendirecek bir planın varlığı ya da yokluğu ön plandaydı. Bu durum, hızlı yapılaşmayı kontrol altına almak için hızlı planlama yapılması, mevcut niteliksiz yapılaşmanın ıslah ve aflar ile yasallaşması, yeni yerleşimlerde aynılışma, tekdüzeleşme ve temel yaşam standartlarında önemli eksikliklere ve erişimde dengesizliklere neden olmuştur.

Gelinen aşamada şehirleşme hızındaki yavaşlama, farklı ölçeklerde birçok planlama çalışmasının yürütülmesi tamamlanması ve kentsel dönüşüm yolu ile mevcut afet riski ve kentsel yaşam kalitesi riski taşıyan alanların dönüşmesi zorunluluğu sonucu planlamada kalite ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Zira kentsel gelişme artık planlarla yönetilmekte ancak hala istenilen yaşam kalitesi seviyesine ulaşamamaktadır. Bu çerçevede, planlama yaklaşımında bir zihniyet dönüşümü ile kentsel gelişmeyi yönlendiren planların ismi, içeriği, kapsamı ve bunlara ilişkin yetki dağılımı yeniden ele alınmalıdır. Bu kapsamda; esnek, katılımcı, uygulanabilir, izlenebilir ve şeffaf bir şehir planlama süreci ortaya konmalıdır.

Genel Amaç: Şehirlerimizin yere özgü değerlerini koruyarak, nitelikli şehirler için nitelikli tasarım ve planlama anlayışıyla; merkezi yönetim, şehir yöneticileri ve ilgili tüm grupların uygulama başarısı ile birleştirilerek, kentlilerin insan onuruna yakışır şekilde yaşadığı, artan refahtan faydalanabildiği, adil, sağlam, güvenli, sağlıklı, yaşanabilir ve erişilebilir yerleşimler üretmek temel amaçtır.

Hedef 1. Kent ölçeğinde klasik planlama anlayışı yeniden değerlendirilerek müzakereci ve yer kalitesini gözetilen planlama ve tasarım yaklaşımına geçilecektir.

- Planlama süreci bölge ölçeğinden, tasarım ölçeğine kadar kaliteli mekân/yer üretimini teşvik edecek bir dizge içerisinde (örneğin tasarım rehberleri) tanımlanmalıdır.

- Stratejik hedeflerle yola çıkan, alternatif gelişme stratejileri tanımlayan, uzun ve kısa vade ayrımı yaparak stratejik öncelikler getiren, katılımcı nitelikleriyle, kent bütününde şehir planlama yaklaşımına ilişkin yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Planlar katılımcı ve kapsayıcı yöntemlerle yerelde yapılmalı, uygulanmalı, merkezi yönetimler tarafından yönlendirme ve denetlenme mekanizması kurulmalı ve işletilmelidir.
- İnsan ölçeğini temel alan şehirlerin tasarlanması için standartlar geliştirilmeli, mikro alanlardan makro şehir ölçeğine kadar olan süreçler tasarımcılar ile halk tasarım atölyeleri gibi ortamlarla bir araya gelerek oluşturulmalıdır.
- Kentlerin varlık-odaklı vizyonu belirlenmeli ve kent hikâyeleri oluşturulmalıdır. Hazırlanan vizyon çerçevesinde yerele özgü strateji dokümanları ve rehberler (kırsal/kentsel) hazırlanarak imar planının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmelidir.
- Yaşam kalitesi ilke ve hedefleri kent ölçeğinde yerel değerler dikkate alınarak yerelde belirlenmelidir. Farklı yerleşimlerin farklı yaşam kalitesi beklentileri olduğu göz önünde bulundurularak karmaşık olan yaşam kalitesi sisteminin anlaşılması, irdelenmesi ve planlaması için yenilikçi katılım süreçleri tasarlanmalı, uygulama kılavuzları oluşturulmalıdır.
- Psikoloji, sosyoloji gibi sosyal bilimlerin planlama sürecine daha çok dâhil edilmesi sağlanmalıdır. Kent içinde bireylerin mikro ölçekte kullanabileceği, kendini ait hissedebileceği ve sosyalleşmesini sağlayacak kamu alanlarının oluşturulması desteklenmelidir.
- Afet risklerinin ve iklim değişikliğinin şehir planlarına hangi ölçekte nasıl eklenebileceğini anlatan bir kılavuz hazırlanmalıdır. Kentsel güvenlik kapsamında, afet riski sakınımını ve yönetimini sağlayan, dirençli planlama yapılmalı, analiz, tasarım ve uygulama süreçlerine aktarılmalıdır.

Hedef 2. Yeni bir açık yeşil ve kamusal alan planlama anlayışı oluşturulacaktır.

- Açık ve yeşil alan planlama süreci (analiz, değerlendirme aşamaları vb. açısından) irdelenmeli, mevzuatta açık ve yeşil alanların türel dağılımı ve işlevleri yeniden tanımlanmalı, mevcut mekânsal planlama pratiği ve plan ve kademeleri ile ilişkisi yeniden kurgulanmalıdır.

- Şehir içinde kalmış tesislerin yenilenmesi ile oluşan alanlarda büyük şehir parkları oluşturulmalıdır.
- Bina ölçekli yeşil alan uygulamalarından bağımsız olarak mahalledeki bina yoğunluğuyla orantılı büyüklüklerde aktif yeşil alan oluşturulması ve bu alanların mahallelinin doğal bir ortamda iyi olma halini destekleyecek nitelikte/donanımda kolay erişilebilir olması hedeflenmelidir.
- Mahalleler, yeşil doku ve ekolojik değerler bakımından zaman içinde zayıflayan değil, güçlenen bir donanıma sahip olmalı, bu yönde yeşil altyapı ve doğa esaslı çözümler geliştirilmelidir.
- Konut, altyapı, üstyapı vb. yapım süreçlerinde mahalle ölçeğinden başlamak üzere kentin ekolojik değerlerinin korunması önemsenmelidir. Bu çerçevede, mahalle ölçeğinde “ağaç envanteri” belirlenmeli ve periyodik olarak izlenmelidir. Benzer biçimde, mahalle ölçeğinden başlamak üzere açık yeşil alan durumu tespit edilerek bu hususta mahalle düzeyinden başlayarak kısa-orta-uzun vadeli peyzaj master planları oluşturulmalı, yeşil altyapı ve iklim değişikliği eylem planları yaygınlaştırılmalıdır.
- Mevcut kamusal açık alanlar kullanıcı odaklı tasarlanmalı, erişilebilir ve güvenli olmalıdır. Bu yönde uygulama yönetmeliği ve rehberleri veritabanı ile iyi uygulama örneklerinin paylaşılacağı kamusal bir platform oluşturulmalıdır.
- Kentsel kamusal alan ve kullanımların kadınlara, çocuklara, yaşlılara, engellilere duyarlı olarak yeniden kurgulanması sağlanmalıdır.
- Spor alanları, oyun alanları ve parklar güvenli hale getirilmeli ve mevcut standartları iyileştirilmelidir. Bu alanlarda özellikle çocukların ve ailelerinin güven içinde rahatça hareket edebilmesi için teknolojik sistemler kullanılmalı, altyapı desteği sağlanmalı ve sürekli denetlenmesi sağlanmalıdır.
- Deprem gibi doğal afetler ve acil durumlar kentsel yaşam kalitesi gündeminde değerlendirilmelidir. Bu çerçevede, mahalle ölçeğinden başlamak üzere şehirlerde açık toplanma alanları belirlenmeli, bu alanların söz konusu işlevlerinin korunması, çoğaltılması ve bunların -temel işlevini değiştirmeyecek şekilde- çoklu işlevlerle kullanılması sağlanmalıdır.

Hedef 3. İmar planlarının imar uygulamaları ile hayata geçirilmesi sağlanacak, temel altyapı ve donatı alanlarının artırılması ve kamu eline geçişi ile ilgili teşvik mekanizmaları geliştirilecektir.

- İmar planları sonrası altyapı sürecinin hızla uygulanması ve altyapı tesis süreci ile imar planları arasında eşgüdüm sağlanmalıdır.
- Yerel yönetimlerin yaşam kalitesini yükselten planlama ve uygulama konusundaki kaynak kapasiteleri artırılmalıdır. Başarılı uygulamalar desteklenmeli ve ulusal ölçekte tanıtımı sağlanmalıdır.
- Kamuya açık kentsel alanların oluşturulmasına yönelik, kamulaştırma alternatifleri geliştirilmeli ve yeni kamulaştırma kaynakları tariflenmelidir.
- Değer esaslı 18. madde uygulaması, imar hakkı transferi gibi imar uygulamaları kullanılarak metrekare ve yoğunluk artışına dayalı yaşam kalitesinin azalmasına sebebiyet veren kentsel dönüşüm uygulamalarından vazgeçilmelidir.
- Değer artışlarının yasa ile belirlenecek oranının kamu eline geçişi sağlanmalı, imar planı önerileri ile bütçelendirme ilişkisi kurulmalıdır.
- Yerel yönetimlere yönelik, mekânsal çözümler, kentsel projeler, mesleki eğitim, sosyal servisler, toplumsal gruplara sağlanacak kültürel altyapıya dair öngörüler oluşturan ve bu öngörülere ilişkin tasarım fırsatlarını tanımlayan, sonuçta da mekânsal kaliteyi yükseltmeyi hedefleyen modeller ve teşvik mekanizmaları geliştirilmelidir.

Hedef 4. Yasaların tavizsiz uygulanması teşvik edilecek ve kurumların denetim yetki ve mekanizmalarını etkin kullanma kapasitesi geliştirilecektir..

- Yasalar arası uyum ve entegrasyonu içerecek düzenlemeler yapılmalıdır.
- Kentsel yaşama kalitesinde olumsuzluğa yol açabilecek parçacıl uygulama ve kararları engelleyici yönde imar affı ile ilgili düzenlemeler kaldırılmalı, belediyelerde imar komisyonu kararları için yaptırım ölçüleri belirlenmeli, şehircilik davaları için ivedi yargılama sistemi kurulmalıdır.

Hedef 5. Kentsel dönüşüm anlayışı ve mevzuatı değiştirilerek afet esaslı dönüşüm yerine kent genelinde bütüncül kararlar üreten uygulamalar hayata geçirilecektir.

- Kentsel dönüşüm uygulamalarının çok boyutlu, mekânsal sosyal dokuyu korumayı önceleyen, mümkünse yerinde dönüşüm ya da birlikte dönüşüm esasını kabul eden, birlikte dönüşümü de dönüşen alanlarındaki paydaşların değer ortaklığına dahil olması esasını temin eden, böylece kentsel artı değerini adil dağılımını, katılımını

sürdürülebilirlik esaslarına dayalı bir anlayışla yürütülmesini sağlamak amacı ile kentsel yenileme ve dönüşümü hedefleyen bir mevzuat bütünlüğü kurulmalıdır.

- Tarihi çevrelerin canlandırılması ve kent belleğinde yer eden imgelerin korunması için bir mekanizma kurgulanmalı, var olan mekanizmalar güçlendirilmelidir. Estetik kurullar aktif hale getirilerek şehir kimliği çalışmaları yönündeki koordinasyon genişletilmeli, katılımcı yöntemlerle şehirlerin estetik yönü kuvvetlendirilmelidir.

Tema 4. Kentsel Yaşam Kalitesinde Kent Bilinci ve Sahiplenme

Bir kentin yaşam kalitesi kentlilerin o kente karşı aidiyet, sorumluluk ve sahiplilik hissetmesi ile yakından ilişkilidir. Kentlilerin kente ilişkin sahiplilik düzeyi ve kentli haklarına ilişkin bilinç düzeyi artırıldığında kente ilişkin beklenti ve talepleri de artacaktır. Kentlilerin bu yöndeki talepleri yerel yönetimlerin faaliyetlerinin de bu doğrultuda şekillenmesini sağlayarak kentteki yaşam kalitesinin gelişmesini destekleyecektir. Kentlilik bilinci ve aidiyetin geliştirilmesi, kente yönelik karar alma mekanizmalarına katılımı karşılıklı bir ilişkiye sahiptir. Kentliler karar alma süreçlerine katıldıklarında kente karşı aidiyet hissetmekte, kente karşı sorumluluk hissettiklerinde de karar alma süreçlerine ve yer oluşturma pratiklerine dahil olmayı talep etmektedir.

Kentlerimizdeki yaşam kalitesinin artırılması için kentlilerin karar alma mekanizmalarına katılımları sağlanmalı, kentsel mekânsal adaletin sağlanmasına yönelik mekanizmalar geliştirilmeli ve kentlilik bilincini artıracak düzenlemeler yapılmalıdır.

Genel Amaç: Kentlilerin hem planlama hem de uygulama süreçlerinde karar alma mekanizmalarına katılımlarını artıracak düzenlemeler etkinleştirilecek ve kentsel ortak yaşam, kentsel aidiyet, mahalle kültürü ve kent bilincini geliştirecek politika ve uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.

Hedef 1. Kentlilerin karar alma mekanizmalarına katılımı sağlanacak ve kentsel hak ve adaletin sağlanmasına dönük mekanizmalar geliştirilecektir.

- Katılım süreçlerinde vatandaşların yaşam alanlarını sahiplenmesi sağlanmalı, bunun için karar alma süreçlerine ve yer oluşturma pratiklerine vatandaşların da katılımını sağlayacak mekanizmalar geliştirilmelidir.
- Katılımlı bütçe, harcama kalemleri konusunda kentliler bilgilendirilmeli ve stratejik planların şeffaf olması konusunda yerel yönetimler gerekli teknik altyapıyı sağlamalıdır.
- Kentsel hizmetlerin sağlanmasında ve bu hizmetlere erişimde, kentsel yatırımlarda hak/adalet/eşitlik sağlanması ve yapılacak yatırım planlarında öncelikler yerel inisiyatiflerin katılımıyla belirlenmelidir. Kentteki yaşam kalitesini etkileyecek yatırımlar konusunda kentlilerin fikri alınmalıdır.
- Hizmette etkinlik, sürdürülebilirlik ve verimlilik seviyelerinin ölçülmesinde demokratik katılım yöntemleri geliştirilmelidir. Yerel ve merkezi idarelerce gelişime yönelik çalışmalar, proje, plan vb. ye dair tüm raporların erişilebilir hale getirilmesine yönelik sistem (internet üzerinden açık veri paylaşımı) geliştirilmeli ve kamuoyu ile paylaşılmalıdır.
- Mahalle çevresine ilişkin çalışmalarda kamuoyu görüşlerinin ve eğilimlerinin saptanması ve dikkate alınması amacıyla vatandaşın da oy hakkı olmasına yönelik bir e-katılım, anket, yüz yüze görüşme vb. sistemlerin kurgusu yapılmalıdır. Mahalle/Semtte yaşayanların tercihlerine yönelik analizler oluşturulmalı, kentsel yaşam kalitesini geliştirici mahalle eylem planları yapılmalı, ölçülebilir bir mekanizma kurulmalı ve sonuç raporları paylaşılmalıdır.
- Hesap verebilirlik ve yasaların tavizsiz uygulanmasına yönelik denetim mekanizmaları işler hale getirilmelidir. Bu kapsamda, belediye meclisi gündemlerinin ve kararlarının yayınlanmasının zorunlu hale getirilmesi ve denetlenmesi sağlanmalıdır.

- Kent Konseyleri işleyen bir sisteme dönüştürülmeli ve katılım mekanizmaları güçlendirilmelidir. Kent konseylerinin belediye meclisinin kararlarına katılımının sağlanmasına yönelik oy hakkı oluşturulmalı, Konseylerin eğitim (yurttaşlık sorumlulukları) vermesi ve özerk bir mali yapıya kavuşturulması sağlanmalıdır.
- Tüm vatandaşları kapsayan bir katılımcılık mekanizması geliştirilmelidir. Çeşitli dezavantajlara maruz kalan ya da kalma riski taşıyan gruplara mensup bireyler ile toplumsal cinsiyete duyarlı hizmet ve katılım politikaları geliştirilmelidir.
- Yurttaşlık ve kentli hakları ve sorumluluklarının (aktif/etkin vatandaşlık) geliştirilmesine yönelik genel yayın programları ile sosyal medya programları geliştirilmelidir. Eğitimde yurttaşlık sorumluluğuna (yaşadığı yere/ kente/ topluma karşı duyarlılık ve sorumluluk) ilişkin programların yer alması sağlanmalıdır.

Hedef 2. Birlikte yaşam ve kent bilinci geliştirilecektir.

- Kentsel dönüşüm projeleri kentlilik bilincini geliştirmeye, ortak yaşam mekânlarının içeriğini ve kentlilerin şehirde yaşadıkları yere ait olma hissini korumaya yönelik politikalar üretecek şekilde ele alınmalı ve tasarlanmalıdır. Ayrışma ve soylulaştırmanın önüne geçilmesine yönelik proje üretimi teşvik edilmeli, kapsayıcı bölgeleme gibi uygulama araçları araştırılmalıdır.
- Sanat, müzik, spor, edebiyat faaliyetlerinin kentsel aidiyet oluşturulmasına yönelik bütünleştirici bir araç olarak kullanılması teşvik edilmelidir. Kent müzelerinin sayısı ve etkinliği artırılmalı, tüm yaş gruplarını kapsayacak şekilde farklı fonksiyonları bir arada barındırabilecek mekânlar olarak (kurs mekânı, sosyalleşme mekânı, etkinlik alanı, vb.) kurgulanmalıdır.
- Mekâna yönelik tanıdıklık/tanışıklık kavramları geliştirilerek kentsel aidiyet ve toplumsal birliktelik sağlanmalıdır. Bu yönde kent mekânları ile ilişkilendirilmiş ve uzun yıllardır birlikte yaşam kültürünün parçası olan, yaşama konu olmuş aktivitelerin sürdürülebilmesi teşvik edecek kent belleği envanter çalışmaları yapılmalı ve paylaşılmalıdır. Kentsel belleğin sürdürülebilmesi adına, kentlerde özellikle sokak ve mahalle kültürünü destekleyen ve koruyan dönüşüm projeleri gerçekleştirilmelidir (Örneğin mahalle isimlerine yönelik bilgilendirme panoları, kaldırımlarda isimlikler ve tarihi bilgilendirmeler vb.).

- Turizmin kentsel gündelik yaşam bütünlüğü ve kentlilik bilincinde oluşturduğu negatif/pozitif etkileri analiz edilmeli ve kent mekânları bu etki analizleri çerçevesinde kapasitelerine uygun biçimde yeniden değerlendirilmelidir.
- Eğitim programları (özellikle ilköğretimde) kentsel aidiyet oluşturulmasına yönelik bir araç olarak kullanılmalı, kent tarihi ve bilincine yönelik uygulamalar geliştirilmelidir.
- Kentlilik bilincinin ölçülmesine yönelik mekanizmalar belirlenmelidir. Tüm kentlerde kentlilik bilinci düzeylerinin belirlenmesine yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi sağlanmalı ve dönemsel olarak (5-10 yıl) ölçümlerin tekrar edilerek gelişimin takip edilmesi sağlanmalıdır.
- Yerel yönetimler, STK'lar ve diğer kamu kurum/kuruluşları kentlerle ilgili nitelikli basılı yayın yapmalı ve ilgili idarelerin kent kültürü politikalarını sürekli geliştirmesi sağlanmalıdır.
- Çocuklara yönelik kent kimliğinin geliştirilmesine araç olabilecek oyun yöntemleri (Örneğin, dijital oyunlarda kentlerin görsellerinin kullanılması, Türkiye'nin önemli yapılarına yönelik model oyuncaklar tasarlanması, yapboz, vb.) geliştirilmelidir.
- Muhtarlar ve yerel yönetimler aracılığıyla toplumsal birliktelikleri geliştirecek ve yerel halkın yaşadığı yere aidiyetini artıracak fırsatlar oluşturulmalıdır. Ayrıca, paylaşım ekonomisinin desteklenmesini sağlayacak ortam, iletişim/etkileşim mekanizmaları geliştirilmelidir.

Hedef 3. Günlük gereksinimlerin mahalle veya yakın çevre ölçeğinde karşılanması sağlanmalıdır.

- Yaşam kalitesi odaklı mahalle eylem planlarının hazırlanmasına ilişkin kılavuz dokümanlar oluşturulacaktır.
- Şehir/mahalle ölçeğinde ve okullarda afet ve acil durumlarda yapılması gerekenler hususunda (örgün-yaygın ve yetişkin eğitimi yöntemleriyle) bilinçlendirme çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır.
- Mahallelinin kendi parkını temizlemesi, kendi çiçeğini dikmesi, ağaçların önünde buldukları konut ya da ticari işletme tarafından sahiplenilmesi gibi eylemler aidiyet duygusunu ve mahalle duygusunu geliştirmektedir. Bu çerçevede, peyzaj sorumluluğunun yaşayanlara mikro ölçekte özendirici kampanyalar yoluyla verilmesi sağlanmalıdır.

- Kamusal mekanlarda toplumsal ayrışmanın giderilmesi amacıyla tüm kesimlerin ücretli/ücretsiz faydalanabilecekleri alanlar (korular, sahiller, parklar, sokaklar ve meydanlar) oluşturulmalıdır.

Tema 5. Yerel ve Bölgesel Kalkınmanın Sağlanması ve Kentsel Yaşam Kalitesi

---

Dünyadaki gelişme eğilimleri incelendiğinde kentsel gelişme ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu nedenle, günümüzde kentler ekonomik büyümenin kaldıracı olarak düşünülmektedir. Bununla birlikte, kentsel gelişmenin sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve kalkınma sağlayabilmesi için kentleşme sürecinde kaynakların etkin kullanımının sağlanması ve arazi kullanım kararlarının ilgili tüm sektörlerle etkileşim halinde verilmesi gereklidir. Bu çerçevede, kentsel gelişmenin bir vizyon ve buna bağlı eylem planları ile yönlendirilmesi önemlidir.

Doğal, tarihi, kültürel ve coğrafi özellikleri barındıracak olan bu tarihsel coğrafyaya referanslı vizyon ile kentin hem bireylerin üretkenliğini teşvik eden hem de üretken sektörleri gözetken bir yaklaşıma sahip olması sağlanmalıdır. Kentleşme ile oluşan artı değerın üretken sektörlerle aktarılması ya da kamu tarafından kentsel yaşam kalitesini artıracak şekilde kullanılması bu dönüşümde en önemli unsurlardan birisidir. Böylece hem temel kentsel hizmet standartlarını sağlayan hem de kullanıcılarına iyi bir yaşam çevresi sunabilen kentler ev sahipliği yaptıkları insanların daha üretken ve yenilikçi olmalarına katkı sağlayacaktır. Bu tür bir kentsel çevre günümüzde değişen ve dönüşen ölçek ve teknolojilerdeki üretim mekanizmalarını kendine çekebilecektir.

Genel Amaç: Kentlere özgü tarihi, kültürel ve çevresel değerleri gözeten, insan odaklı ve nitelikli insan kaynağı için çekim merkezi olan yüksek kalite düzeyine ulaşan ve şehirde yaşayanları her alanda üretime ve yenilikçiliğe teşvik eden yaşam alanlarının/mekânlarının oluşturulması temel amaçtır.

Hedef 1. Yaşam kalitesini artırmaya yönelik planlama yaklaşımı yeniden değerlendirilecek ve üst ölçek politikalar belirlenecektir.

- Kentsel yatırımlar etkin ve sürdürülebilir planlanmalı, yaşam kalitesi ve kent ekonomisi birlikte düşünülmelidir.
- Kaynak odaklı planlama benimsenmelidir. Yaşanabilirliğin ve sürdürülebilirliğin esasını oluşturan doğal, ekolojik, kültürel ve ekonomik değerlerin korunması ve geliştirilmesi ilkesi ve varlık odaklı yaklaşım mevzuat için temel kriter olmalıdır.
- Kentlerin bölgesel potansiyellerini ortaya çıkarmaya ve kent vizyonunu oluşturmaya yönelik sektörel analizleri yapılmalı, katılımcı ve kapsayıcı yöntemlerle bireyler bu sürece dahil edilmelidir.
- Şehirlerimizin süren sorunlarının çözümlerine ve artan nüfusun yaşam ve mekân kalitesinin yükseltilmesine, ekonominin geliştirilmesine yönelik kalkınma hedefleri doğrultusunda yeni yerleşimlerin/şehirlerin nasıl planlanacağı konusunda yeni yaklaşımlar üretilmelidir.
- Üst ölçek planlarda nüfus taşıma kapasitesi kriterleri doğru belirlenmeli, uygulama denetlenmeli, plansız yayılmayı önleyici, kentsel saçaklanmayı denetleyen yönetim araçları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

Hedef 2. Şehirlerin gelişimine dair temel kararlar, şehrin tarihi, kültürel, coğrafi özelliklerine göre belirlenecek kent vizyonu çerçevesinde müştereken alınacaktır.

- Kalkınma Planı ve Şehircilik Şurası 2017 çalışmaları çerçevesinde; yeni şehircilik vizyonu ve kentsel yaşam kalitesinin artırılması yöntem ve ilkelerinin tartışılacağı çok disiplinli, geniş uzman ve kullanıcı katılımı sağlayarak bilgi geliştirilmesi, pilot uygulamalar yaparak bilginin denenmesine imkan sağlanması hususlarında Şura'da tavsiye edilen "Şehircilik İnovasyon Merkezi" yanı sıra "Şehir Tasarımları Platformu" kurulmalıdır.

- Kentte var olan mevcut yapı ve kentsel alanların aktif kullanımı özendirilmelidir (Örneğin, kültürel ve sosyal yapıların kullanımının özendirilmesi, çok fonksiyonlu kullanıma açık olması, ihtiyaca yönelik olması) (Kutu 7).

Kutu 7. Kentsel mekan kalitesinin tarihi, kültürel, coğrafi özelliklerine göre geliştirilmesi

EYÜPSULTAN BELEDİYESİ EYÜP SULTAN TARİHİ ALAN MERKEZİ PROJESİ

Ana fikir: Eyüp'ün tarihi kentsel peyzaj özelliği sergileyen çok yönlü ve çok katmanlı mirasını, özgünlüğünü ve bütünlüğünü gelecek kuşaklara aktaracak şekilde, korumayı vazgeçilmez öncelik olarak benimsenmesi ve bu değerın İstanbul, yerel halk ve tüm ziyaretçiler ile daha iyi buluşturulması

Amaç/hedefler ve beklenen faydalar: Eyüp Sultan Tarihi Merkezi ile alakalı her türlü kentsel tasarım projelerinin yönetim ve planlamasını bölgede söz hakkı olan paydaşlar ile koordinasyon sağlayarak yürütmek, Eyüp Sultan Tarihi Merkez alanını (90ha) ve etki alanının içinde bulunduğu kentsel sit alanına uygun tasarı yaklaşımları ile bölgeye gelen ziyaretçilerin ve bölgenin kullanıcıları olan halkın aidiyet hissini artırmak, alanın tarihi ve kimliği göz önünde bulundurularak, çağdaş planlama ve tasarım yaklaşımlarını kullanarak tasarlanmasını sağlayıp güzelleştirmek ve kimlik kazandırmak amaçlanmıştır.

Bu yönde beklenen faydalar arasında; her uygulamada koruma esaslı yaklaşım benimsenmesi; mekânsal ölçeğin korunması; organik sokak dokusunun korunması; görsel kirlilik yaratan öğelerin ortadan kaldırılması, kaotik görünümün önlenmesi; tarih ve medeniyet birikimimize uygun düzenlemeler yapılması; tarihi bölgenin su ile bağlantısının yeniden kurulması; parçalanmış tarihi odakların merkezle tekrar bütünleştirilmesi; yaya ulaşımının teşvik edilerek transit ulaşımın alternatif güzergahlara kaydırılması ve bölge içi ulaşımın yavaşlatılması, dinginliğin teşvik edilmesi sayılabilir.

Kentsel yaşam kalitesine katkısı: Semt ölçeğinde kentsel mekan kalitesini artırmak ve yer duygusunu geliştirmek amacıyla tarihi mekanların yönetim ve planlamasına örnek teşkil etmesi bakımından katkı sağlayacaktır.

Başarı faktörleri: Katılımcı planlama ve tasarım yaklaşımı, paydaşlar ile koordinasyon ve uyum, kurumdan kullanıcıya tasarım desteği, geleneksel ve çağdaş kent mimari araştırmaları ve mekânsal aidiyetlik hissiyatı, eşgüdüm, doğru zamanlama ve etaplama ile birlikte yeterli bütçe, kurum içi ve dışı doğru iletişim başarıya erişme yönünde anahtar kelimeler olarak sayılabilir.

- Katılımcı ve kapsayıcı yöntemler ve kentlerin özgün kimlikleri gözetilerek her kent, kentsel yaşam kalitesi odaklı “kent vizyonunu” oluşturmalı ve 5 yıllık öncelikli eylem planlarını hazırlamalı, farklı kurumların işbirliği içerisinde (TÜİK, Kalkınma Ajansları, Kent Konseyleri, Yerel Yönetimler, Bakanlıklar) kentliyi sürece dahil eden üretim ve dönüşüm uygulamaları yönetilmelidir.
- Kent çeperinde yer alan özgün kırsal ve yerel üretim teşvik edilmeli, yenilikçi girişimler ve örgütlülük geliştirilmeli (pazar olanağı sağlanması) ve söz konusu bölgelere ulaşım olanakları artırılmalıdır.

- Kente özgü değerler birey ve özel sektör girişimleri ile desteklenmelidir. Semt pazarları ve yenilikçi satış araçlarının kullanılması ile yerel kent ekonomisine katkı sağlanmalıdır.

Hedef 3. Kentlerin bireylerin kapasite gelişimi ve üreten bir yaşam tarzını sürdürebilmesine imkân verecek şekilde tasarlanması sağlanacaktır.

- Kişilerin kente özgü yenilikçi üretim-paylaşım alanlarında örgütlenecek şekilde birlikte üretime katkı sağlaması desteklenmeli, bu yönde genç girişimcilerin bir arada çalışarak üretime katkı sağlayabilecekleri iş olanakları ve ortamları oluşturulmalıdır.
- Kent içindeki sorunlar (bağımlılık, çocuk işçi, kimsesiz kişiler vb.) saptanmalı ve ilgili grupların kent vizyonu çerçevesinde pozitif alanlara (sanat, sosyal, kültürel, spor faaliyetleri) yönlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Farklı disiplin ve alanlardan iş hayatına yeni giriş yapan meslek sahiplerinin bir araya getirilmesi ile yenilikçi ve tematik öncelikli alanlarda üretime katkıda bulunması ve sanayi işbirliklerinin oluşturulması sağlanmalıdır.
- Kent düzeyinde farklı ortamlarda (eğitim, mahalle ölçeği vb.) yetenekli bireyler (sanat, spor vb. alanlarda) ortaya çıkarılmalı ve desteklenmesi için gerekli altyapı ve programlar oluşturulmalıdır.
- Genç neslin yaşamsal talepleri irdelenmeli, gençlerin temel beklentilerine, ilgi alanlarına ve beğenilerine odaklanılmalı, gençlerin kentlerde ne tür aktivitelerde bulunduğu tespit edilmeli ve gençlerin üretime çekilmesi sağlanmalıdır. Bu yönde yapılan iyi uygulama örnekleri ve girişimleri toplanarak yaygınlaştırılmalıdır.
- Çocukların toplumsal yaşama katılımı sağlanmalıdır. Çocuklar kent içinde yer alan doğal ortam ve parklar gibi dış mekânlara özendirilmeli, çocuklar için üretilen mekânların tasarım ve karar mekanizmalarında çocukların aktif yer alması sağlanmalı, oyun alanları ve parklar çocuk dostu ve çocuk standartlarına ve kişisel ihtiyaçlara uygun hale getirilmelidir (Kutu 8).
- Artan yaşlı nüfusunun kent yaşamına katılımı desteklenmeli ve yaşlı nüfus için yenilikçi mekânlar oluşturulmalıdır. Yaşlı nüfusun kentin tüm alanlarına erişimi teşvik edilmeli, katkı sağlayabilecekleri alanlarda aktif yer alabilme olanakları geliştirilmeli, sosyal, kültürel ve sanatsal aktivitelere katılımları desteklenmeli, iyi uygulama örnekleri yaygınlaştırılmalıdır.

- Yaşlı bakım merkezleri kentten ve kent yaşamından uzak yerlerde yapılmamalı, daha küçük ölçekli (mahalle ya da semt) olarak yaşlıların yaşamdan kopmadan konaklayabilecekleri alanlarda kurulmalıdır.
- Kadının kentsel yaşama ve iş hayatına katılımı artırılması amacıyla iş ortamları çocuk dostu olmalı, okul öncesi bakım donatıları kamu ve özel sektör tarafından sağlanmalıdır. Kentsel hizmetler, kadınların şehir yaşamına güvenli bir şekilde dâhil olmasını temin edecek şekilde sağlanmalıdır.

Kutu 8. Çocuklar için sosyal yaşanabilirliğin ilçe düzeyinde mekansallaştırılması

İSTANBUL İLÇE BELEDİYELERİNDE ÇOCUĞA VE AİLEYE YÖNELİK HİZMETLERİN İNCELENMESİ VE HARİTALANMASI

Ana fikir: Bulgu bazlı kentsel politika üretmeye yönelik mahalle ölçekli sosyal hizmet envanteri oluşturulması ve haritalanması

Amaç/hedefler ve beklenen faydalar: TESEV, Bernard van Leer Vakfı desteği ve Kadir Has Üniversitesi İstanbul Çalışmaları Merkezi işbirliği ile yürütülen proje, İstanbul mahallelerinin sosyo-ekonomik farklılaşması çerçevesinde, ilçe belediyelerinin çocuğa ve aileye yönelik sosyal hizmetlerinin kapsamlı bir envanterini çıkarmayı ve haritalamayı; bu hizmetlerin coğrafi dağılım ve niteliklerinin iyileştirilmesi için politika önerileri geliştirmeyi amaçlamıştır. Geliştirilen haritalarla yaş ve yoksulluk değişkenleri mahalle ölçeğinde bir araya getirilerek karar alıcılar için daha önce benzeri bulunmayan bir politika aracı oluşturulması hedeflenmiştir.

Projede, yaş ve rayiç bedel değişkenleri bir araya getirilerek, yoksul çocuk nüfusunun yaşadığı mahalleleri gösteren mahalle ölçekli İstanbul İlçe Haritaları hazırlanmış, 39 ilçe belediyesiyle yapılan anketler sonucu çocuk ve aileye yönelik hizmetler envanteri çıkarılmış ve haritalanmıştır.

Kentsel yaşam kalitesine katkısı: Proje, bulgu bazlı kentsel politika üretme hedefiyle hem var olan verilerin nasıl işe koşulabileceğine dair hem de toplanması gereken verilerin tespitine yönelik bir iyi uygulama örneği teşkil etmektedir. Proje dijital interaktif bir websitesi ile bir politika aracı üretmeyi ve bu aracın yerel yönetim paydaşları tarafından güncellenmesini öngörmektedir.

Başarı faktörleri: Proje çıktılarının karar alıcılar tarafından anlaşılabilir olması, güncel tutulması için benimsenmesi öngörülmüştür. Şimdiye kadar yapılan geri bildirim toplantılarında yerel yönetim paydaşları tarafından olumlu görüş bildirilmiştir.

<http://belediye.istanbul95.org/>

- Çeşitli dezavantajlara maruz kalan ya da kalma riski taşıyan grupların kent yaşamına katılması desteklenmeli, kentli hakları bilinci artırılmalı, karar mekanizmalarına katılımları sağlanmalı, kamu/özel sektör tarafından yenilikçi kentsel sosyal mekânlar geliştirilmelidir (Örneğin hobi atölyeleri, gezi, sosyal kulüpler vb.).

Hedef 4. Kentsel mekanın beşeri sermayeyi çekecek ve geliştirecek kalite düzeyine ulaştırılması sağlanacaktır.

- Nitelikli beşeri sermayeyi kente çekmek amacıyla OSB ve teknoparkların iletişim faaliyetleri desteklenmeli, sanayi ve teknoloji ile ilişkili üretim mekânlarının diğer kentsel fonksiyonlarla desteklenerek canlandırılması ve bütünleşik hale getirilmesi sağlanmalıdır.
- Sanayi tipi üretimin zanaat üretimi ile eşgüdümlü koordinasyonu sağlanmalıdır.
- Kentlerle özdeşleşmiş sanayi ve üretim alanlarının desteklenmesinde nitelikli beşeri sermayenin sürekliliğinin sağlanması için yüksek kaliteli çevre koşulları (hava kirliliği, su kirliliği, yeşil alan oranı vb.) oluşturulmalıdır.
- Kent dışına taşınan sanayi alanları AVM ya da lüks konutlar gibi tüketim mekânlarına değil temiz ve yenilikçi üretim teknikleri ile çalışabilen işletmelere tahsis edilmelidir.

4.3. Plan Hedeflerini Gerçekleştirmek İçin Yapılması Önerilen Araştırmalar

- Ülkemizde gerek kuramsal gerekse uygulamalı çalışmaların, çok boyutlu ve disiplinlerarası çalışmalar olarak ele alınamaması kentsel yaşam kalitesi araştırmaları kapsamında önemli bir açık oluşturmaktadır. Dolayısıyla, mevcut durumdaki sorun ve eksiklikler ile Dünyadaki eğilimler doğrultusunda plan hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik yeni araştırma alanları önerilmiştir.
- **Kentlerin Vizyon Araştırması:** Mahalle ölçeğinden, ilçe ve il ölçeğine giden bir kademelenme yapısında muhtar, esnaf, STKlar, üniversiteler, kamu kuruluşları, yerel ve merkezi yönetimlerin işbirliği ile katılımcı yöntemlerle kent vizyonu oluşturma çalışmaları yapılmalıdır. Kentlerin vizyon çalışmaları, üst ölçek planlara dolayısıyla hiyerarşik olarak alt ölçek planlara entegre edilmelidir (Örneğin, kültür kentleri, aracı kentler vb.) (Kutu 9).
- **Kent Bazlı Sektörel Analiz Çalışması:** Kent vizyonu belirleme çalışmaları doğrultusunda kentlerin bölgesel potansiyellerini ortaya çıkarmaya yönelik sektörel analiz çalışmaları yapılmalıdır. Böylelikle, kentlerin, bölgelerin potansiyelleri değerlendirilerek ekonomik faaliyetlerin mekânda daha dengeli bir şekilde dağılımı, ekonomik coğrafyanın planlanması, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması, mekânsal gelişme ile birlikte sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanması hedeflenebilir. Her iki çalışma için de Kalkınma Ajansları tarafından gerçekleştirilen çalışmalar ve Sonuç Odaklı Programlar (SOP) doğrultusunda yapılan çalışmalardan faydalanılabilir.

- **Mahalle/ilçe/il/ulusal Düzeyde Elektronik Veri Altyapı Sistemi Geliştirilmesi, Güncellenmesi Çalışması:** Bölgelerin potansiyellerinin belirlenmesi, sektör bazlı analizlerin yapılması, veriye dayalı tercih stratejilerinin oluşturulması ve kentlerdeki yaşam kalitesinin ölçülmesi kapsamında veri toplama ve değerlendirme süreçleri kurgulanmalıdır. Bu süreç, Valilik koordinasyonunda Kalkınma Ajansları, TÜİK, İl Müdürlükleri, Meslek Odaları ve Yerel Yönetimlerin işbirliğinde yürütülmelidir.
- **Farklı Yerel ve Tarihi Çevreler için Beklenen Kentsel Yaşam Kalitesi Unsurları Araştırması:** İklim, topoğrafya, günlük kullanım ihtiyaçları ve kültürel farklılıkların kentsel yaşam kalitesi beklentisini nasıl değiştirdiği araştırılmalıdır. Bu kapsamda farklı niteliklere sahip bölgelerde/yerleşimlerde örnek çalışmalar yapılarak kentsel yaşam kalitesi beklentisi karşılaştırılmalıdır.

Kutu 9. Kentsel yaşam kalitesini geliştirme ortamları

KENTSEL VİZYON PLATFORMU VİZYON ATÖLYESİ (İSTANBUL)

Ana fikir: Kendimize özgü kent modelleri geliştirilmesi ve yenilikçi planlama stratejileri ve uygulama araçlarını içeren program ve projelerin tartışmaya açılması

Amaç/hedefler ve beklenen faydalar: Vizyon Atölyesi'nin temel amacı kente dair düşünen tüm disiplinlerle birlikte söylem üretmek ve uygulanabilir projeler geliştirmektir. Bu yönde 4 temel hedef belirlenmiştir:

- **Bir Arada; Birlikte ve Birlikte:** Bireyler; öğrenci ve uzmanlar (planlama, tasarım, sosyoloji, ekonomi, hukuk vb.), sektörler; kamu, özel sektör, sivil örgütler, üniversiteler, kurumlar; bakanlıklar, belediyeler, ticaret ve sanayi odaları, üniversiteler
- **Temalar ve Programlar; Çağrılar:** Temalar; vizyon, tasarım, sosyal etki (mekan ve yaşam), programlar; kent modelleri, planlama yaklaşımları, sosyal etkiye duyarlı tasarımlar, ölçek; bölge, kent, mahalle, sokak, yapı
- **Katılım ve Çözüm; Buluşmalar:** Çalıştaylar; strateji toplantıları, etkinlikler; halk katılımı
- **Vizyon Ağı; Söylemden Eyleme:** Tasarımcı ağı; öğrenciler ve meslek sahipleri, kent ağı; kamu yönetimi (merkezi ve yerel), sivil örgütler, üniversiteler

Beklenen fayda ise kentsel risklerin azaltılması ve kentsel yaşam kalitesinin artırılması için bir üst bakış geliştirip, özellikle merkezi ve yerel yönetimler ile akademik çevre için farkındalık yaratmaktır.

Kentsel yaşam kalitesine katkısı: Kentlerimizin üçüncü dönüşüm sürecinde ortaya çıkan 'Yapı ve Yaşam' risklerinin azaltılması ve kentsel kalkınma modellerinin geliştirilmesinde Vizyon Atölyesi'nin geliştirdiği program ve yöntemleri kullanabilir.

Başarı faktörleri: 81Kent81Vizyon, 39Kent1İstanbul, Sosyal Etki Değerlendirmesi (SED), Yeşil Yol, Kentsel Bulmaca gibi katılımcı ortamlarda hazırlanan çıktıları olan Vizyon Atölyesi'nin başarı faktörleri arasında farklılık ve farkındalık yaratma, stratejik ve taktik düşünme, disiplinler arası işbirlikleri, iş ve girişim olanakları bulunmaktadır.

<http://www.kentselvizyon.org/>

- **Kentsel Standartlar Araştırması:** Kentsel standartlara ilişkin ISO ve benzeri standartlar incelenerek mevcut TSE standartlarının geliştirilmesi yönünde bir yol haritası belirlenmeli ve başta Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olmak üzere bu standartların mevzuata işlenmesine ilişkin koordinasyon sağlanmalıdır. Söz konusu standartların uygulamaya geçirilebilmesi için yerel yönetimlere yönelik bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmeli ve standartlara uygun olan yerleşmelere yönelik teşvik ve ödül mekanizmaları geliştirilmelidir.
- **Kent Tipolojileri Araştırması:** Yaşam kalitesinin ölçülmesinde ve izlenmesinde tek bir model üzerinden gidilmesi, yerel ölçekte çeşitli dinamiklerin ve ayırt edici parametrelerin göz ardı edilmesiyle sonuçlanabilmektedir. Bu nedenle kentlerin tipolojilerine göre gruplandırılması ve yaşam kalitesi göstergelerinde gruplara göre bir izleme modelinin geliştirilmesi gereklidir. Belirlenecek göstergeler üzerinden kentleri tipolojilerine göre ayırmak için bir tipoloji araştırması yapılmalıdır. Bu tipolojilere göre kentler kategorize edilmelidir. Bu bağlamda yaşam kalitesi ile ilgili uluslararası kabul görmüş temalar (çevre, eğitim, sağlık, altyapı, ekonomi, enerji, ulaşım, vb.) ışığında belirlenecek ana göstergelerin dışında; kent tipolojisine göre farklı göstergeler de belirlenmelidir. Aynı zamanda göstergelerin yaşam kalitesini etkileme ağırlıklarında da farklı yaklaşımlar ortaya koyulmalıdır.
- **Kentsel Yaşam Kalitesi Endeksi Modeli:** Her bir kent kategorisi için parametreler belirlenerek “Kentsel Yaşam Kalitesi Endeksi Modeli” oluşturulmalıdır. Endeks modeli esnek bir yapı içermeli ve parametreler değişen koşullar karşısında belirli periyotlarda güncellenmelidir. Model alt endekslerin bir bileşeni olarak tasarlanmalı, parametre sayısı optimum düzeyde sınırlandırılmalı ve projeksiyon ve simülasyon yapabilme imkanı sunmalıdır.
- **Kentlilik Bilinci Araştırması:** Kamusal alanlarda birlikte yaşam, mahalle kültürü ve kent bilincinin geliştirilmesine hedefine ulaşılması için öncelikli olarak tüm kentlerde “kenti algılama, kentsel farkındalık, kentsel kurumlara katılım, kenti sahiplenme, kent sorunlarına duyarlılık, kent ile bütünleşme” konuları çerçevesinde Kentlilik Bilincinin Ölçülmesine yönelik analiz ve araştırmalar gerçekleştirilmeli ve Kentlilik Bilinci Endeksi ve Kentlilik Bilinci Değişkeni elde edilmelidir. Bu kapsamda kentlilik bilinci göstergelerinin her kent özelinde oluşturulması ve bunun minimum insani ihtiyaç seviyeleri çerçevesinde belirlenmesi gerekmektedir. Söz konusu araştırmalar

sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda kentlilik bilinci, ortak yaşam, kent kültürüne ilişkin yaşam kalitesi standartlarının gerçekçi yaklaşımlarla belirlenebileceği ve bu doğrultuda kent kültürü politikalarının güçlendirilebileceği değerlendirilmektedir. Kentli bilinci ve kent kültürüne yönelik geliştirilen stratejilerin gerçekleştirilmesi amacıyla yerel idarelerin, sivil toplum kuruluşlarının, özel sektörün, eğitim kurumlarının, kamu kurum/kuruluşlarının etkin koordinasyonunun sağlanmasına yönelik mekanizmalar oluşturulmasına yönelik araştırmalar/çalışmalar yapılması gerekmektedir.

- **Kentlerdeki Fiziki Dönüşüme İlişkin Etki Analizi Araştırması:** Kentsel Dönüşüm Projeleri, turizm amaçlı kullanılan mekânların kamu kullanımına geçirildiği mekânlar, kullanım değişimleri sonucunda anı değeri taşıyan mekânlardaki fiziksel dönüşümlere ilişkin etki analizleri yapılması ve analizler sonucunda toplumsal algıdaki etkilerin araştırılmasının sağlanması gerekmektedir. Elde edilecek verilerin herkese açık hale getirilmesi ve bu çerçevede kentlerin fiziki mekânlarında gerçekleştirilecek değişiklikler/dönüşümlerde kentlilerin/yöneticilerin/tasarımcıların insani hassasiyetleri de göz önünde bulundurarak birlikte çalışmasına yönelik bir kentsel veritabanı geliştirilmelidir.
- **Yaşam Kalitesi Odaklı Mahalle Eylem Planı:** Mahalle bazında kentsel yaşam kalitesinin yerel göstergelerinin keşfedilmesi ve bir uygulama yol haritası hazırlanması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır (Kutu 10).

Kutu 10. Kentsel yaşam kalitesinin mahalle ölçeğinde geliştirilmesi

TAK-KARTAL ATALAR MAHALLE EYLEM PLANI YAŞAM KALİTESİ ENDEKSİ

Ana fikir: Mahalle bazında bir stratejik eylem planı ve buna bağlı bir yaşam kalitesi endeksi oluşturulması

Amaç/hedefler ve beklenen faydalar: Mahallelilerin ortak sorun fırsat ve beklentilerine yönelik bilgilerin analizi ve kategorizasyonu yapılarak daha basit ve kolay anlaşılabilir hale getirilebilmesi ve sorunların ortaklaştırılarak mahallelerin gereksinim ve önceliklerini tespit etmek amaçlanmıştır.

Kartal'ın 20 mahallesi için yaşam endeksi oluşturacak performans kriterleri belirlemek amacıyla Atalar Mahallesi örneğinde kolay, cazip, duyarlı, dönüşen başlıklarından oluşan 4 tema kurgulanmıştır. Her bir temaya yönelik yaşam endeksi kriterleri belirlenmiştir. Strateji bölümünde ise sorun, fırsat ve beklentiler ile 4 tema altındaki öneri çözüm ve projeler birleştirilmiş, 16 maddelik bir eylem planına dönüştürülmüştür.

Beklenen fayda ise mahalle düzeyinde yaşayanların taleplerine duyarlı, kentsel risklerin azaltıldığı, kentsel yaşam kalitesinin artırıldığı bir stratejik bakış açısı oluşturularak özellikle yerel yönetimler için farkındalık oluşturmaktır.

Kentsel yaşam kalitesine katkısı: kentsel yaşam kalitesine yönelik özellikle katılım süreçleri ve ölçümleme çalışmalarında geliştirilen program ve yöntemler kullanılabilir ve geliştirilerek diğer mahalle bazlı çalışmalar için yol gösterebilir.

Başarı faktörleri: Bu çalışmanın başarı faktörleri arasında farklılık ve farkındalık yaratma, stratejik ve taktik düşünme, disiplinler arası işbirlikleri, yenilikçi ölçümleme ve kapasite geliştirme yöntemleri bulunmaktadır.

<https://www.kartal.bel.tr/tr/dosyalar/mep.pdf>

- **Afet Risk Faktörlerinin Mekânsal Planlara Yansıtılması Araştırması:** Afet risklerinin ve iklim değişikliği verilerinin şehir planlarına hangi ölçekte nasıl eklenilebileceğini anlatan bir kılavuz hazırlanmasına yönelik araştırma yapılmalıdır.

5. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Kentleşmenin küresel boyutta yayılması ile artık dünya nüfusunun yarısından fazlası kentlerde yaşamakta ve iktisadi faaliyetlerin büyük bir bölümü kentlerde gerçekleşmektedir. Kentler ülkelerinin sınırlarını aşarak birbiri ile rekabet etmeye başlaması ve ekonomik kalkınmanın itici gücü haline gelmesi rekabetçiliğin bir faktörü olarak yaşam kalitesini daha önemli hale getirmiştir. Nitelikli işgücünü çekme yönünde hareket eden pek çok dünya kenti kentsel hizmet sunumunun çekiciliği ve yere özgü değerlerin geliştirilmesi yönünde adımlar atmaktadır.

Diğer yandan, kentsel nüfusun artmasıyla hizmet sunumunun yetersizliği, temel kentsel hizmetlere erişilebilirlik, güvenlik, çevresel bozulma, trafik, kamusal alanların azalması ve ticarileşmesi gibi sorunlar daha fazla hissedilmektedir. Kentsel sorunların çözümü, bu çözümleri kentsel yaşam kalitesi kavramı çerçevesinde iyileştirme çalışmaları kentsel politikaların merkezine oturmuştur. Ayrıca, kentlerdeki nüfus artışına paralel olarak gelir seviyesindeki artış ve eğitim seviyesinin yükselmesi, kentlilerin yaşam kalitesi beklentisi ve taleplerini de artırmıştır.

Ülkemiz açısından bakıldığında son dönemde ekonomik büyüme ve kentleşme hızındaki artış yakın seviyelerde ilerlemiş, bu durum hem ihtiyaçlar hem de beklentiler açısından yaşam kalitesi olgusunu ülkemiz açısından da giderek daha önemli hale getirmiştir. Ayrıca ülkemizde önemini koruyan kentsel dönüşüm gündemi de şehirlerin yaşam kalitesi konusundaki farkındalığı artırmakta ve bu sürecin yapı kalitesini yükseltirken yaşam kalitesini de iyileştiren bir yaklaşımla sürdürülmesi yönündeki talepler daha sık dile getirilmektedir.

Bu gelişmeler doğrultusunda ülkemizde kentlerin yaşam kalitesinin artırılmasında kentsel hizmetlere sunumda adalet ve erişilebilirliğin sağlanması, mekânsal planlama ve uygulama boyutunun yeniden düşünülmesi ve kentsel aidiyet ve sahiplenmenin güçlendirilmesi öncelikli görülmektedir. Bu hedeflerin kentlerin kalkınma vizyonuyla birlikte düşünülmesi ve bu hedefler doğrultusunda oluşturulacak ölçme ve değerlendirme altyapıları kullanılarak şehirlerin yarışmasının teşvik edilmesi önem arz etmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde ve ülkemizde kentsel yaşam kalitesi konusu ele alındığında öncelikli olarak temel kentsel hizmetlerin niceliği ve niteliği öne çıkmaktadır. Ancak, kentsel hizmetlerin yaygınlığı ve kalitesi kadar bu hizmetlerin tüm kentliler için adil ve erişilebilir bir şekilde sunulması da önemlidir. Kimseyi geride bırakmama ve bütün kentliler için yaşam

kalitesi düzeyinin artırılması hedeflenmelidir. Kentlilerin temel kentsel hizmetlere kolaylıkla erişebilmesi için hizmet sunumunda toplumun tüm kesimlerinin dikkate alınmasına yönelik kurumsal ve mekânsal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu kapsamda akıllı şehirler gündeminin getirdiği yeni ve yenilikçi araçlardan azami şekilde yararlanılması önemli görülmektedir. Bu araçların yaygınlaştırılmasında ise yerli teknolojilerin geliştirilmesi ve kullanılmasına özen gösterilmelidir. Dolayısıyla, sosyal yaşanabilirliğin geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve YKG perspektifinde kimsenin arkada kalmadığı ve herkes için kent yaklaşımının benimsendiği sosyal refahı geliştirici kentsel politikaların geliştirilmesine öncelik verilmelidir. Bu kapsamda, şehirlerde engelli, çocuk, kadın ve yaşlı dostu mekân düzenlemeleri hayata geçirilmelidir.

Ülkemizdeki mevcut mekânsal planlama sistemi mekan kalitesini öne çıkaramamaktadır. Ayrıca, planlar uygulamaya geçerken yeşil ve açık alanlar, meydan, kaldırım ve diğer ortak kullanım mekanları daralmakta, yeni yapılaşma izinleri ile kent sakinlerinin komşuluk, gün ışığı, dinlenme gibi hakları ve ihtiyaçları yeterince gözetilememektedir. Bu nedenle mekânsal planlama süreçlerinin kentlilerin ihtiyaç ve taleplerini planlamaya, tasarıma ve tavizsiz bir şekilde uygulamaya aktaracak şekilde kurgulanması gereklidir. Bu süreçler ayrıca doğal, tarihi ve kültürel değerlere sahip mevcut yerleşmeleri etkin bir biçimde korumayı hedeflemelidir. Bu yaklaşımın hayata geçirilmesi için rantın yaşam kalitesini artırmak üzere kamuya aktarılması önem arz etmektedir. Ülkemizde afet risklerinin azaltılması önceliği ile gündeme gelen kentsel dönüşüm gündemi mevcut yerleşmelerin yaşam kalitesinin artırılması açısından bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Yeni yerleşimler için planlama anlayışı mahalle düzeyinde yaşam kalitesi amacını odağa alacak şekilde oluşturulmalı, bu alanda yeni bir standartlar sistemi geliştirilmelidir.

Kentleşme politikasında yaşam kalitesinin artan önemine karşın, kentsel yaşam kalitesi konusundaki mevcut durum ve gelişmelerin izlenmesine dönük ölçme ve değerlendirme altyapısı yeterli düzeyde değildir. Kentleşmeye dair göstergelerin sadece kentleşme oranı ve bazı temel altyapı göstergeleri bazında takip edilebilmesi, kentlerdeki temel hizmet sunumundaki niteliksel gelişmenin ölçülememesi, kentsel politikalara zemin teşkil edecek yeterli veri/bilginin derlenememesi gibi sorunları doğurmaktadır. Dolayısıyla, kentsel yaşam kalitesi konusunda politika oluşturulması ve bunların sonuçlarının izlenmesi bakımından kentin nasıl tanımlanması gerektiğinden başlayarak göstergelerin belirlenmesi ve düzenli

olarak bu alandaki gelişmelerin takibi gerekmektedir. Bu alanda yapılmış olan çalışmalar bulunmakla birlikte bu çalışmaların sürekliliğinin ve karşılaştırılabilirliğinin sağlanması ve üretilen endekslerin kentsel politikalar için karar süreçlerinde kullanılması hedeflenmelidir. Bu bakımdan, yere ve yöreye duyarlı kentsel yaşam kalitesi ölçümleri ve endeksleri üretilerek kentler arasında rekabetin geliştirilmesi sağlanmalıdır. Çeşitli kentsel ölçeklerde ve özellikle hissedilen öznel yaşam kalitesi bakımından mahalle bazında kentsel yaşam kalitesi ölçüm kriterleri belirlenmeli, bunun ölçümü ve iyi uygulama sertifikasyonu ile teşvikine yönelik mekanizmalar geliştirilmelidir. Diğer yandan, mekânsal veri ihtiyacının artan önemi karşısında akıllı şehir uygulamalarının yaşam kalitesine dair temel göstergelerin takibi ve karşılaşılan sorunların çözümünde bilgi kaynağı ve katılım aracı olarak kullanılması ve bu konudaki girişimlerin teşvik edilmesi önemli bir fırsat sunmaktadır. Akıllı şehirlerin geliştirilmesi kentsel hizmet sunumunun kalitesi ve etkinliği artırılabilecek böylelikle daha hızlı ve etkin karar destek sistemlerinin önü açılmış olacaktır.

Kentsel yaşam kalitesi belirli niceliksel standartların ötesinde kentli bireyler tarafından paylaşılan, hissedilen ve algılanan öznel/niteliksel yönü giderek ön plana çıkan bir kavram niteliğindedir. Dolayısıyla yaşam kalitesi insanların aidiyet, saygı, güven, huzur gibi duyguları yaşayabildiği bir sosyal çevre oluşturulmasını da içermektedir. Bunun oluşturulması için kentsel aidiyet, sahiplenme ve kentlilik bilincini artıracak ortam ve uygulamalar geliştirilmelidir. Ancak, kentsel yaşam kalitesinin artırılması sadece yerel yönetimlerin ve sorumlu idarelerin görevi olarak görülmesi halinde bunu başarmak güçleşecektir. Bu durumda insanlar kendi yaşam alanlarını evlerinin içine sınırlayıp, onu güzelleştirmek üzere çabalarken evin hemen dışı olan sokak, mahalle ya da semtin güzelleştirilmesi için bir sorumluluk hissetmeyecektir. Kalite düzeyinin yakalanması toplumsal bilinç, sahiplenme ve farkındalık ile kolektif bir çaba gerektirmektedir. Sahiplenme ve farkındalık düzeyinin artırılmasının vazgeçilmez unsurları, kentlilere yaşam alanlarına dair söz hakkı tanınması ve aktif bir katılımcılık mekanizmasının geliştirilmesidir. Ayrıca karar süreçlerinde ve hizmet sunumunda etkin katılım ve üstlenmeyi sağlayabilmek için sokak ve mahalle ölçeğinden başlayan mekanizmaların geliştirilmesi önemlidir.

Şekil 14. Kentsel yaşam kalitesi, insan, yaşam ve mekan ilişkileri

Kentsel yaşam kalitesi literatüründe vurgulanan diğer bir husus ise bireylerin yaşam kalitesinin artırılmasında ona kendi yeteneklerini kullanabilme (kendini gerçekleştirebilme) imkanlarının sağlanması ve bunları geliştirebileceği fiziki çevre ve mekânsal düzenlemelerin yapılmasıdır. Bu çerçevede kentsel yaşam kalitesinin artırılmasına dönük politikaların, insanı bir bütün olarak değerlendirmesi ve hem yaşadığı mekân ve sosyal çevresi ile ilişkilerinin dengeli bir şekilde gelişimine hem de kişisel kabiliyetlerini keşfedip geliştirmesine imkân sağlayarak bireyin kendini gerçekleştirmesi amacına yönelmesi bir gerekliliktir (Şekil 14). Böylece hem kentteki bireylerin sanat, kültür, spor, fikir, teknoloji, zanaat ve imalat gibi alanlardaki üretkenliği artacak hem de kentler bu niteliklere sahip insanları daha fazla kendine çekme fırsatı edinecektir. Tarih boyunca şehri kırdan ayıran ve şehirlerin bir medeniyet birikimini oluşturmasını sağlayan bu üretkenlik zemini, günümüzde kent ekonomilerini daha önemli hale getirmiştir. Nitekim, tüketim odaklı kentsel gelişmenin dengelenmesi bireylerin üreten bir yaşam tarzını sürdürebilmesine imkân veren potansiyellerin güçlendirilmesine bağlıdır. Bu durum hem yerelde bireylerin kendi kapasite ve yaşam doyumlarını geliştirecek hem de kentsel düzeyde küresel rekabet yeteneğini artıracaktır. Bu çerçevede mekânsal planların da hem makro ölçekte kentin kalkınma vizyonuna hizmet edecek şekilde hazırlanması hem de kentsel mekânların bireysel üretkenliği teşvik edecek şekilde tasarlanması gerekmektedir.

Kentsel yaşam kalitesi ilişkin yukarıda çizilen çerçevenin, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile Habitat III ve Yeni Kentsel Gündem'in temel öncelik ve yaklaşımlarıyla uyumlu olduğu görülmektedir. ÖİK toplantıları ve rapor hazırlık sürecinde SKH ve YKG gündemleri incelenmiş ve yaşam kalitesi temasının ülkemiz açısından öne çıkan boyutları kapsayıcılık, sürdürülebilirlik, şehir hakkı ve herkes için şehir kavramlarını dikkate alarak belirlenmiştir.

Bu bağlamda, ÖİK çalışmalarında sivil toplum katılımına özel önem gösterilmiştir. Herkes için şehir yaklaşımına paralel olarak toplumun tüm kesimlerini temsil edebilecek bir katılımcılık sağlanmaya çalışılmıştır. Zira, kentsel yaşam kalitesinin, gündelik hayat ve toplumdaki algı ve beklentilerle doğrudan ilişkili olması, bu alandaki tespit ve önerilerin geliştirilmesinde sivil toplumun katılımını önemini artırmaktadır.

Diğer yandan, kentsel yaşam kalitesi bireylerin olumsuz günlük deneyimleri nedeniyle sıklıkla eleştirel yönle ele alınmaktadır. Bununla birlikte bu alandaki dönüşümün sağlanabilmesi iyi uygulama örneklerinin paylaşılması ve yaygınlaştırılması ile mümkün olacaktır. Bu nedenle katılımcıların tespitinde kentsel yaşam kalitesi alanında iyi uygulama örneği tecrübesine sahip sivil toplum kuruluşları ile yerel yönetimler tercih edilerek bu tecrübenin paylaşılması ve yaygınlaştırılması amaçlanmıştır.

Ülkemizde kentsel yaşam kalitesine yönelik iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılmasında yerel yönetimlerin teşvik edilmesine dönük mekanizmaların kurgulanmasının önemli olduğu değerlendirilmektedir. Böylelikle yerel yönetimler arasında bilgi ve tecrübe paylaşımının önü açılacak ve iyi uygulamaların teşviki ile bu alanda yarışma iklimi oluşturulabilecektir.

KAYNAKÇA

- Akkar, M. (2006). Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye, Planlama, 2, 29-38.
- ARCADIS (2016). Sustainable Cities Index 2016 Report.
- Ataöv, A. ve Osmay, S. (2007). Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım, METU JFA, 24(2), 57-82.
- Auge, M. (1995). Non-places: introduction to an anthropology of supermodernity, Verso Books.
- Ayataç H. ve Şence Türk Ş. (2009). An assessment of quality of place (QoP) research for Istanbul, ITU A/Z, 6(1), 77-93.
- Baycan, T. ve Nijkamp, P. (2006). Quality of Urban Life: A Taxonomic Perspective, Studies in Regional Science, 36(2), 269-281.
- Bentley, I., Alcock, A., Murrain, P., McGlynn, S. ve Smith, G.(1985). Responsive Environments: a manual for designers, Architectural Press, Oxford.
- Boylu, A. ve Paçacıoğlu, B. (2016). Yaşam Kalitesi ve Göstergeleri, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 8(15), 137-150.
- Bölen, F., Türkoğlu, H. ve Yirmibeşoğlu, F. (2009). İstanbul'da yapılaşma yoğunluğu-yaşanabilir alan ilişkisi, İTÜ Dergisi Seri A Mimarlık, Planlama, Tasarım, 8 (1), 127-137.
- Brenner, N. ve Schmid, C. (2015). Towards a new epistemology of the urban?, City, 19(2-3), 151-182.
- Ceylan, A. (2007). Yaşam Kalitesinin Arttırılmasında Kentsel Yeşil Alanların Önemi ve Kentsel Dönüşüm ile İlişkilendirilmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Y.Lisans tezi, İstanbul.
- Coşar, Y. (2014). Yavaş Şehir Olgusunun Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Algılanan Etkisi, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 25(2), 226-240.
- DPT, UNDP ve EU (2007). Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi, Kentleşme Tematik Grubu 2. Raporu.
- EDAM (2016). Türkiye için bir Rekabet Endeksi, İstanbul.
- EDAM ve Deloitte Türkiye (2009). Türkiye için bir Rekabet Endeksi, Bölgesel rekabetçilik: Kavramsal Çerçeve, sf.2, İstanbul.

- Fischler, R. (2000). "Planning for Social Betterment: From Standard of Living to Quality of Life", In *Urban Planning in a Changing World: The Twentieth Century Experience*, R. Freestone (ed.), E & FN Spon, London, 139-157.
- Florida, R. (2005). *Cities and the creative class*, sf.86, Routledge, New York.
- Florida, R. (2017). *The New Urban Crisis: How Our Cities Are Increasing Inequality, Deepening Segregation, and Failing the Middle Class and What We Can Do About It*, Basic Books, New York.
- Gökyurt, F., Kındap, A. ve Sarı, V. İ. (2015),. *Türkiye İçin Yeni Bir Şehir Tanımı Gerekli mi? Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 24(1), ss. 1-32.
- Görün, M. ve Kara, M. (2009). *Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Girişimcilik Bağlamında Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesinin Artırılması*, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 141-164.
- Greene, S. (1992). *Cityshape Communicating and Evaluating Community Design*, *APA Journal*, 58(2), 177-189.
- Gür, M. ve Dostoğlu, N. (2016). *Bursa Doğanbey Üzerinden Kentsel Dönüşümde Yaşam Kalitesinin Tartışılması*, *Megaron*, 11(1), 89-105.
- Holden, M. ve Scerri, A. (2013). *More than this: Liveable Melbourne meets liveable Vancouver*, *Cities*, 31, 444-453.
- İnan, Ö. (2018). *Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi*, *Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi*, Yayın No: 2982, Ankara.
- Jacobs, A. ve Appleyard, A. (1987). *Toward an urban Design Manifesto*, *APA Journal*, 53(1), 112-120.
- Kahraman, T. (2006). *İstanbul Kentinde Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Süreçleri*, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, 93, 1300-7319.
- Kalkınma Bakanlığı (2017). *Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Kapsamında Türkiye’nin Mevcut Durum Analizi Projesi Mevcut Durum Analizi Raporu*, Ankara.
- Kaya, İ. ve Görgün, E. (2017). *Kentsel Mekân Üretiminde ‘Kendin Yap’ Hareketi*, *Planlama*, 27(1), 57–74.
- Kunzmann, K. (2004). *Culture, Creativity and Spatial Planning*, *Town Planning Review*, 75 (4):383-404.

- Kuru, A. ve Özkök, M. (2017). Yaşanabilirlik Kavramı Bağlamında Kamusal/Açık Mekânların Değerlendirilmesi: Kırklareli Kent Merkezi Örneği, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:28, sf.43-60.
- Lerner, J. (2016). Urban Acupuncture: Celebrating Pinpricks of Change that enrich City Life, Island Press.
- Llewelyn Davies Yeang (2006). Quality of Place: The North's Residential Offer Phase I Report.
- Lynch, K. (1961). The Image of the City, MIT Press: MA.
- Lynch, K. (1981) Good City Form, The MIT Press: MA.
- Marans, R. (2003). Understanding environmental quality through quality of life studies: the 2001 DAS and its use of subjective and objective indicators, Landscape and Urban Planning, 65 (1-2), 73-83.
- Mastercard Türkiye (2011). Türkiye'nin Şehirleri Sürdürülebilirlik Araştırması, İstanbul.
- McCann, E. (2004). 'Best Places': Interurban Competition, Quality of Life and Popular Media Discourse, Urban Studies, 41(10), 1909-1929.
- Montgomery, C. (2013). Happy City: Transforming Our Lives Through Urban Design.
- Murdie, R.A., Rhyne, D. ve Bates, J. (1992). Modeling quality of life indicators in Canada: a feasibility analysis, Institute of Social Research, York University, Toronto.
- Oktay, D. (2001). Kentlerimiz, Yaşam Kalitesi ve Sürdürülebilirlik, Mimarlık, 302, 45-49.
- Oktay, D. (2007). Sürdürülebilirlik, Yaşanılabilirlik ve Kentsel Yaşam Kalitesi, Mimarlık, Sayı:335.
- Okumuş, D. ve Eyüboğlu, E. (2015). Kentsel Dönüşüm Öncesi Kentsel Yaşam Kalitesi Araştırmasına Yönelik Yöntem Önerisi ve Ataşehir Barbaros Mahallesi Örnekleme, 25(2), 93-106.
- Özcan, B. (2007). Hedonizm ve Kimlik Temeline Dayalı Postmodern Tüketim Yaklaşımı, İstanbul Üniversitesi.
- Özkan, A. (2012). Kentsel Yaşam Göstergelerinin Belediyeler Açısından Değerlendirilmesi: Samsun Büyükşehir Belediyesi Örneği, Y. Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özpinar, E. ve Koyuncu, E. (2016). Türkiye'de İnsani Gelişmişlik İller Arasında Nasıl Farklaşıyor? 81 İl İçin İnsani Gelişmişlik Endeksi, TEPAV.
- Öztürk, S. ve Özdemir, Z. (2013). Kentsel Açık ve Yeşil Alanların Yaşam Kalitesine Etkisi "Kastamonu Örneği", Kastamonu Üni., Orman Fakültesi Dergisi, 13(1), 109-116.

- Pacione, M. (2009). *Urban Geography: a global perspective*, Third Edition, Routledge, NY.
- Salihoğlu, T. ve Türkoğlu, H. (2016). İstanbul'daki Boş Zaman Değerlendirme Mekanlarının Dağılımları Üzerine Niceliksel Bir Değerlendirme, *Planlama* 2016;26(3):204–218.
- Sarı, V.İ. ve Kındap, A. (2018). Türkiye'de Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergelerinin Analizi, *Sayıştay Dergisi*, 108, 39-72.
- Sökmen, A. (2014). Sosyal Gelişmişlik Endeksi Türkiye için ne ifade ediyor?, *Değerlendirme Notu*, TEPAV.
- Stanton, A. (2007). *The Human Development Index: A History*, Working paper, Political Economy Research Institute.
- Stimson R. J., Western J. ve Mullins P (1998). "Behaviourial and Attitudinal Aspects of Quality of Life in a Rapidly Growing Sun Belt Metropolis: Results of a Survey in Brisbane-South East Queensland, *Quality of Life In Cities Conference*; Singapore.
- Şehircilik Şurası (2017). *Komasyon Raporları*, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara.
- Şeker, M. (2015). Quality of Life Index: A case study of Istanbul, *Ekonometri ve İstatistik Sayı*:23, 1-15.
- Tekeli, İ. (2008). Kentleşme, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Cilt 2, 857-859.
- Tekeli, İ. (2014). Türkiye'nin kentleşme deneyiminden öğrenebileceklerimiz, TEPAV, Ankara.
- Tesfazghi, E.S., Martinez, J.A. ve Verplanke, J. J. (2010). Variability of Quality of Life at Small Scales: Addis Ababa, Kirkos Sub-City, *Social Indicators Research*, 98, 73–88.
- The Urban Audit: Towards the Benchmarking of Quality of Life in 58 European Cities.*
- Tosun, E.K. (2013). Yaşam Kalitesi Ekseninde Şekillenen Alternatif Bir Kentsel Yaşam Modeli: Yavaş Kentleşme Hareketi, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1), 215-237.
- Trip, J.J. (2007). Assessing quality of place: comparative analysis of Amsterdam and Rotterdam *Journal of Urban Affairs*, 29, pp. 501-517
- TÜBA (2004). *Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi*, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.
- Türkoğlu, H., Bölen, F., Baran, P. ve Marans, R. (2008). İstanbul'da yaşam kalitesinin ölçülmesi, *itüdergisi/a, mimarlık, planlama, tasarım*, 7(2), 103-113.

- Türksever, E.N. (2001). Türkiye'de Büyük Şehir Alanlarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yöntem Denemesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Ülengin, B, Ülengin, F. ve Güvenç, Ü. (2001). A multidimensional approach to urban quality of life: The case of Istanbul, *European Journal of Operational Research*, 130, 361–374.
- Veenhoven R. ve Dumludağ D. (2015). İktisat ve Mutluluk, *İktisat ve Toplum Dergisi*, Sayı:58, sf.46-51.
- Veenhoven, R. (2006). “The Four Qualities of Life: ordering concepts and measures of the good life”, ‘Understanding Human Well-being’ içinde United Nations University Press.
- Velibeyoğlu, K. (2016). “Akıllı Kentler: Vaatler ve Ötesi”, *Yenilikçi Sürdürülebilir Gelişme Stratejileri Bağlamında Türkiye Ekonomisinin Geleceğine Yönelik Çözüm Arayışları* içinde, Editör: Şanlısoy, S., 176 sf., DEÜ Yayınları, İzmir.

Çevrimiçi Kaynaklar:

Birleşmiş Milletler (2018). World Population Prospects: 2018 Revision,

<https://esa.un.org/unpd/wpp/>

Cittaslow Türkiye, <http://cittaslowturkiye.org>

EU, State of European Cities Report,

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/urban/stateofcities_2007.pdf

EU, Quality of Life in European Cities 2015,

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/urban/survey2015_en.pdf

EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/cities/data/database>

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, <http://www.isyaka.org/>

Moonen, T. ve Clark G. ‘The Business of Cities 2013’ Report:

<http://www.jll.com/Research/jll-city-indices-november-2013.pdf>

Project for Public Spaces, <https://www.pps.org>

TÜİK Resmi İstatistik Portalı, <http://www.resmiistatistik.gov.tr/?q=tr/content/17-mekansal-adres-kay%C4%B1t-sistemi>

TÜİK, Bölgesel İstatistikler:

<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/kentArastirmasiSorguGiris.do#>

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği (2016). Faaliyet Raporu, <http://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2017/04/FAALİYET-RAPORU-2016.pdf>

UN-HABITAT, Global Urban Observatory (GUO), <https://unhabitat.org/urban-knowledge/guo/>

UN-HABITAT, <https://unhabitat.org/urban-indicators-guidelines-monitoring-the-habitat-agenda-and-the-millennium-development-goals/>

EKLER

EK 1. ÖİK Çalışma Grupları Temalarının Belirlenmesi Süreci

Tema Adı	Hedefler (Kısa, Orta, Uzun Vadeli)	Çıktılar (Politika ve uygulama önerileri, yapılması önerilen araştırmalar, önemli projeler)	Birinci Toplantıda ele alınan konu ve kavramlar
1. Kentsel yaşam kalitesinde kentsel hizmetlere erişim ve dağılımı	Kent, mahalle, sokak gibi farklı düzey ve ölçeklerde karşılanması gereken temel kentsel hizmetlerin tartışılması	Mahalle/sokak düzeyinde karşılanması gereken asgari kentsel hizmet standartları (mahalle düzeyinde eğitim, sağlık, yeşil alan, spor alanı standartları)	Erişilebilirlik, adalet, hakçılık, ödenebilirlik, standart
	Akıllı şehirler, ekolojik şehirler, sağlıklı şehirler gibi kent gündemlerinin kentsel hizmetler alanında vaat ettiği iyileştirmelerin kentsel yaşam kalitesine etkilerinin tartışılması	Yeni kent gündemlerinin desteklediği hangi kentsel hizmetlerin yaşam kalitesinin geliştirilmesinde hangi katkıları verebileceğine yönelik öngörüler, gereklilik ve yeterliliklerin belirlenmesi	Akıllı şehirler, ekolojik şehirler, sağlıklı şehirler
	Kent içi ulaşım sistemleri ve yaya dolaşımı ile kentsel kamusal alanların tüm kentliler için erişilebilir olması konularının tartışılması	Mekansal erişilebilirlik /kentiçi standartları ve kalitesinin iyileştirilmesine yönelik öneriler	Erişilebilirlik, hareketlilik, engelli, yaşlı, çocuk gibi gruplara uygun tasarım, adalet, hakçılık, ödenebilirlik, kamusal toprak ve arazilerin kamusal alan için kullanılması, yaşanabilir sokaklar
2. Kentsel yaşam kalitesinde ölçme ve değerlendirme	Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesinde ulusal, yerel ve mahalle ölçeklerinin değerlendirilmesi	Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesinde en uygun ölçeğin belirlenmesi	Sokak ve mahalle ölçeği, ölçme ve izleme, mikro ölçekte-mahalle düzeyinde ihtiyaç analizi
	Kent bazında veri altyapısının geliştirilmesine yönelik önerilerin tartışılması	Kent bazında ihtiyaç duyulan veri seti ve kentsel yaşam kalitesi endeksi modeli	Kentsel veri tabanları, veri paylaşımında işbirliği ve koordinasyon, veri yönetimi
	Kentlerde yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik çalışmalarda başarılı ve başarısız örneklerin tartışılması	Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik deneyimler/çıkarımlar	Nesnel-öznel ölçütler
	Akıllı şehirler gündemi ve bunun kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi ve geliştirilmesine etkilerinin tartışılması	Kentsel yaşam kalitesinin izlenmesinde kullanılacak yeni göstergeler ve araçlar ile kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesinde akıllı şehirlerin öncelik verilmesi gereken boyutlarının tespiti	Akıllı şehirler

Tema Adı	Hedefler (Kısa, Orta, Uzun Vadeli)	Çıktılar (Politika ve uygulama önerileri, yapılması önerilen araştırmalar, önemli projeler)	Birinci Toplantıda ele alınan konu ve kavramlar
3. Kentsel yaşam kalitesinin mekânsal planlama, tasarım ve uygulamaya yansımaları	Kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi bağlamında belirlenen ilke ve standartların planlamaya nasıl yansıtılacağı belirlenmesi	Yaşanabilirliğin mekânsal planlara yansıtılmasına yönelik öneriler	Mimari, planlama, çevre uygulama, kentsel tasarım rehberleri
	Kentsel mekâna yönelik asgari standartların uygulamaya geçememesinin nedenlerinin analizi	Asgari standartların uygulamaya geçememe sorunlarına yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi	Kentsel rantın kamuya/yerele döndürülmesi, kamusal toprakların gelir kaynağı olarak düşünülmemesi, mevzuat, uygulama sorunu
	Yerel yönetimlerin ve başarılı uygulamalarının tespiti ve teşviki konularının tartışılması	Teşvik mekanizmalarına yönelik öneriler	Teşvik mekanizmaları, iyi uygulama örnekleri
	Kentsel dönüşüm alanları, kent merkezleri, yeni kentsel gelişme alanları, gecekondu bölgeleri, kentsel atıl alanlar gibi kent içi bölgelerin kentsel yaşam kalitesi bileşenleri açısından irdelenmesi	Kentin farklı nitelik ve karakterdeki bölgeleri için kentsel yaşam kalitesini geliştirmede izlenecek yöntem, araç ve uygulamalara yönelik öneriler geliştirilmesi	Kapalı konut siteleri, gecekondu alanları, kentsel dönüşüm uygulamaları, afet risk yönetimi, göç
4. Kentsel yaşam kalitesinde kent bilinci ve sahiplenme	Kentlilerin karar alma mekanizmalarına katılımının sağlanmasına yönelik önerilerin geliştirilmesi, kentsel hak ve adalet konularının tartışılması	Kentliler için farklı ölçeklerde katılım mekanizması önerileri	Dezavantajlı grupların katılımı, sosyal içerme, e-katılım, mahalle temelli katılım, kentli hakları, vatandaş memnuniyeti, eşitlik, güven, toplumsal cinsiyet
	Kamusal alanlarda birlikte yaşam, mahalle kültürü ve kent bilinci konularının tartışılması	Birlikte yaşam kültürü, mahalle ve komşuluk kültürü ve kent bilincinin geliştirilmesine yönelik öneriler	Kentsel aidiyet, kent bilinci, travma, mahalle kültürü, yerel değerler, bellek, eğitim ve bilinçlendirme, birlikte yaşam
	Bireysel iyi olma halinin geliştirilmesine yönelik yapılabileceklerin tartışılması	Yaşam memnuniyetini artırma ve bireysel iyi olma halindeki dengesizlikleri ve eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik mekanizmaların (ör: toplumsal katkı, kişisel gelişim) geliştirilmesi	Öznel (zihinsel, duygusal) iyi olma hali, mutlu şehirler, yaşam memnuniyeti/doyumu, ihtiyaçlar hiyerarşisi (Maslow-yüksek dereceli ihtiyaçlar), iyi/anlamlı yaşam, kapasite yaklaşımı (Amartya Sen)

Tema Adı	Hedefler (Kısa, Orta, Uzun Vadeli)	Çıktılar (Politika ve uygulama önerileri, yapılması önerilen araştırmalar, önemli projeler)	Birinci Toplantıda ele alınan konu ve kavramlar
5. Yerel ve Bölgesel Kalkınma ve Kentsel Yaşam Kalitesi	Kentlerin insanların yeteneklerini geliştirebileceği imkânları sunması, yenilikçi üretime ve bireylerin üretime katılmasına imkân vermesinin tartışılması	Yaratıcı fikirlere sahip insanlara uygun kentsel mekânların oluşturulması ve gelecek öngörüsü içerisinde başta gençler için olmak üzere yenilikçi mekânların oluşturulmasına yönelik öneriler Kentlilerin erişilebilir eğitim imkânları ile kendilerini geliştirmesinin sağlanmasına yönelik öneriler	Ekonomik yaşayabilirlik, katma değeri yüksek üretim /üreten şehirler, adil gelir dağılımı, istihdam politikası, yaşam kalitesine ve mekâna duyarlı ekonomik büyüme, yenilik ve yaratıcılık, beşeri kapasite, sosyal sermaye
	Kentsel mekânın beşeri sermayeyi çekecek ve geliştirecek kalite düzeyine ulaştırılmasının tartışılması	Kentlerin nitelikli istihdamı çekmesi ve yenilikçi üretime uygun tasarlanmasına yönelik öneriler Yaya dostu alanlar, bisiklet yolları, karma arazi kullanımları ve yeterli kamu malları ile iyi planlanmış ve tasarlanmış kentsel ortamlar oluşturarak insanlar ve işletmeler için cazibe oluşturulması Kentsel alanların güvenli ve güvenli olması ilişkin öneriler	
	Kentsel planlama ile kentin kalkınma vizyonu arasında ilişkinin kurulmasının tartışılması	Daha fazla gelir ve iş yaratmak için daha üretken kaynak kullanımını sağlayan planlama yaklaşımına ilişkin öneriler Altyapı ve lojistik ağlarının güçlendirilmesi ve şehirlerarası ticaret ve iş ilişkilerinin gelişimindeki engellerin azaltılmasına yönelik öneriler İş merkezlerinin ve merkezi iş alanlarının sürekli yaşayan alanlara dönüştürülmesine ilişkin öneriler Sokak ve cadde boyunca yer alan küçük üretim ve ticaretle canlı kalan ana arterlerin korunmasına yönelik öneriler Kente yakın kırsal alanlarda üretimin sürdürülmesi ve teşvik edilmesine yönelik öneriler	

EK 2. ÖİK Çalışma Grupları Temalarına Yönelik Önerilerin Kavram Analizi Sonuçları

Tema 1. Kentsel Hizmetlere erişim ve dağılım

Tema 2. Ölçme ve değerlendirme

Tema 3. Mekânsal planlama ve tasarım

Tema 4. Kent bilinci ve sahiplenme

Tema 5. Yerel ve bölgesel kalkınma

Bütünleşik Kavram Bulutu (5 kelime).

T.C.

KALKINMA BAKANLIĞI

YÖNETİM HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI

Ankara 2018

Necatibey Cad. No: 110/A 06100 Yücetepe - ANKARA
Tel: +90 (312) 294 50 00 •Faks: +90 (312) 294 69 77